

Julkaisu 1 1995

Ympäristöministeriö
Yhdyskuntasuunnittelu- ja
rakennustutkimuksen neuvottelukunta

Rakennettu ympäristö, rikollisuus ja turvattomuus

Rikoksentorjunnan
neuvottelukunta

Yhdyskuntasuunnittelu- ja
rakennustutkimuksen neuvottelukunta

Julkaisu 1 1995

Ympäristöministeriö
Yhdyskuntasuunnittelu- ja
rakennustutkimuksen neuvottelukunta

Rakennettu ympäristö, rikollisuus ja turvattomuus

Rikoksentorjunnan
neuvottelukunta

Yhdyskuntasuunnittelu- ja
rakennustutkimuksen neuvottelukunta

Tämä on samalla rikosentorjunnan neuvottelukunnan julkaisu 3.

Rikosentorjunnan neuvottelukunta on aikaisemmin julkaissut

YK:n rikosentorjuntastrategioiden käsikirja. Toimista omaisuus- ja katurikollisuuden torjumiseksi.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1992

Rahalaitos- ja liikeryöstöt.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1993

*Julkaisu 1/1995
Ympäristöministeriö
Yhdyskuntasuunnittelu-
ja rakennustutkimuksen
neuvottelukunta*

*Painatuskeskus Oy
Helsinki 1995*

*ISBN 951-37-1671-6
ISSN 1235-239X*

Kuvalähteet:

*1, 3, 8, 9, 10, 13, 14: Det Kriminal-
præventive Råd. Diasarja Bedre
bymiljøer
2, 6, 7, 15: Jussi Rautsi
4: Newman 1973
5: Fredrik Wulz, Apropå 2-3/94
11, 12: Hannu Takala*

Taitto: Aino-Liisa Miettinen

Kuvailulehti

<i>Julkaisija</i>	Ympäristöministeriö, Yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta Oikeusministeriö, Rikksentorjunnan neuvottelukunta
<i>Päivämäärä</i>	28.3.1995
<i>Projektin/hankkeen nimi ja mahdollinen projektinumero</i>	
<i>Rahoittaja/toimeksiantaja</i>	Ympäristöministeriö
<i>Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot</i>	
<i>Tekijä(t)</i>	Rikksentorjunnan neuvottelukunta ja yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta
<i>Julkaisun nimi</i>	Rakennettu ympäristö, rikollisuus ja turvallisuus
<i>Tiivistelmä</i>	<p>Tutkimuksessa tarkastellaan rakennetun ympäristön vaikutuksia rikollisuuteen ja turvallisuuteen. Siinä selostetaan 1. rakennetun ympäristön suunnitteluun tukeutuvan rikksentorjunnan (Crime Prevention through Environmental Design) keskeisiä tutkimuksia, 2. hankkeita, joissa rakennettu ympäristöä muuttamalla on pyritty ehkäisemään rikoksia ja edistämään turvallisuutta ja 3. rakentamista ja yhdyskuntasuunnittelua koskevia ohjeita ja periaatteita rakennetun ympäristön turvallisuuden edistämiseksi.</p> <p>Erityisesti ulkomaisista lähteistä kootut kokemukset pyritään tiivistämään näkökohdiksi, joiden toivotaan virittävän jatkokeskustelua ja vaikuttavan suomalaisessakin suunnittelussa.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että rakennettua ympäristöä koskevat ratkaisut voivat vaikuttaa rikollisuuteen ja turvallisuuteen. Näihin vaikutuksiin pitäisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Esitetyt suositukset koskevat niin yleisesti yhdyskuntasuunnittelun periaatteita kuin asuinrakennusten ja julkisen tilan suunnittelua. Esimerkiksi kaupunkirakenteessa pitäisi edistää alueiden monikäyttöisyyttä. Asunnot ja asuinalueet pitäisi suunnitella siten, että ne edistäisivät eri ikäisten ja erilaisen sosiaalisen taustan ihmisten vuorovaikutusta. Tilan julkinen, puolijulkinen/puolilyksityinen tai yksityinen luonne on selvästi osoitettava. Rakennusten ja toimintojen sijoittelussa ja muissa rakentamista koskevissa ratkaisuisissa on edistettävä sisäänkäyntien, yhteisten ulkotilojen ja kulkuväylien luonnollista valvontaa ja turvallisuutta edistäviä näköyhteyksiä. Raportissa mainitaan myös turvallisuutta edistäviä teknisiä yksityiskohtiaakin.</p> <p>Raportissa tarkastellaan nimenomaan sitä rikollisuutta, jonka ihmiset kokevat aiheuttavan turvallisuutta tavallisimmassa elinympäristössään.</p> <p>Raportti on laadittu neuvottelukuntien yhteistyönä.</p>
<i>Avainsanat/asiasanat</i>	rikollisuus, turvallisuus, sosiaalinen kontrolli, valvonta, valvottavuus, puolustettava tila, yhteisöllisyys, vuorovaikutus, rakennettu ympäristö, asunnot, asuinalueet, yhteisö, kaupunkirakenne, yhdyskuntasuunnittelu
<i>Luokitus</i>	
<i>Julkaisusarjan nimi ja numero</i>	Julkaisu 1/1995 Ympäristöministeriö, Yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta
<i>ISSN</i>	1235-239 X
<i>ISBN</i>	951-37-1671-6
<i>Sivuja</i>	57
<i>Kieli</i>	suomi
<i>Julkisuuden aste ja ehdot</i>	julkinen
<i>Julkaisun myynti/jakaja</i>	Painatuskeskus Oy, puhelin 90-5660 266
<i>Hinta</i>	
<i>Julkaisun kustantaja</i>	Painatuskeskus Oy Kustannustoiminta
<i>Muut tiedot</i>	

Presentationsblad

<i>Publikationen har getts ut av</i>	Miljöministeriet, delegationen för samhällsplanering och byggnadsforskning Justitieministeriet, delegationen för brottsförebyggande
<i>Datum</i>	28.3.1995
<i>Projektets namn och nummer</i>	
<i>Finansiär/ Uppdragsgivare</i>	Miljöministeriet
<i>Organisationer i projektgruppen</i>	
<i>Författare</i>	Delegationen för brottsförebyggande och delegationen för samhällsplanering och byggnadsforskning
<i>Publikationens titel</i>	Rakennettu ympäristö, rikollisuus ja turvattuisuus (Byggd miljö, brottslighet och skyddslöshet)
<i>Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt</i>	
<i>Sammandrag</i>	<p>Undersökningen gäller den byggda miljöns verkningar på brottslighet och skyddslöshet. Den redogör för</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) förebyggande av brott genom planering av den byggda miljön (Crime Prevention through Environmental Design), 2) projekt som syftar till att förebygga brott genom ombyggnad och bättre säkerhet, och 3) anvisningar och principer för byggande och samhällsplanering i syfte att öka säkerheten. <p>I synnerhet utländska källor rapporterar om de erfarenheter som här har komprimerats för att stimulera till fortsatt debatt och till en översyn av planeringen i Finland.</p> <p>Undersökningen visar att lösningar i den byggda miljön kan inverka på kriminalitet och skyddslöshet. Dessa verkningar borde ägnas större uppmärksamhet. Rekommendationerna gäller såväl de allmänna principerna för samhällsplanering som planeringen av bostadshus och offentliga utrymmen. Till exempel stadsstrukturen borde bidra till mångbruk av arealerna. Bostäder och bostadsområden bör planeras så att de främjar interaktionen mellan människor i olika ålder och med olika social bakgrund. Det bör vara klart vad som är å ena sidan offentligt eller halvt offentligt, halvt privat och å andra sidan privat. Placeringen av byggnader och funktioner och andra lösningar inom byggandet bör bidra till att trappuppgångar, gemensamma utomhusarealer och samfärdsleder är underställda naturlig kontroll och att det finns synförbindelser som ökar säkerheten. Också tekniska detaljer kan bidra till större säkerhet.</p> <p>Undersökningen behandlar uttryckligen det slag av brottslighet som gör att människor känner sig osäkra och ängsliga i sin vanliga livsmiljö. Den är utarbetad av bägge delegationerna i samarbete.</p>
<i>Nyckelord</i>	brottslighet, osäkerhet, social kontroll, övervakning, interaktion, den byggda miljön, bostäder, bostadsområden, samfund, stadsstruktur, samhällsplanering
<i>Klassificering</i>	
<i>Publikationsserie och nummer</i>	Publikationer 1/1995 Miljöministeriet, delegationen för samhällsplanering och byggnadsforskning
<i>ISSN</i>	1235-239X
<i>ISBN</i>	951-37-1671-6
<i>Sidantal</i>	57
<i>Språk</i>	finska
<i>Offentlighet och andra villkor</i>	offentlig
<i>Beställningar/ Distribution</i>	Tryckericentralen Ab, telefon 90-5660 266
<i>Pris</i>	
<i>Förläggare</i>	Tryckericentralen Ab Förlagsverksamheten
<i>Övriga uppgifter</i>	

Esipuhe

Rakennetun ympäristön vaikutuksista rikollisuuteen ja turvattomuuteen on Suomessa kirjoitettu suhteellisen vähän. Asiasta on ulkomaista tutkimusta ja kokemusta sekä rikosentorjunnan että yhdyskuntasuunnittelun lähtökohdista. Tämän raportin tarkoituksena on virittää Suomessakin aiheesta keskustelua.

Raportti on syntynyt kahden neuvottelukunnan yhteistyönä. Oikeusministeriön yhteydessä toimiva rikosentorjunnan neuvottelukunta ja ympäristöministeriön yhteydessä toimiva yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta päättivät sen laatimisesta ja ovat sitä kokouksissaan käsitelleet.

Raportin ovat laatineet rikosentorjunnan neuvottelukunnan pääsihteeri Hannu Takala päävastuullisena kirjoittajana ja yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunnan yleissihteeri Ilppo Niemi. Useat asiantuntijat sekä mainituista neuvottelukunnista että rikosentorjunnan neuvottelukunnan järjestämään asiantuntijoiden kuulemistilaisuuteen kutsuttuina tai raporttiluonnosta sen eri vaiheissa muuten kommentoineina ovat vaikuttaneet sen sisältöön. Neuvottelukuntien ulkopuolisista asiantuntijoista kiitämme kommenteista dosentti Marjatta Hietalaa, ympäristöpsykologi Liisa Horellia, päätoimittaja Uolevi Itkosta, dosentti Heikki Kukkosta, lehtori Juha Kääriäistä, johtava tutkija Pekka Lahtea, tutkija Jaakko Masosta, tutkija Raimo Parikkaa ja professori Paavo Uusitaloa. Lisäksi kiitämme Tanskan Det Kriminalpræventive Rådia, joka on auliisti tarjonnut tähän raporttiin aineistoa.

K.J. Lång

Sirkka Hautojärvi

Sisältö

Esipuhe	5
Johdanto	7
Rakennetun ympäristön suunnitteluun tukeutuva rikoksentorjunta	10
Asunnot ja asuinrakennukset	19
Asuntomurtojen ehkäisy ja murtosuojaus	19
Portaikkojen turvallisuus	23
Vapaa-ajan asunnot	25
Asuinympäristö	26
Rakennukset	28
Asuinalueiden saneeraus	29
Uusien alueiden suunnittelu	32
Yhdyskunta, kunta	37
Kaupungin koko ja rakenne	38
Yhteisöllisyys	40
Kuntasuunnitteluohjelmat	42
Uusia suuntia; monisektorisen kaupunki uudistuksen näkökulma	46
Yhteenveto	50
Kirjallisuus	54

Johdanto

H hyvä ympäristö on turvallinen. Näkökohdan keskeisyys tulee parhaiten esiin ajateltaessa alueita, joilla liikkumista ja oleskelua ainakin joinakin vuoro-kaudenaikoina osa väestöstä karttaa siksi, että pelkää joutuvansa siellä rikoksen kohteeksi. Tällaisia alueita on erityisesti maailman suurkaupungeissa, mutta Suomessakin on kaupunkialueita, joita ihmiset karttavat rikoksenpelon vuoksi. **Ympäristö, jota ihmiset pelkäävät käyttää, ei ole hyvä ympäristö.**

Yhdyskuntasuunnittelussa on pohdittu samoja asioita hyvän rakennetun ympäristön suunnittelukysymyksinä kuin rikoksentorjunnan suunnittelussa rakennetun ympäristön vaikutuksina rikollisuuteen ja turvattomuuteen. Tyypillistä useille nk. ongelmaympäristöille on epäkohtien moninaisuus: heikot asuinolot, huonot palvelut, rakennusten ulkoinen rapistuminen, väestön sosiaalisten suhteiden toimimattomuus, huono viihtyvyys - ja runsaat sosiaaliset ongelmat ja rikollisuus. Ääritapauksessa on eräitä ulkomaisten kaupunkien asuinalueita räjäytetty korjauskelvottomina, alueen rikollisuuden ollessa yksi, joskus keskeinenkin syy ratkaisuun.

Rikollisuus ja turvattomuus ovat osin eri asioita. Ihmiset voivat pelätä rikoksia ja siten kokea turvattomuutta, vaikka riski joutua rikoksen kohteeksi olisikin mitä pienin. Tutkimuksissa on usein osoitettu, että rikoksia pelkäävät eniten ne, jotka epätodennäköisimmin joutuisivat rikoksen kohteeksi. Pelkääjät ehkä välttävät ympäristöjä ja tilanteita, joissa heihin voisi kohdistua rikos. Turvattomuuden kokeminen on yhteydessä vaaroihin suhtautumiseen ja niiden hallintaan. Tässä on havaittu esimerkiksi sukupuolten välillä olevan eroja (Tiby 1990).

Hyvä ympäristö ei ole turvallinen ainoastaan siinä merkityksessä, että rikosten todennäköisyys on pieni. Hyvä ympäristö myös **koetaan turvalliseksi**. Arvioinnin mittapuuna eivät myöskään saa olla sen väestönosan käsitykset, joka rohkeasti liikkuu ympäristössä kuin ympäristössä, koska uskoo hallitsevansa sen riskit. Joskus on rikosten ehkäisyäkin tärkeämpää pyrkiä edistämään sitä, että pelokkaimmatkin kokevat ympäristönsä turvalliseksi.

Ihmisten arviot eri kaupunkialueiden turvallisuudesta vastasivat Tukholmaa koskeneessa tutkimuksessa varsin hyvin eroja näiden alueiden rikollisuudessa (Wikström 1992). Suhtautumisessa erilaisiin kaupunkiympäristön häiriöihin, kuten humalaisiin tai roskaamiseen, on englantilaistutkimuksen mukaan selviä sukupuolen ja iän mukaisia eroja. Tulokset osoittivat kuitenkin huomattavaa yhdenmukaisuutta siinä, millaiset asiat koetaan turvattomuutta aiheuttaviksi (Ramsay 1989). Siten näyttäisi siltä, että ympäristön turvallisuuden arvioinnissa ihmiset käyttävät suhteellisen yhteistä arviointiperustetta - ehkä yhteisempää kuin esimerkiksi ympäristön kauneusarvojen tai muiden ominaisuuksien yhteydessä - ja arviot vastaavat varsin hyvin rikosten yleisyyttä ympäristössä.

Fyysinen ympäristö (rakennettu- ja luonnonympäristö) vaikuttaa monin tavoin lukuisten mekanismien välityksellä ihmisten käyttäytymiseen ja kokemuksiin (täsmällisemmin esim. Horelli 1982). **Kasvuympäristössään** lapsi ja nuori hankkivat kehityksensä keskeiset kokemukset. Niihin puolestaan vaikuttavat esimerkiksi perheen ja naapuruston vuorovaikutuksen luonne ja ympäristön tarjoamat toimintamahdollisuudet, kumpienkin puolestaan riippuessa hyvin paljon siitä, millaiseksi tämä ympäristö on rakennettu. Fyysinen ympäristö voidaan toisaalta luonnehtia **toiminnan näyttämöksi**, joka voi luoda edellytyksiä joillekin toimintoille tai ehkäistä jotakin tapaa toimia. Se luo siten sosiaalisten **vuorovaikutussuhteiden ulkoiset puitteet** ja vaikuttaa omalta osaltaan siihen, kuinka runsaasti ja millä tavoin ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa.

Rakennettu ympäristö on **merkkijärjestelmä**. Tietoisesti tai tiedostamattaan ihminen tulkitsee rakennettuun ympäristöön sisältyviä viestejä yhteiskunnan arvoista ja ihanteista, valtasuhteista, ympäristön käyttäjiin kohdistuvista odotuksista jne. Nämä maininnat riittänevät osoittamaan, kuinka monipuolisesti rakennettu fyysinen ympäristö vaikuttaa käyttäytymiseen. Yksittäisten vaikutustapojen merkitystä ei yleensä kuitenkaan voida täsmällisesti osoittaa.

Rakennetun ympäristön vaikutus rikolliseen käyttäytymiseen ei oleennaisesti eroa sen vaikutuksista muuhun käyttäytymiseen. Perinteiset rikollisuusteoriatkin, kuten differentiaalisen assosiaation teoria, anomiateoria tai kulttuurikonfliktiteoria, korostavat samankaltaisuutta rikollisen ja laillisen käyttäytymisen selittämisessä: oppimista, yhteisiä arvoja ja päämääriä, kulttuuria. Samoin uudemmat rikollisuuden selitykset, rationaalinen valinnan ja arkirutiiniteoria, korostavat rikollisuuden ja laillisen käyttäytymisen periaatteellisista samankaltaisuuksista.

Rikollisuuden määrä ja sen vaihtelut jossakin yhteiskunnassa johtuvat monista tekijöistä, joiden joukossa rakennetun ympäristön itsenäinen vaikutus ei ole keskeisimpiä eikä sitä yleensä voida käsitellä erillään muista tekijöistä. Mikäli rakentamisen johonkin toteuttamisratkaisuun tiedetään kuitenkin yleensä liittyvän rikollisuutta enemmän kuin toiseen tai jonkin muutoksen ympäristössä tiedetään vähentävän rikoksia, on näkökulma mahdollista ottaa suunnittelussa huomioon ja hyödyntää rikollisuuden ehkäisyn keinona.

Tässä raportissa tarkastellaan erityisesti ulkomaisia kokemuksia mahdollisuuksista toisaalta vähentää rikollisuutta ja toisaalta edistää turvallisuutta rakennetun ympäristön suunnittelun yhteydessä. Raportin tarkoituksena on välittää tietoa näistä kokemuksista suomalaisen suunnitteluun. Sen loppujaksossa on pyritty tiivistämään aineistoa sellaisiksi kannanotoiksi, joiden toivotaan virittävän kaikkia rakentamiseen osallistuvia osapuolia jatkokeskusteluun.

Raportti on kirjoitettu erityisesti yhdyskunta- ja rakennussuunnittelijoille sekä niille asiantuntijoille ja päättäjille, joiden toimista ja päätöksistä riippuu, millaisessa rakennetussa ympäristössä elämme. Se on tarkoitettu myös esimerkiksi valvonnasta ja sosiaalisista palveluista vastaavien viranomaisten ja asiantuntijoiden käyttöön.

Raportissa keskitytään rikollisuuteen, jonka koetaan aiheuttavan turvattomuutta ihmisen jokapäiväisessä elinympäristössä. Sellaista on väkivalta, yksityiseen kohdistuvat omaisuusrikokset ja elinympäristön järjestyshäiriöt. Raportissa tarkastellaan näitä lähtien elinympäristön yksityisimmästä osasta eli asunnosta yhdyskuntaan, joka laajimmillaan käsittää ihmisen jokapäiväisen elämän piirin.

Rikoksentorjunnassa on välttämättä tehtävä arvovalintoja. Rikoksia voidaan ehkäistä rakentamalla asuntoalue ikäänkuin linnoitukseksi, jossa pyritään torjumaan kaikki ulkopuolisten hyökkäykset ja jonka suojassa sallitaan vain valikoidun joukon asua ja oleskella. Nykyaikana käytetään tällöin vallihautojen ja laskusiltojen sijasta kehittyneen teknologian tuottamia kulunvalvontamahdollisuuksia. Yhdysvalloissa onkin jo rakennettu kokonaisia "turvakaupunkeja" eristetyiksi saarekkeiksi muun yhteiskunnan keskelle.

Linnoittautuminen, eristäytyminen ja liikkumisvapauden rajoittaminen sekä ankara henkilövalvonta voivat olla tehokkaitakin menetelmiä pyrittäessä rakentamaan vähärikoksista alueita jollekin väestönosalle. Tässä raportissa on sen sijaan lähtökohtana avoin yhteiskunta, jossa ihmisten oleskelua, toimintaa ja liikkumista rajoitetaan mahdollisimman vähän ja jossa kunnioitetaan yksilön koskemattomuutta. Lähtökohtana on avoin kaupunki, jonka julkinen tila, kadut, puistot jne., ovat kaikkien käytettävissä ja jossa kaupunkielämä muodostuu kudokseksi eri väestöryhmien, erilaisten elämäntapojen ja kulttuurien välille. Tavoitteena on edistää kaikkien turvallisuutta ja viihtyisyyttä avoimessa yhteiskunnassa.

Joissakin kielissä on kaksi eri sanaa, joiksi suomenkielen "turvallisuus" voidaan kääntää (esimerkiksi ruotsin *säkerhet* ja *trygghet*, englannin *security* ja *safety*).

1 Rikksentorjunnassa on tehtävä arvovalintoja.

Näitä käytetään - joskaan ei johdonmukaisesti - eri merkityksissä. Edellinen tuo mieleen lukot ja muut keinot suojautua ja virallisen valvonnan. Jälkimmäinen tarkoittaa turvallisuutta myös tunteena, ja suojautumistekniikan sijasta se korostaa ihmisten vuorovaikutusta ja hyvinvointia. Turvallisuuden edistäminen edellisessä merkityksessä voi vähentää sitä jälkimmäisessä. Raportissa on sitouduttu jälkimmäiseen turvallisuus-käsitteen merkitykseen.

Raportin alussa kuvataan lyhyesti, miten rakennetun ympäristön suunnitteluun tukeutuva rikksentorjunta (Crime Prevention through Environmental Design) on kehittynyt. Raportin loppuosa on omistettu kumppanuus- (partnership) -suunnittelulle, jota voidaan pitää nykyisen yhdyskuntasuunnittelun, kaupunki-uudistuksen ja elinympäristön sosiaalisten ongelmien ehkäisyn pääasiallisena lähestymistapana.

Rakennetun ympäristön suunnitteluun tukeutuva rikosentorjunta

Ajatuksena turvallisten ympäristöjen rakentaminen on ikivanha. Asumukset on aina rakennettu suojaksi luonnon- ja muita uhkia vastaan. Kaupungit syntyivät nimenomaan turvallisiksi kauppapaikoiksi. Keskiaikainen kaupunki muureineen suunniteltiin tietoisesti suojaksi ulkopuolisia uhkia vastaan mutta sisäisen turvallisuudenkin edistämiseksi. Sittemmin teollistuneiden suurkaupunkien kasvu ja kaupunkiköyhälistön elinolot johtivat kaupunkisuunnittelullisiin ohjelmiin, joissa nimenomaisena tavoitteena oli ehkäistä suurkaupunkien sosiaalisia ongelmia. Englantilaisen Ebenezer Howardin ajatukset puutarhakaupungeista, joissa työväestö voisi elää lähellä luontoa, herättivät heti ohjelman julkistamisen jälkeen vuonna 1889 laajaa kiinnostusta. Näille periaatteille rakennettuja esikaupunkeja ruvettiin rakentamaan Pohjoismaissaakin. Puutarhakaupunkiajatus on elänyt muiden kaupunkisuunnittelun ihanteiden ohessa nykypäiviin asti, joskin alkuperäinen kytkös kaupunkiköyhälistön ongelmiin on väistynyt.

Havainto, että rikokset jakautuvat alueellisesti epätasaisesti ja keskittyvät erityisesti suurkaupunkeihin sekä niissäkin suppeille alueille, on vanha. Teollistuneiden kaupunkien maaseutua korkeampaa rikollisuutta on selitetty kaupunkisosiologian klassikkoihin tukeutuen kaupungin ja maaseudun välisistä eroista sosiaalisessa organisaatiossa ja asukkaiden elämäntavassa. Siihen liittyy esimerkiksi teoria **urbaanista anomia**sta. Louis Wirthin artikkelissa "Urbanism as a Way of Life" vuodelta 1938 esitetään, että kaupungistuminen lisää sosiaalisia ja henkilökohtaisia häiriöitä (Wirth 1938).

*Jo Georg Simmel oli vuosisadan alussa esittänyt, kuinka kaupunki muuttaa ihmismiel-
tä ja persoonallisuutta. Tätä pohjalta Wirth erittelee toisaalta kaupungin psykologisia
vaikutuksia asukkaaisiinsa, toisaalta urbaanisuuden vaikutuksia sosiaaliseen rakenteeseen.
Edellisistä kärsinyt kuva on köyhä vanhus, jota kukaan ei auta, koska kaupunkiasukkaat ovat vieraita toisilleen. Kaupunki tarjoaa maaseutuun nähden monipuolisemmat mahdollisuudet niin hyvään kuin pahaan. Kaupunkirakenteelle on hänen mukaansa ominaista, että työ, asuminen, vapaa-aika jne. ovat erillään toisistaan. Tämä johtaa siihen, että primääriyhmien merkitys vähenee ja sosiaaliset siteet heikkenevät. Tästä seuraa anomia: ihmiset eivät ole yksimielisiä sosiaalisista normeista. Kontrolli virallistuu.*

Sittemmin wirthiläistä teoriaa on arvosteltu huomauttamalla, että myös kaupungissa eletään primääriyhmissä: perheessä, työyhteisössä jne.

Täsmällisemmin kaupungin merkitystä rikollisuudelle ja nimenomaan rakennetun ympäristönä on tarkasteltu USA:ssa 1920- ja 1930-luvulla nk. **Chicago-koulun** tutkimuksissa. Koulukunta kokosi tietoa slummien ja kadunkulmayhteisön elämäntavasta. Yksi koulukunnan merkittävistä edustajista oli E. W. Burgess, joka tunnetaan kaupunkirakenteen nk. vyöhyketeorian luoja. Hänen vuonna 1925 ilmestyneessä artikkelissaan "The Growth of the City" esitetään kaupunkirikollisuuden nk. ekologinen selitys: kaupungin kasvu johtaa slummivyöhykkeen syntyyn, mihin puolestaan rikollisuus keskittyy (Burgess 1925).

Vyöhyketeorian tunnetuin sisältö on kaupungin kuvaus viitenä samankeskisenä ympyränä. Kaupungit laajenevat vaiheittain keskustasta käsin. Kasvun myötä keskustaa ympäröivä vyöhyke jää sen alle muuttuen keskustan laajemmukseksi. Seuraavaksi ulompa vyöhyke kohtaa myöhemmin sama muutos: disorganisaatio ja rappeutuminen, kunnes sekin jää laajentuvan keskustan alle. Rikollisuus ja muut sosiaaliset ongelmat keskittyvät tällaiselle slummiutuvalla alueelle, Burgessin mukaan kaupunkielämään kuuluva liikkuvuus on omiaan demoralisoimaan ihmisiä. Suurinta liikkuvuus on juuri uudenikäisen kaupungin rappeutuvalla vyöhykkeellä.

Burgessin teoriaa tuki tutkimus, joka osoitti eri vyöhykkeiden rikollisuuserot Chicagossa ja sen, että nämä erot säilyivät vuosikymmeniä muuttumattomina huolimatta alueilla tapahtuneista väestönmuutoksista. Sittemmin on osoitettu, että vyöhykkekuvaus ei ole mitenkään yleispätevä kaupungin kehityksen kuvaus. Myöskään se ei yleensä päde eurooppalaisiin kaupunkeihin, joissa nimenomaan kaupunkikeskusta on usein rikollisinta. Vyöhyketeorian kanssa kilpailevia kuvauksia ovat mm. kaupungin sektoreittainen eriytyminen ja monikeskusteoria.

Tästä tutkimussuunnasta on jäänyt vähintäänkin elämään havainto, että kaupungeissa rikollisuus on alueellisesti eriytynyttä (niinkuin muutkin toiminnot). Kaupungeista voidaan useinkin laatia erityinen rikollisuuskartta, joka osoittaa eri rikosten erilaiset keskittymät kaupunkialueella (suomalaisena esimerkkinä 1960-luvun Tampereelta koskenut Kauko Kämäräisen tutkimus; Kämäräinen 1966). Lisäksi on voitu havaita, että jonkin alueen rikollisuusongelmilla näyttäisi olevan "luonnollinen" kehityskaari. Leo Grönholmin tutkimus Helsingin Siilitien nuoriso-ongelmista ja niiden yhteydestä tämän asuinalueen kehitykseen on tästä hyvä esimerkki (Grönholm 1961).

Jane Jacobsin teos "The Death and Life of Great American Cities" vuodelta 1961 mainitaan usein rakennetun ympäristön suunnitteluun tukeutuvan rikoksentorjunnan perusklassikoksi. Hänen mukaansa kaupunkisuunnittelussa 1950-luvulle asti hallinneet näkemykset olivat syynä, että kaupungit olivat tulleet turvattomiksi. Hänen tarkastelunsa kohteena olivat kaupunkikeskustan kadut, niiden käytöt ja ihmisten **vuorovaikutuksen luonne kaupunkiympäristössä**. Hän esitti joukon periaatteita, joiden mukainen rakentaminen johtaisi turvallisempiin kaupunkiasuinalueisiin. Nämä sittemmin on tulkittu kolmeksi suunnitteluperiaatteeksi, jotka Oscar Newman kehitti teoriaksi puolustettavasta tilasta. Näitä ovat (Jacobs 1961):

1. rakennusten ryhmittely edistämään asukkaiden toteuttamaa sosiaalista kontrollia
2. yksityisten ja julkisten tilojen selvä rajaaminen
3. julkisten tilojen sijoittaminen intensiivisesti käytettyjen tilojen läheisyyteen.

Jacobsin teoksen pääsanoma on sen kaupunkirakentamisen idean arvostelu, jota hän kutsuu nimellä "Radiant Garden City Beautiful". Tämän mukaan kaupungeja suunnitellaan monumentaalikeskustoja ympäröiviksi puutarhakaupungeiksi. Jacobsin mukaan tällä suunnittelulla on tuhottu perinteisen suurkaupungin tärkein eli kadut ja katuelämä.

Kaupunkisuunnittelun arvostelussa rikollisuudella on keskeinen asema. Teos etenee havainnosta, että suurkaupungit ovat tulleet vaarallisiksi, koska kadut ovat tulleet vaarallisiksi ja autioituneet. Hän kärjistää vertailemalla mm. Los Angelesin, jota hän kutsuu rakenteeltaan laajaksi esikaupungiksi, vaarallisuutta eräisiin turvallisiin, perinteisen kaupunkielämän vielä 1950-luvulla säilyttäneisiin amerikkalaisiin keskustaluosiin. Hän kuvaa sitä elämän kokonaisuutta, joka tekee noista alueista turvallisia. Siihen kuuluu vilkkaan katuelämän luoma valvonta, jota esimerkiksi asuntojen ikkunoiden suuntauksella kadulle edistetään. Siihen kuuluu paljon muitakin ja ainakin yhtä keskeisiä rakentamista koskevia ohjeita. Tällaisia ovat periaate alueiden monikäytöstä (ts. osapäiväkaupunkien arvostelu), pienet korttelit, iältään vaihteleva rakennuskanta, liikennesuunnittelu (jossa ohje on olla rakentamatta autoille väyliä, mutta samalla olla kieltämättä autoliikennettä kaduilla). Jacobs tarjoaa myös kansalaisstrategian ylläpitää kaupunkielämää.

Jacobs kuitenkin korostaa, että hänen sanomansa koskee vain suurkaupunkia (sen keskustaa). Hän kieltää soveltamista ajatuksia pikkukaupunkeihin tai esikaupunkeihin saati maaseutumaiseen ympäristöön. Niissä sosiaalinen kontrolli perustuu keskinäiseen tunteeseen. Kaupungissa juuret eivät ohjaa käyttäytymistä.

Oscar Newman konkretisoi tilan valvottavuuden idean rakentamishojeiksi. Hänen pääteoksensa "Defensible Space - Crime Prevention Through Urban Design" vuodelta 1973 on laajaan empiriseen aineistoon perustuva tutkimus sellaisista asuin ympäristöjen fyysisistä ominaisuuksista, jotka edistävät tai ehkäisevät rikoksia. Se tähtää ohjeisiin rakentaa turvallisempia julkisia vuokratiloja ja vuokratilaloueita.

Puolustettava tila (defensible space; tässä käytetään sanatarkkaa suomennosta, koska Newmanin lähtökohtiin kuuluu ajatus reviiristä ja sen puolustamisesta) on Newmanin mukaan sellainen asuinalue, joka ehkäisee rikoksia luomalla "itseään suojelevan sosiaalisen kudoksen fyysisen ilmaisan". Hän korostaa, että puolustettava tila muodostuu useista osatekijöistä. Sellaisia ovat (Newman 1973):

1. Rakennetun ympäristön kyky luoda vaikutelmaa erilaisista alueellisen hallinnan vyöhykkeistä. Tähän kuuluu asuinympäristön omaleimaisuuden ilmentäminen, joka voimistaa asukkaiden valmiutta tuntea alue omakseen ja ottaa alueellisia etuoikeuksia
2. Asukkaiden (ja heidän edustajiensa) valvontamahdollisuuksien edistäminen suunnittelulla. Tähän kuuluvat sellaiset rakenteelliset ratkaisut, jotka parantavat asukkaiden mahdollisuutta satunnaisesti tai jatkuvasti tarkkailla elin-ympäristönsä ei-yksityisiä sisä- ja ulkotiloja
3. Rakennussuunnittelun mahdollisuus vaikuttaa käsitykseen rakennushankkeen omaleimaisuudesta, eriytyneisyydestä ja sosiaalisesta leimasta. Ne liittyvät esimerkiksi sosiaalisesti tuetun asumisen häpeällisyyseleiman lieventämiseen ja vähentävät eristäytyneisyyttä ja asukkaiden alttiutta joutua rikosten kohteeksi (yksinkertaisemmin ilmaistuna tämä tarkoittaa esimerkiksi, että vuokra-asuntoalue ei saisi olla ankean ja halvalla rakennetun näköinen)
4. "Turvallisten vyöhykkeiden" sijoittelu läheisten alueiden turvallisuuden edistämiseksi. Tämä tarkoittaa lähinnä vaikutuksia, jotka on asuinalueen sijoituksella tiettyyn kaupunkiyhteyteen tai "turvallisten" ja "turvattomien" alueiden suhteella toisiinsa.

Newmanin tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten sosiaalista asuntotuotantoa voitaisiin kehittää siten, että köyhän väestön vuokra-asuntoalueet olisivat vähärikoksisempia ja turvallisempia. Tätä varten hän kokosi tiedot mm. poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta New Yorkin vuokra-asuntoalueilta, näiden väestöstä ja arkkitehtuurin ominaispiirteistä. Erityisesti hän kiinnitti huomiota rikosten täsmällisiin tapahtumapaikkoihin ja ympäristöihin.

Hän vertasi kahta läheistä asuinalueita. Koon, väestön ja tehokkuuden suhteen ne olivat hyvin samanlaisia, sen sijaan arkkitehtuuriltaan erilaisia. Toinen oli pääasiassa 13- ja 14-kerroksia torneja, välissä runsaasti vapaata tilaa (erilaisiin vapaa-ajan käyttöihin tarkoitettua, mutta tilan anonyymisuuden vuoksi hyvin vähän käytettyä). Ulkotila ei ollut valvottavissa asunnoista, rakennusten sisäänkäynti oli syrjässä kadusta. Toinen oli tiheästi 3-6-kerroksisena rakennettu alue, jossa ulko-alueen jakautuminen eri käyttötarkoituksiin oli selvästi osoitettu ja jossa katu ja piha-alue olivat asuntojen ikkunoista valvottavissa. Edellisen rikollisuus oli lähes kaksinkertaista (ryöstöt jopa nelinkertaisia) jälkimmäiseen verrattuna ja vuosittaiset korjauskustannukset olennaisesti korkeammat. Erityisenä ongelmana oli edellisessä juuri ovien edustojen, portaitkojen ja kerrostasanteiden runsaat rikokset. Tästä syystä Newman katsoi vertailun selvästi osoittaneen, kuinka rakennusten arkkitehtuuri vaikuttaa rikollisuuteen. - Tosin jälkimmäisenkin asuinalueen rikollisuus oli runsasta. Newman korostaakin, että arkkitehtuurin ilmeen valinnassa ei ollut tietoista pyrkimystä suunnitella turvallista asuin-alueita.

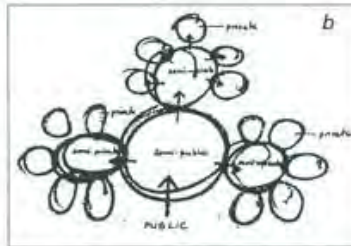
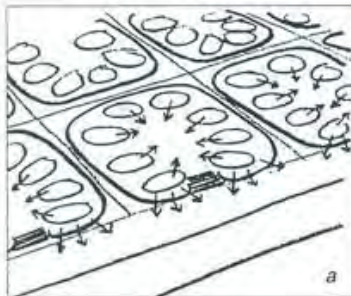
Hän tarkastelee yksityiskohtaisesti puolustettavan tilan luomisen keinoja ja esittää lukuisia esimerkkejä sekä onnistuneista että epäonnistuneista ratkaisuista. Hän katsoo tutkimuksensa osoittaneen, ettei ainakaan huonosti toimeentulevia lapsiperheitä pitäisi sijoittaa korkeisiin kerrostaloihin. Hänen mukaansa asuinalueiden rakennustehokkuudella ei kuitenkaan näyttäisi olevan merkitystä ennen kuin huomattavan korkealla tehokkuudella. Tällöin rikosmäärät ovat suorassa suhteessa rakentamisen tehokkuuteen.

Newman käyttää eri yhteyksissä ja puhuessaan erilaisista vaikuttamisen mekanismeista hieman eri luonnehdintoja. Hänestä on tärkeää luoda edellytykset sellaisen asukkaiden alueellisen siteen ja yhteisyyden tunteen muodostumiselle, joka ilmenee vastuuna elintilan turvallisuudesta, toimivuudesta ja hyvistä hoidosta. Mahdollinen rikosentekijä käsittää tällaisen alueen valvotuksi ja välttää sitä. Tätä edistää laajojen asuinalueiden jako pienempiin, omaleimaisiin yksiköihin (esim. kortteleihin ja pihapiireihin). Hän korostaa yhteisten tilojen merkitystä, koska niitä tarvitaan edistämään asukkaiden yhteisyyttä ja yhteisten arvojen kehittymistä.

2, 3 Ailojen käyttöä rajaamaan tilan luonnetta Suomessa...

... ja Tanskassa.

4 Puolustettava tila
a. valvotamahdollisuuksina (nuolet)
b. puolustettavan tilan hierarkia sisäänkäynteinä julkisesta yksityiseen.

Keskeistä on todellisten ja symbolisten aitojen käyttö selvästi erottamaan eri luonteisia alueita ja osoittamaan, keiden hallintaan (ja valvontaan) ne on tarkoitettu. Tähän kuuluu rakennettujen tilojen erottelu

- julkiseen
- puolijulkiseen
- puoliyksityiseen
- yksityiseen

Erottelu on toteutettava siten hierarkkisesti, että julkisesta ei siirrytä suoraan yksityiseen (ks. kuva). Julkista tilaa on esimerkiksi katu, puolijulkista koulun piha-alue, puoliyksityistä kerrostalon porraskäytävä, yksityistä asunto. - Puolijulkisen ja puoliyksityisen ero ei ole aina käytännössä selvä. Tässä raportissa käsitteitä yleensä käytetään synonyymeinä.

Newman korostaa hyviä valvotamahdollisuuksia. Erityisesti rakennusten ja ikkunoiden sijoittelussa on huolehdittava, että asukkaat voivat tarkkailla elinympäristönsä ei-yksityisiä ulko- ja sisätiloja.

Teoksen herättämän voimakkaan alkuinnostuksen jälkeen Newmania on arvosteltu. Hänen teoriaansa on testattu mm. Saksassa, jossa se ei saanut tukea (Rolinski 1980). Onkin katsottu, että Newmanin tulokset perustuvat paljon juuri Yhdysvalloille tyypillisiin rikollisuusongelmiin ja amerikkalaisen yhteiskunnan toimintatapoihin. Hänen tutkimuksensa lähtökohtakin oli rajattu suurkaupungin kahden laajan sosiaalisen vuokra-asuntoalueen arkkitehtuurin vertailuun. Newman onkin muokannut teoriaansa siten, että se ottaa monipuolisemmin huomioon rakennetun ympäristön vaikutuksen sosiaalisiin suhteisiin ja turvallisuuden tunteeseen. Tällöin myös rakennetun ympäristön ja rikollisuuden välinen yhteys tulkitaan välillisemmäksi.

Toisaalta Newmanin tutkimus esittää varsin monivivahtaisen kuvan rikollisuuden ja rakennetun ympäristön välisistä suhteista. Hänen mukaansa perustavinta on, että rakennus- ja tilaratkaisuihin vaikuttamalla voidaan luoda alueita, joista ihmiset ottavat huolehtiaukseen. Newman ei väitä arkkitehtuurilla olevan välitöntä syy-seuraus-suhdetta rikollisuuteen. Arkkitehtuuri luo edellytyksiä ihmisten suhteille ja toiminnalle, joka omalta osaltaan voi ehkäistä rikoksia.

Newman luonnehti tutkimiansa asuinalueiden rikollisuuden otollisten tilaisuuksien synnyttämäksi. Turvallisen elinympäristön luomisella on tarkoitus vähentää tällaisia tilaisuuksia. Nykyisin rikostilaisuuksien merkitystä rikollisuudessa onkin ryhdytty tutkimaan monipuolisemmin. Mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristöihin ja tilanteisiin, joissa rikokset tapahtuvat, on pyritty systemaattisesti käyttämään rikoksantorjunnan suunnittelussa. Näin siitä on kehittynyt yksi rikok-

sentorjunnan keskeisistä strategioista, **tilaisuuspainotteinen rikosentorjunta**.

YK:n rikosentorjuntastrategioiden käsikirja luonnehtii tilaisuuspainotteisen rikosentorjunnan toimiksi, jotka kohdistuvat nimenomaisesti rikollisuuden muotoihin ja jotka käsittävät näiden rikosten välittömän tapahtumisympäristön järjestämistä, suunnittelua tai käsittelyä mahdollisimman johdonmukaisella ja pysyvällä tavalla, jotta kyseisten rikosten tilaisuudet vähentyisivät ja mahdollisten rikosentekijöiden kokemus kiinnijoutumisriskistä voimistuisi (YK:n rikosentorjuntastrategioiden käsikirja 1992).

Ronald V. Clarke, yksi tilaisuuspainotteisen rikosentorjunnan kehittäjistä, luokittelee strategian voivan tukeutua 12 eri menetelmään, joilla vaikeutetaan rikoksen tekemistä, lisäään kiinnijoutumisriskiä tai vähennetään rikoksella saatavia hyötyjä. Näistä eräät merkitsevät myös rakennettuun ympäristöön vaikuttamista, kuten (Clarke 1992)

- "vandaalivarimat" materiaalit ja rakenteet (nk. kohdetta vaikeuttavat menetelmät)
- portit ja aidat (nk. sisäänpääsykontrolli)
- bussipysäkkien tai ravintoloiden sijoittelu (mahdollisten rikosentekijöiden ohjaaminen sijoitteluratkaisuilla toisaalle)
- murtohälyttimet (nk. muodollinen valvonta)
- talonmiehet ja videovalvonta (nk. työntekijöiden suorittama valvonta)
- "kadun silmät" tai katuvalaistus (nk. luonnollinen valvonta)
- vahinkojen nopea korjaus (nk. ylläkkeiden vähentäminen)

Nämä ovat ainoastaan esimerkkejä yksinkertaisista ja toimiviksi havaituista vaikuttamisen keinoista. On huomattava, että tilaisuuspainotteiselle rikosentorjunnalle on tyypillistä, että kohteena on aivan nimenomainen rikollisuus sen konkreettisesti ilmenemismuodossaan ja siksi toimet suunnataan vaikuttamaan hyvinkin täsmällisesti rajattuun ongelmaan. Luetelluissa menetelmissä on kuitenkin myös sellaisia, joilla voi olla hyvinkin yleinen ja niin arkikokemuksen kuin arviointitutkimustenkin osoittama merkitys. Sellainen on esimerkiksi luonnollinen valvonta.

Tilaisuuspainotteinen rikosentorjunta tukeutuu mitä suurimmassa määrin rikollisuusteorialle, joka korostaa rikoksia rationaalina valintana ja painottaa rikollisuuden yhteyttä valtaväestön normaaliin arkiseen ajankäyttöön, nk. arkirutiineihin.

Kysymys rikollisuuden rationaalisuudesta on filosofistenkin kiistojen kohde. Joka tapauksessa näyttäisi perustellulta hyväksyä, että rikoksissa tehdään samassa määrin rationaaleja valintoja kuin tehtäessä yleensä eri asioita. Rikosentekijä esimerkiksi käyttää hyväksi "hyviä tilaisuuksia" (ammattivarkaiden elämäntavalle on tutkimuksessa havaittakin olevan tyypillistä varuillaolo hyvien rikostilaisuuksien hyödyntämiseksi) ja että tällaisissa tilaisuudessa rikos on rikosentekijän kannalta jossakin merkityksessä tuottava. Siihen liittyy myös se, että rikosentekijä ei menetä kiinni joutumisellaan, mitä pyrki rikoksella saavuttamaan (tämä voi käsittää taloudellisten hyötyjen ohella mitä erilaisimpia päämääriä).

Arkirutiiniteoria kiinnittää huomiota siihen, että rikollisuuden vaihtelut ja kehityspiirteet ovat yhteydessä väestön enemmistön laillisen toiminnan rakenteisiin. Rikosten tekoajat, -paikat, -tavat ja kohteet riippuvat niistä enemmän kuin rikosentekijän ominaisuuksista taikka rikosoikeudellisesta järjestelmästä. Arkirutiiniteoria korostaa, että rikoksen tapahtuminen edellyttää kolmen seikan samanaikaisuutta (Felson 1987)

- motivoitunutta rikosentekijää
- rikostilaisuutta ja
- valvojan puuttumista.

Valvojalla tarkoitetaan tällöin kaikkia niitä, joilla motivoitunut rikoksenteekijä voisi olettaa olevan kyky ja halua puuttua rikoksen kulkuun tai käsittelyyn. Valvoja voi olla naapuri, kauppias tai satunnainen ohikulkija. Teoria harvemmin tarkoittaa sillä varsinaista palkattua vartijaa tai poliisia.

Rakennetulla ympäristöllä on merkityksensä näihin jokaiseen. Rakennetulla ympäristöllä voidaan vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka todennäköisesti motivoitunut rikoksenteekijä on kyseisessä ympäristössä. Tämä voi tarkoittaa ihmisten liikkumiseen vaikuttavia järjestelyjä ja toimintojen sijoittelua. Esimerkiksi ostoskeskuksen läheisyydessä olevan koulun on havaittu lisäävän ostoskeskuksen rikoksia (Brantingham ja Brantingham 1990). Epäilemättä rakennettu ympäristö vaikuttaa motivoituneisuuteenkin. Rakennetun ympäristön vaikutuksista tilaisuuksiin voidaan yksinkertaisena esimerkkinä mainita laajat, pimeät, syrjäiset ja vartioimattomat pysäköintialueet, joilta autoja anastetaan erityisen runsaasti.

Wesley G. Skogan on tutkimuksessaan "Disorder and Decline. Crime and the Spiral of Decay in American Neighborhoods" näyttänyt, että sellaiset asuinalueen häiriöt kuin julkinen juominen, kadunkulmajengit, roskaaminen ja vandalismi, ovat voimakkaasti yhteydessä ryöstöriskin näillä alueilla. Usean amerikkalaisen suurkaupungin kaikkiaan 30 asuinalueen vertailun perustuvan tutkimuksen mukaan alueiden väestöä kuvaavilla sosiaaliekonomisilla tekijöillä ei ollut välitöntä yhteyttä ryöstöriskin. Ne olivat yhteydessä siihen häiriöiden kautta. Tekijä korostaa, että rikotti ikkuna on korjattava välittömästi, muuten ympäristö antaa mielikuvan, että sosiaalinen kontrolli ei toimi alueella. - Kaupallinen seksi (prostituutio, pornoelokuvat jne.) osoittautui poikkeukseksi. Asukkaat pitivät sitä häiriönä, mutta se sijaitsi turvallisilla alueilla. Tutkijan mukaan tämän liiketoiminnan intressi on hakeutua asiakkaiden turvalliseksi kokemaan ympäristöön (Skogan 1990).

Ralph B. Taylor ja Stephen Gottfredson ovat tutkimuksessaan "Environmental Design, Crime, and Prevention" testanneet, missä määrin rationaalisen valinnan teoria pitää ympäristömielikuvien tasolla paikkansa. Artikkelissa selostetaan kolmea osatutkimusta, joista yksi koskee kaiden ja toinen kuudenkymmenenkuuden asuinalueen arkkitehtuurin ominaispiirteiden (kuten liikkumisen helppouden) ja omaisuusrikosmäärien vertailua ja kolmannessa on kysymys yhdellä kaupunkialueella toteutetuista fyysisistä muutoksista, joiden tarkoituksena oli mm. vaikeuttaa rikoksenteekijöiden liikkumista alueella, ja muutosten rikollisuusvaikutusten arvioimista. Tutkimusten perusteelle he toteavat näiden rakennettua ympäristöä koskevien seikkojen vaikutuksen asuinalueen rikollisuuteen pieneksi tai enintään kohtalaiseksi. Ensiksi mainittu tutkimus osoittaisi pikemminkin rikostilaisuuksien määrällä kuin mahdollisen rikoksenteekijän mielikuvala alueesta olevan merkitystä. He esittävätkin, että rakennetun ympäristön vaikutusta rikoskohteiden valintaan pitäisikin tarkastella pienemmällä kuin asuinalueiden tasolla (esim. kortteli tai sen kadunvarsi), jolloin ympäristömielikuvan merkitys rikoksen kohteen valinnassa todennäköisesti korostuisi (Taylor ja Gottfredson 1986). - Jack L. Nasar ja Bonnie Fisher ovat tutkimuksessaan erään campus-alueen rikoksista ja rikostenpelosta todenneet, että sekä pelko että rikokset olivat yhteydessä siihen, millaisen näkyvyyden, rikoksenteekijän piiloutumismahdollisuuden ja uhrin ja rikoksenteekijän pakomahdollisuuden campuksen eri paikkojen rakennustapa tarjoaa jalankulkijana niillä liikkuvan mielikuvissa. Tutkimus korosti näiden mikrotason paikkakohtaisten ympäristömielikuvien tärkeyttä (Nasar ja Fisher 1993).

Paul ja Patricia Brantingham ovat nimenneet **ympäristökriminologiaksi** tutkimussuuntauksen, jossa mielenkiinto kohdistuu rakennetun ympäristön ja rikollisuuden välisiin yhteyksiin. He tarkastelevat erityisesti **rikoksenteekijän ja uhrin liikkumista ja kohtaamista ja miten rakennettu ympäristö vaikuttaa siihen** (Brantingham ja Brantingham 1990). Rationaalisen valinnan teoriaa pidetään tilaisuuspainotteisen rikosentorjunnan keskeisenä teoreettisena lähtökohtana, joka pyrkii psykologisesti selittämään rikoksenteekijän käyttäytymistä. Ympäristökriminologia puolestaan on nimetty CPTED -suuntauksen teoreettiseksi perustaksi. Ympäristökriminologia liittyy rikoksenteekijän käyttäytymisen ihmisten arkirutiinien mukaisiin kulkureitteihin. Asunto, koulu/työpaikka ja kulutus/huvitukset muodostavat rikoksenteekijän kulkureitin kolmion, rikoksen ympäristögeometrian. Tällä teorialla on välitön yhteys yhdyskuntasuunnitteluun, koska siinä vaikutetaan näiden kohteiden sijaintiin, niiden välisiin reitteihin ja siihen, mitä kulkureittien varrella on (ks. Felson 1994). - Brantingha-

mien havainto oli, että rikoksentehtäjät harvoin tekevät rikoksia ympäristössä, jota he eivät tunne. Siksi nimenomaan arkirutiinien mukaiset kulkureitit ja niiden varrella olevat rikostilaisuudet ovat keskeisiä.

Paul ja Patricia Brantingham kehittivät Vancouverissa Kanadassa CPTED-suuntauksen käytännön suunnitteluksi, jossa paikalliset arkkitehdit, rakennuslautakunnat ja poliisi yhdessä pyrkivät selvittämään uusien rakennuskohteiden mahdolliset vaikutukset rikollisuuteen ja löytämään rikoksia ehkäiseviä ratkaisuja. Esimerkiksi asemakaavan valmistelussa pyritään huolehtimaan, että koulujen ja asuinalueiden välisillä reiteillä ei olisi pysäköintikenttiä.

Marcus Felson on 1994 ilmestyneessä teoksessaan "Crime and Everyday Life. Insights and Implications for Society" kehitellyt arkirutiiniteoriaa ja ympäristökriminologiaa perusselitykseksi rikollisuuden vaihteluille ja muutoksille. Hänen mukaansa se, miten ihmiset käyttäytyvät toistensa vuorovaikutuksessa, ei juurikaan ole muuttunut verrattuna siihen kuinka erityisesti liikennejärjestelmien kehitys on muuttanut ihmisten arkielämää. Peruskysymykset rikollisuuden vaihteluiden ja muutosten ymmärtämiseksi ovat hänen mukaansa

- missä ihmiset elävät ja ketkä elävät yhdessä
- missä ja milloin ihmiset tekevät työtä tai ovat muuten vuorovaikutuksessa
- mitä tavaroita on olemassa ja missä niitä säilytetään
- miten ja milloin ihmiset liikkuvat

Felson lainaa Amos Hawleyn kaavaa kaupungin neljästä kehitysvaiheesta arkielämän muutoksen kuvaukseen. Nämä ovat kylä, pikkukaupunki, urbaani kaupunki, metropoli. Kehitysvaiheita kuvaa (Hawley 1971)

1. energian käytön muutos
2. liikkumistavan muutos pelkämästä jalankulusta autoliikenteeseen
3. edellisestä johtuva päivittäisten toimintojen säteen kasvu kylän 4 mailista metropolin 50 mailiin
4. ja asunnon lähiympäristössä vietetyn päivittäisen ajan jyrkkä vähentyminen
5. asukasluvun kasvu kylän 250:stä metropolin yli 250 tuhanteen
6. muun kuin maanviljelijäväestön osuuden kasvu
7. näistä johtuva kaupunkien ulkopuolisen rikollisuuden (kuten maantierosvouden) vähentyminen
8. ja paikallisen rikollisuuden kasvu kylän vähäisestä metropolin kaikkea arkielämää luonnehtiviin mittasuhteisiin.

Kuvauksen tarkoitus on havainnollistaa arkielämän suuria muutoksia ja niiden vaikutusta rikollisuuteen. Se ohjaa huomion sellaisiin kaupunkisuunnittelun keskeisiin kysymyksiin kuin kaupunkirakenteen hajoamiseen korostaessaan rikollisuuteen päivittäisten toimintojen laajentuneen piirin yhteyttä rikollisuuteen. Felsonin pääsanomiin kuuluu paluu paikallisuuteen ja pieniin yksikköihin (hän painottaa nuorisorikollisuuden ehkäisyssä erityisesti pieniä kouluja) ja perhepiirissä ja kodin lähiympäristössä vietetyn päivittäisen ajan osuuden kasvattaminen.

Teorioiden kehittelyn lisäksi on runsaasti pieniä ympäristömuutoksiin tähtääviä hankkeita, jotka liittyvät rakennusten suunnitteluun ja toimintojen sijoitteluun. Niistä saatu kokemus osoittaa, että rakennetulla ympäristöllä voidaan vaikuttaa rikollisuuteen. Varsinkin myönteisiä tuloksia on saavutettu, kun kohteena on ollut jonkin rajoitetun alueen tietyn tyyppinen rikollisuusongelma, johon on pyritty vaikuttamaan ympäristöä muuttamalla. Kysymys on saattanut olla lisätystä katuvalaistuksesta, jonkin toiminnan siirtämisestä muualle, jonkin rikosten tekemisessä käytetyn reitin sulkemisesta tai ympäristön valvottavuuden parantamisesta. Se, että samalla toimella ei ole saavutettu muualla toivottuja tuloksia, ei vähennä rakennetun ympäristön suunnittelun merkitystä rikollisuuden ehkäisyssä.

Osin rinnakkainen kysymys sille, miten rakennettu ympäristö vaikuttaa rikollisuuteen, on, miten se vaikuttaa **rikoksenpelkoon**. Kysymyksen tärkeys on korostunut, kun rikoksenpelko on useissa maissa noussut Gallup-tutkimuksissa mitattujen yhteiskunnallisten ongelmien kärkeen. Ongelman vakavuus tulee ilmi, kun on havaittu ihmisten rajoittavan elämäänsä rikoksenpelon vuoksi. Noin puolet helsinkiläisnaisistakin ilmoitti välttävänsä yksin jalkaisin myöhään illalla tai yöllä liikkumista jollakin kilometrin säteellä kodista olevalla alueella (Karisto ja Tuominen 1993). Pelko voi merkitä, että ihmiset suojautuvat rikoksilta, ja siten se voi ehkäistä rikoksia. Jos se kuitenkin merkitsee, että ihmiset eristäytyvät kotiensa yksityisyyteen, kaupungin muun tilan luonnollinen valvonta heikkenee, mikä edistää rikoksia.

Rikoksenpelon tutkimus on vasta viriämässä ja sen kysymyksenasettelut yleensä koskevat muita kuin tämän raportin kannalta kiinnostavia kysymyksiä (kuten pelkoja eri väestöryhmissä ja uhriksijoutumisen todennäköisyyden ja pelon välisiä suhteita). Antti Kariston ja Martti Tuomisen "Kirjoituksia kaupunkipelosta" tarkastellaan rikoksenpelkoa erityisesti kaupunkiympäristöön liittyvänä kysymyksenä useistakin lähtökohdista. Niistä yksi on semioottinen ajatus, että rakennettua ympäristöä tulkitaan merkkijärjestelmänä, jossa tietyt merkit aiheuttavat pelkoa, kun niille kulttuurisesti annetaan tällainen sisältö. Karisto ja Tuominen aiheellisesti korostavat, että usea ympäristön merkki, jonka pitäisi merkitä turvallisuutta, herättääkin pelkoa muistuttaessaan vaaran läsnäolosta (Karisto ja Tuominen 1993).

Usea tutkimus on osoittanut, että eräät tilojen ominaisuudet, kuten pimeys, tyhjiys ja umpinaisuus tai merkit epäjärjestyksestä tulkitaan pelottaviksi. Jalankulkija pelkää paikkaa, jossa näkyvyys on huono, joka tarjoaa oletetulle rikoksentekijälle paikan piiloutua ja josta hän ei voisi rikoksen uhrina paeta (Nasar ja Fisher 1993).

5 Fredrik Wulz: Tunneli. Pimeä ja ahdas jalankulkutunneli koetaan yleisesti pelottavaksi.

Arkkitehdit ovat pitkään käyttäneet hyvinkin tietoisesti merkkijärjestelmää ikäänkuin rakennus tai tila "puhuisi". Usein kuitenkin muita viestejä kuin rakennuksen ja tilan kokemista turvalliseksi on pidetty tärkeämpinä. Oikeastaan vasta Jane Jacobs nosti esiin kysymyksen kaupungin julkisen tilan ominaisuuksista turvallisuudentunteenkin kannalta korostaessaan, että kummatkin ovat yhteydessä tällaisen tilan intensiiviseen käyttöön, jota tulisi edistää suunnittelussa huolehtimalla tilan monikäyttöisyydestä.

Nytemmin rakennetun ympäristön, rikollisuuden ja turvallisuuden yhteyksiin

huomiota kiinnittävä suunnittelu on kulkemassa kohti kumppanuus- (partnership) -lähestymistapaa. Sen voi sanoa ilmentävän uutta strategista otetta rakennetun ympäristön suunnitteluun ylipäättänsäkin. Sen taustalla on näkemys, että aikaisempi käsitys rakennetun ympäristön vaikutuksista rikollisuuteen oli yksipuolisen mekanistinen. Se asettaa lähtökohdaksi ihmisyhteisön, siinä vaikuttavat sosiaaliset verkostot ja aktiivisen toiminnan, jolloin ympäristön, rikollisuuden ja turvallisuuden suhteita voidaan tarkastella monipuolisemmin. Sen taustalla on pelko siitä, että rikoksentorjunta rakennettua ympäristöä kehittämällä helposti johtaa linnoittautumistoiimiin tai pelkästään sellaiseen rakenteelliseen suojaukseen, joka heikentää yhteisöllisyyttä ja saattaa jopa lisätä rikollisuutta. Rakennettuun ympäristöön kohdistuvien tointen toteuttaminen edellyttää siten ihmisten osallistumista tavalla, jossa muutoksen on ulotuttava koko yhteisön toimintatapaan ja ihmisten välisiin suhteisiin.

Asunnot ja asuinrakennukset

Asunto on yksityisaluetta, johon ulkopuolisilla ei ole lupa tunkeutua. Sen pitäisi olla ihmiselle kaikkein turvallisin ympäristö. Näin ei aina ole. Asunnoissa tapahtuu ja asuntoihin ja sen asukkaisiin kohdistuu huomattavan paljon rikoksia.

Siitä, miten asunto fyysisenä ympäristönä on yhteydessä asukkaiden välisiin rikoksiin, ei ole paljoakaan tietoa. Oletetaan, että ahtaasti asumisella olisi täpumuksena lisätä ruokakunnan sisäisiä konflikteja. On esitetty, että nykyisin vallalla oleva asumismuodon intiimiys - asunnoissa ei asu isovanhempia, ali-vuokralaisia ja palvelusväkeä niin kuin ennen - voisi vaikuttaa väkivaltaolentisiin. Ainakin asuntokysymys vaikuttaa perheväkivallan uhrin mahdollisuuteen irtautua väkivaltaisesta suhteesta, minkä erityisten turvakotien tarve on osoittanut.

Asunto on myös se koti, jonka oletetaan olevan keskeinen nuoren kasvulle, kehitykselle ja sosiaalistumiselle. Kotiolojen yhteydestä nuorisorikollisuuteen on paljonkin tietoa, mutta se on koskenut enimmäkseen vanhempien sosiaalista asemaa, lapsen suhteita vanhempiinsa, kotikasvatusta jne., hyvin vähän asuntoja sinä fyysisenä ympäristönä, joka esimerkiksi vaikuttamalla perheen ajan-käytön ja yhteisen toiminnan edellytyksiin osaltaan vaikuttaa lapsen kasvuoloi-hin. Ahtaasti asumisen on väitetty johtavan siihen, etteivät nuoret tuo toverei-taan kotiinsa, jolloin vanhempien mahdollisuudet seurata jälkeläistensä vapaa-aikaa vaikeutuvat.

Asunnottomuus näkyy hyvinkin selvästi rikollisuudessa. Huomattavan paljon vakavia väkivaltarikoksia tapahtuu Suomessa tilapäisasumuksia käyttävän, työelämän ulkopuolisen ja alkoholisoiutuneen miesväestön kesken. Väestönosa, jonka alttius syyllistyä rikoksiin on esimerkiksi aikaisempien rikosten perusteella arvioitava korkeaksi, asuu puutteellisesti ja tilapäisesti. Tämä ei edistä väestönosan edellytyksiä kiinnittyä yhteiskuntaan. Suomessa asuu jonkin verran lapsiakin esimerkiksi porraskäytävissä.

Esimerkit osoittavat, että asuntopolitiikalla voisi olla tärkeä tehtävä rikollisuu-den ehkäisyssä ja että asuntokysymykseen - lähtien siitä, millaista elämäntapaa varten asuntoja rakennetaan - olisi kiinnitettävä rikosentorjunnan näkökulmas-takin huomiota.

Yleisperiaate on helppo todeta, mutta osoittautunut vaikeaksi käytännössä to-teuttaa: ihmisen (esimerkiksi elämäntilanteen mukaan) vaihtelevia tarpeita ja toiveita vastaavia asuntoja pitäisi olla tarjolla riittävästi ja asuntopolitiikassa pitäisi huolehtia erityisesti siitä, että rikoksiin altteimmille on turvattu vakaa, kohtuu-vaatimukset täyttävä asumismahdollisuus yhteiskuntaan kiinnittymisen edelly-tykseksi.

Asukkaiden välisiä rikoksia, esim. perheväkivaltaa, ei tässä raportissa käsitellä, vaan jaksossa keskitytään asuntomurtoihin.

Asuntomurtojen ehkäisy ja murtosuojaus

Asuntomurtojen ehkäisyyn ydin on murtosuojaus. Lukkojen, ovien ja ikku-noiden pitäisi olla sellaisia, että ne **riittävästi vaikeuttavat** luvaton-ta tun-keutumista asuntoon.

Ennen yleisesti ja edelleenkin jossakin määrin maaseudulla asuntoja ei pidetä lukossa asukkaiden ollessa jonkin aikaa poissa. Tämä idyllinen käytäntö perus-tuu siihen, että asuinympäristössä liikkuu ainoastaan tuttuja. Nykyinen liikku-

vuus on tehnyt mahdollommaksi tunnistaa väestökeskusten asuinalueilla asiallisista tai asiattomista syistä liikkuvat ulkopuoliset. Siksi asunnot on suojattava ulkopuolista tunkeutujilta. Useille asuinalueille on lisäksi tyypillistä, että asunnot ovat päivisin tyhjiillään aikuisten ollessa työssä, nuorison koulussa ja lasten päiväkodissa.

Suomessa, niin kuin muuallakin, poliisi on pyrkinyt valistuksella edistämään asuntojen murtosuojausta. Tiedotteessa "Suoja kotisi - Estä asunonmurtto" (Sisäasiainministeriö 1993) kehoitetaan huolehtimaan, että asunnon kaikissa ulko-osissa on takalukkiutuva tai takalukittava käyttölukko. Lisäksi suositellaan asentamaan erityinen varmuuslukko. Poliisin käsityksen mukaan käyttämällä takalukitusta ja varmuuslukkoa samanaikaisesti kerrostaloasunnon murtosuoja olisi lähes 100-prosenttinen. - Huomattakoon, että Suomessa asunonmurrot ovat muista maista poiketen olleet tavallisia nimenomaan kerrostaloasunnoissa.

Lisäksi ohjeissa neuvotaan harkitsemaan hälytyslaitteiden asentamista. Ohjeissa korostetaan, että asutun näköinen koti ei houkuttele varasta, ja neuvotaan, miten asuntoa voisi pitää asutun näköisenä. Lisäksi neuvotaan merkitsemään ja valokuvaamaan arvo-omaisuus.

Suosituksia eivät olennaisesti eroa ulkomaisissa asunonmurtojen ehkäisyohjelmissä annetuista. Ulkomaisissa hankkeissa on kuitenkin kiinnitetty huomiota siihen, että pelkkä valistus ei ainakaan riittävässä laajuudessa saa asukkaita parantamaan murtosuojausta. Tämä koskee varsinkin asuinalueita, joilla **asukkaiden vaihtuvuus** on runsasta. Myöskään vuokralaiset eivät useinkaan ole halukkaita sijoittamaan varojaan murtosuojauksen parantamiseen.

Yksi keskeinen menetelmä edistää asukkaiden halukkuutta parantaa murtosuojausta ovat sellaiset hankkeet, joissa valistus ja neuvot on yhdistetty laajempaan kyseisen alueen kattavaan ohjelmaan. Tällaisia voivat olla

- arvo-omaisuuden merkitsemisohjelma, jossa arvo-omaisuuden merkitsemisen ohella asuinalueen huoneistojen haltijoita opastetaan henkilökohtaisesti murtosuojauksen parantamismahdollisuuksista
- laaja asuinalueen rikollisuuden vähentämiseen tähtäävä ohjelma, johon osallistuvat esim. kiinteistöyhtiöt, asukasorganisaatiot ja alueen yrittäjät, ja jossa murtosuojauksen parantamisen ohella pyritään toteuttamaan muitakin rikollisuutta vähentäviä ympäristömuutoksia
- naapuritapu- tai -valvontaohjelma, jossa tavoitteena on organisoida asuinalueen väestö tiiviimpään yhteistyöhön sosiaalisen kontrollin vahvistamiseksi ja huolehtimaan naapurienkin turvallisuudesta sekä pyritään jakamaan rikoksen torjunnan taito-tietoa

Useissa maissa on sellaisilla alueilla, joissa murrot ovat olleet ongelmana, toteutettu hankkeita murtosuojauksen parantamiseksi. Esimerkiksi ruotsalaisessa Brottsförebyggande rådetin toteuttamassa Fisksätra-projektissa ideana oli ensin kartoittaa kyseisen Tukholman esikaupungin rikosriskit, sitten harkita keinot rikosten ehkäisemiseksi periaatteella "jos jokin lukko on huono, ehdotetaan se vaihdettavaksi".

Sitä, miten murtosuojauksen parantamisessa on eduksi yhdistää valistus asuin- aluetta koskevaan laajempaan ohjelmaan, on hyvä esimerkki Home Officen Etelä-Walesissa toteuttama arvo-omaisuuden merkintäkampanja. Arvo-omaisuuden merkinnän vaikutuksista oli aikaisemmin Ruotsista saatu tulokset, ettei menetelmä ehkäise asunonmurtoja.

Kaikkiaan koealueen runsaasta 2000 asunnosta kampanjaan osallistui noin kolme neljästä. Kampanja toteutettiin tavallista tehokkaammin, siihen kuului mm. henkilökohtaiset käynnit asunnoissa. Näiden yhteydessä neuvottiin asukkaita muustakin murtosuojauksen parantamisesta.

Kampanjaa edeltäneenä vuonna alueella ilmoitettiin 128 murtoa. Kampanjan käynnistyttyä 74. Kun aikaisemmin 5.1 prosenttia alueen asunnoista oli jou-

tunut murtojen kohteeksi, kampanjan jälkeen 3.0. Murrot eivät vähentyneen huoneistoissa, jotka eivät osallistuneet ohjelmaan.

Raportissa lasketaan kampanjan kustannukset, kaikkiaan 2740 puntaa poliisin ylittöistä. Torjutuissa rikoksissa laskettiin vältetyn pelkästään poliisin säästyneenä työaikana 2160 puntaa. Eli pelkästään näin laskien kampanja oli tuloksellinen.

Poikkeuksellista menestystä on selitetty mm. sillä, että kampanjan yhteydessä asunnoissa muutenkin parannettiin murtosuojausta. Kaasumittareiden rahalippaat, joiden oli havaittu olevan suosittu varkauskohde, vaihdettiin toisenlaiseen rahastusjärjestelmään. Lisäksi alueen talouksissa johdonmukaisesti tehdyt kotikäynnit merkitsivät tutkijoiden mukaan käyntejä useiden rikosentekijöidenkin asunnoissa.

(Laycock 1985)

Lukkojen ohessa murtosuojuksessa ovat keskeistä ovien murtovarmuus, samoin se, että asuntoon ei ole pääsyä ikkunoiden kautta. Jälkimmäisessä suhteessa kerrostaloasunnot ja omakoti- ja rivitalot ovat eri asemassa. Kerrostalojen ylempiin kerroksiinhan ei juuri voi murtautua ikkunoista. Sen sijaan niiden ongelmana saattavat olla portaikot ja käytävät, jotka tarjoavat rikosentekijälle kulkureitin, piilopaikan ja näkösuojan.

Useissa maissa on ulko-oville asetettu rakenteellisia normeja, jotteivät ne olisi kovin helposti murrettavissa. Hyvästä lukituksesta ei ole hyötyä, jos ovi itsessään ei kestä voimankäyttöä.

Suomessa ympäristöministeriön työryhmä selvitti kysymystä ovien murtosuojausnormien tarpeellisuudesta vuonna 1985. Tuolloin asuntomurron riski oli Ruotsiin verrattuna (mietinnössä erityisesti verrataan tilannetta meillä Ruotsiin) vielä Suomessa pieni. Tämän kaltaisesta suojaustoimesta saavutettaisiin tuloksia hitaasti, koska kiinteistöjen omistajat tuskin ryhtyisivät vaihtamaan heikkoja kerrostalohuoneistojen ovia. Mietinnössä ehdotettiinkin normien sijasta valitusta, mutta myös selvitystä siitä, miten rakennuslupaharkinnassa voitaisiin velvoittaa ottamaan murtosuojausnäkökohdat huomioon (Murtosuojaustyöryhmän mietintö 1985). - Rakennustietosäätiön RT-ohjekortissa "Rakennuksen murtosuojaus ja tekninen valvonta" vuodelta 1991 esitetään lähes pelkästään muiden kuin asuinrakennusten murtosuojaussuosituksia. Sen sijaan Ruotsissa Stöldskyddsföreningen on jo antanut suosituksia asuinrakennustenkin ovien rakenteellisista vaatimuksista, ja Tanskassa tällaisia on voimassa velvoittavina standardeina.

Hyvä esimerkki asuinalueen murto- ja varkaussuojauksen parantamiseen johdaneesta hankkeesta on Ruotsin Akallasta. Siinä toimet eivät rajoittuneet vain huoneistojen ulko-oviin vaan myös esimerkiksi murtautujien käyttämiin kulkureitteihin.

Vuonna 1987 toteutti poliisi muutamien yhteistyötahojen (Svenska Bostäder, HSB ja Folksam) rikosentorjuntaprojektin Akallassa, rikollisuuden kannalta suhteellisen tavallisessa esikaupungissa noin 15 km:n etäisyydellä Tukholman keskustasta.

Alueella asuu 8 500 asukasta noin 4 000 taloudessa. Projektin ideana olivat lähinnä muutokset rakennuksissa yhdistettynä kohdennettuun poliisitoimintaan kellari-, asunto- ja automurtojen vähentämiseksi.

Projektissa tehtiin suojausinventointi alueen kaikissa kiinteistöissä. Sen tuloksena asennettiin noin 300 turvaovea. Varkaiden liikkuvuuden vähentämiseksi alueen 17 kerrostalon kellaritiloihin asennettiin teräsovet porraskohtaisine lukkojärjestelmineen. Kerrostalojen autotalleihin rakennettiin suojaaidat. Tämän ohessa asukkaille jaettiin tietoa suojausmahdollisuuksista, aloitettiin vihjepuhelintoiminta ja muutettiin lähipoliisin toimiston aukioloaikoja.

Vaikutuksia tarkasteltiin seuraamalla muutostöiden toteuttamisen jälkeisen neljän kuukauden rikosilmoituksia edellisen vuoden vastaavaan ajanjaksoon.

Kellarimurrot vähentyivät neljännekseen ja autoihin kohdistuneet rikokset puolitettiin. Asuntomurrot lisääntyivät joillakin tapauksilla. Kaikki asuntomurrot kuitenkin tehtiin asunnoissa, jotka eivät olleet noudattaneet projektin suojaus-suosituksia.

Akallan rikollisuusongelma oli kerrostalojen vinttikomero-, kellar- ja asuntomurrot sekä autoihin kohdistuneet rikokset talojen pysäköintihalleissa. Niihin syyllistyivät muualta tulleet, valtaosin huumausaineiden käyttäjät, jotka rikoksia tehdessään käyttivät hyväksi vapaata liikkumista vinttien ja kellarin käytävissä ja paikoitustiloissa.

(Riktad polisinsats i Akalla)

Kokemukset Akallasta kiinnittävät huomiota siihen, että asuntomurtojen ehkäisyssä on usein tarpeen kiinnittää huomiota asunnon (tai asuntoon liittyvien sellaisten yksityisten tilojen kuin kellar- ja vinttikomeroiden) suojauksen ohessa **sisäänkäyntien sijainteihin ja mahdollisten rikoksentekijöiden kulkuväyliin rakennuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä**. Myös Newmanin defensible space -tutkimuksen yhtenä keskeisenä rikollisuusongelmana olivat asuntomurrot huoneistoihin kerrostaloissa, joiden porraskäytäviin ja kerrostasanteille oli vapaa pääsy muillakin kuin asukkaille ja jotka tilana eivät olleet hänen määrittelemässään mielestä turvallisia. Tällaisissa tiloissa tehdään muitakin rikoksia kuin murtoja. Siksi niihin vaikuttaminen ei välttämättä ole perusteltua pelkästään asuntomurtojen ehkäisemiseksi. Esimerkiksi englantilaisessa Gloucester House -projektissa oli kysymys yleisesti ison asuinkerrostalon turvallisuuden parantamisesta.

Gloucester House on vuokratorni Kilburnissa, Pohjois-Lontoossa. Se kärsi asuntomurroista, vahingonteosta ja töhertelystä. Näiden ongelmien vuoksi taloon oli vaikea saada vuokralaisia. Asukkaiden mielestä kuka hyvänsä saattoi tulla taloon. Sisäänkäyntiä rajoitettiin rakentamalla uusi sisäänkäynti ja aulaan rakennettiin vastaanottotiski, johon palkattiin virkailija. Naapuritalo, Hereford House, jossa vastaavia muutoksia ei tehty, tarjosi välittömän vertailukohtan.

Muutosten jälkeisenä vuonna vahingonteot ja töhertely aiheuttivat Gloucester Housessa vain 1000 punnan kustannukset verrattuna Herefordin 10 000 punnan kustannuksiin. Asukkaiden turvallisuus lisääntyi, taloon muutettiin mieluusti ja vuokratulot kasvoivat. Rakennustyön 92 000 punnan kustannukset ja vastaanottovirkailijan 19 000 punnan vuosipalkka laskettiin saatavan takaisin kymmenessä vuodessa.

(Tackling Crime 1989)

Tanskassa voimassa olevissa suosituksissa väkivallan ja vahingontekojen estämiseksi kiinnitetään erityistä huomiota sisäänkäynteihin ja niiden valvottavuuteen (Teknisk forebyggelse af vold og hærværk 1990). Esimerkiksi ohjeisiin kuuluu

- välttää sisäänkäyntien suunnittelussa kulmauksia, joihin ei nähdä
- hyödyntää rakennusten sisäänkäyntien suunnittelussa mahdollisuuksien mukaan näköyhteyttä esimerkiksi vastapäisestä rakennuksesta
- pitää asuinkerrostalojen sisäänkäynnit lukittuna ainakin osan vuorokautta
- määrityksiä sisäänkäyntien ja asuinalueiden katujen valaistuksesta, minkä lisäksi valaistuksen merkitystä korostetaan sisäänkäyntien ympäristössä
- suositus ovipuhelimien harkitsemisesta

Suppea tutkimusaineisto Kanta-Helsingin omakotialueella tehdyistä asuntomurroista viittasi siihen, että asuntomurto on tavallisempi rakennuksessa, jonka sisäänkäyntiä vastapäätä on metsikköä kuin rakennuksissa, joissa sisäänkäynti näkyy vastapäisestä talosta.

Sisäänkäyntien merkitys murtorikollisuuteen tuli näyttävästi esiin englantilaisessa Kirkholt-projektissa, joka käynnisti Englannissa naapurivalvontakokeilujen verkoston. Kirkholt-projekti korostaa, että sisäänkäyntien valvottavuus pelkkänä olemassa olevana mahdollisuutena ei riitä. Asuinympäristössä pitää olla valmius ja halu puuttua murtoilanteeseen.

Kirkholt on suuri kaupunginosa Rochdalessa. Siellä on yli 2000 asuntoa matalissa kerrostaloissa. Ennen kuin projekti alkoi, murtoilanne arvioitiin katastrofaaliseksi, joka neljanteen huoneistoon murtauduttiin vuosittain.

Home Officen projektiin osallistui yliopistotutkijoiden ohella paikallisista viranomaisista asuntovirasto, poliisi, kriminaalihuolto ja energialaitos. Kriminaalihuoltajat haastattelivat isohkon joukon juuri tuomittuja paikallisia murtomiehiä. Heiltä kyseltiin, millaisiin taloihin he mielellään murtautuivat ja mikä estäisi murtautumasta. Myös murtojen kohteeksi joutuneita ja heidän naapureitaan haastateltiin. Osoittautui, että 70 prosenttia sisäänmenokohdista, joita murtaajat olivat käyttäneet, näkyi naapurin talosta.

Joka toisessa asuntomurrossa oli otettu raha kaasumittareista. Tätä havaintoa käytettiin ensimmäiseen rikosentorjuntatoimeen: mittareiden maksusysteemi muutettiin.

Toinen askel keskittyi niihin kotitalouksiin, jotka olivat eniten, kolme-neljä kertaa useammin kuin muut, olleet murtojen kohteena. Niille hankittiin kotivakuutus ja paikallinen konstaapeli ryhtyi tekemään vahinkoarvioita heti murtojen tapahduttua. Tällöin havaittiin, että Rochdalen murtomiehet olivat hyvin lähellä ja tärkein syy kohteen valitsemiseen oli, että huoneistossa ei näyttänyt oleva ketään.

Kolmas strategia oli mobilisoida näiden talojen naapurit vapaaehtoisesti pitämään asuntoja silmällä ja asukkaiden ollessa poissa ylläpitämään asumisesta merkkejä.

Alustavat tulokset olivat hyvin rohkaisevia. Seitsemässä kuukaudessa puolitettiin murtoluvut. Erityisesti toistuva uhriksi joutuminen väheni. Muualla kaupungissa murtorikollisuus pysyi entisellään. Murrot eivät myöskään siirtyneet muualle.

(Tackling Crime 1989)

Lähes jokainen lukko on murrettavissa. Hyväkin lukko yleensä ainoastaan vaikeuttaa luvaton tunkeutumista pidentämällä siihen tarvittavaa aikaa ja tekemällä murron äänekkäämmäksi ja siten helpommin paljastuvaksi. Teknisenkin suojauksen toimivuus edellyttää, että ympäristö kykenee ja haluaa reagoida havaitsemaansa murtoon ja mahdollisella rikosentekijällä on syytä olettaa sen näin tekevän. Tämä tarkoittaa, että teknisen murtosuojauksen tehoa on syytä pyrkiä lisäämään edellä mainitun kaltaisilla sisäänkäyntien valvottavuutta edistävillä ratkaisuilla ja toimilla, jotka edistävät väestön vastuuta lähiympäristön turvallisuudesta ja erityisesti välittävät mahdolliselle rikosentekijälle tällaista kuvaa ympäristöstä.

Näin tulkittuna ja ymmärrettynä asuntomurtojenkin ehkäisy laajenee koskemaan koko asuinalueita ja sen toimintoja. Fyysistä ympäristöä koskevat ratkaisut voivat omalta osaltaan luoda edellytyksiä sellaiselle asumisen sisällölle, jonka mielellään liittyvän valvottuun, hyvin hoidettuun ympäristöön, jonka turvallisuudesta asukkaat välittävät.

Erityisen ongelman muodostavat alueet, joilla asuu vain työssä ja koulussa käyvää väestöä. Ne autioituvat arkipäiviksi, minkä aluetta tarkkaileva rikollinen helposti havaitsee. Yleisohjeena kaupunkisuunnittelulle on pyrkiä asuinalueilla sellaiseen rakennuskannan monimuotoisuuteen, että alueella on asuntoja eri sosiaaliryhmien, ikäryhmien ja elämänvaiheen tarpeisiin. Tilapäistä autioitumista ehkäistään myös välttämällä pelkästään asumiselle rakennettuja alueita.

Portaikkojen turvallisuus

Kerrostalojen portaikot kuuluvat asumisturvallisuuden kannalta keskeisiin tiloihin, vaikka Suomessa ryöstöt porraskäytävissä, hisseissä ja kerrostasanteilla eivät ole vastaava ongelma kuin edellä selostetussa Newmanin tutkimuksessa. Tarvelliset porraskäytävät ja portaikoissa oleskelevat ulkopuoliset herättävät turvattomuuden tunnetta. Ongelmat korostuvat erityisesti suurissa kerrostaloissa, joissa asukkaiden vaihtuvuus on suuri.

Turvallisuutta edistävät avarat, valoist ja kunnolla valaistut porraskäytävät, joissa ei ole vaikeasti valvottavia nurkkauksia, ullakkotasanteita tai kellariportaikkoja, joissa ei oleskele asiattomia ja joiden siisteydestä ja kunnosta pidetään huolta.

Asuinrakennusten portaikot ovat puoliyksityistä tilaa, jonka käytöstä vastaavat asukkaat, eikä niihin ole ulkopuolisilla juurikaan asiaa. Tätä rajaa saattaa hämmäntää esimerkiksi se, että samassa kiinteistössä olevaan yleisölle avoimeen liiketilaan kuljetaan asuinhuoneistojen porraskäytävän kautta. Ei ole suotavaa, että hammaslääkärien, asianajajien tms. vastaanottojakaan sijoituu tällaisiin porraskäytäviin, koska nekin heikentävät asukkaiden mahdollisuuksia tunnistaa ulkopuoliset liikkujat.

Porraskäytävät tulisi pitää öisin lukittuina. Kaupungin keskusta-alueilla ja varsinkin ulkopuolisten aiheuttaessa ongelmia, on niitä syytä pitää lukittuina päivälläkin. Ovipuhelimet ja sähkölukot ovat tehneet mahdolliseksi ympärivuorokautisen ulkoven lukitsemisen häiritsemättä asukkaiden (tai postinkantajien ja vastaavien) liikkumista.

Kehittyneempään valvontatekniikkaan kuuluvat kamerajärjestelmät, joilla asukkaat voivat kotitelevisioistaan tarkistaa sisäänpyrkivät ja seurata porras-, vintti-, kellari- ja vastaavien tilojen liikettä. Tällaisia on asennettu paljonkin eräissä maissa. Niillä väitetään vähennetyn asukkaiden kokemaa turvattomuutta ja mm. vahingontekoja.

Kanadassa julkisia vuokra-asuntoja hallinnoiva viranomainen on eräissä isoissa asuinrakennuksissa, joissa asuntojen ja asumisen turvattomuus oli muodostunut erityiseksi ongelmaksi, kokeillut teknisesti kehitettyä järjestelmää. Siinä ovipuhelimiin on kytketty talon sisäinen videovalvonta ja kameroita on asennettu porraskäytävien ja hissien tapaiseen puoliyksityiseen tilaan. Näin asukkaat voivat huoneistojen tavallisista televisioista tarkistaa, ketkä pyrkivät sisälle taikka liikkuvat porraskäytävissä. Tekniikka on kokeilussa vain osana laajempaa asumisturvallisuuden edistämisen strategiaa. Valvontajärjestelmästä kuitenkin kannattaa mainita, että asukkaiden suhtautumisen siihen väitetään olevan yksinomaan myönteisen eikä sitä pidetä esimerkiksi yksityisyyttä loukkaavana.

(Together We're Making a Difference 1993)

Suurissa kerrostaloissa porraskäytävien valvontaa on parannettu ala-aulaan sijoitetulla kioskillä, mistä esimerkkinä on edellä selostettu Gloucester House. Kanadassa on rakennettu vanhuksille kerrostaloja, joiden ala-aulaan liittyy lasiseinäinen oleskelutila. Siitä asukkaat voivat seurata, keitä talossa liikkuu. Turvallisuuden tunteen kannalta tärkeä yksityiskohta on **näköyhteyden** järjestäminen sekä rakennuksen ulkopuolelta porraskäytävään päin että porraskäytävästä oven edustalle. Ovesta kulkevan on tällöin mahdollista nähdä sen toiselle puolelle. Tanskassa suositetaan lasiovea.

Toinen tapa ratkaista porraskäytävien turvattomuuteen liittyviä ongelmia on ollut pyrkiä edistämään **asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta**. Porraskäytävät on tällöin mielletty talon asukkaiden yhteiseksi tilaksi, josta asukkailla on yhteinen vastuu. Porraskäytävä suunnitellaan tilaksi, jossa naapurit kohtaavat ja tutustuvat toisiinsa. Kiinnittämällä huomiota sen viihtyisyyteen lisätään asukkaiden keskinäistä kanssakäymistä. Varsinkin isoissa vuokrataloissa, joissa asukaskunta vaihtuu nopeasti, on pelot ja ennakkoluulot toisia asukkaita kohtaan havaittu suuriksi. - Esimerkiksi Kööpenhaminan lähistöllä Brønby Strandissa olevissa useakymmenkerroksisissa kerrostaloissa huoneistojen ovien runsaat lukot ja varoitustarrat kertovat, että huoneistojen haltijat ainakin yhtä lailla suojautuvat muita asukkaita kuin ulkopuolisia vastaan. Alueella onkin huomattavia rikollisuusongelmia, joita pyritään vähentämään sekä parantamalla aluetta ulkoisesti että kehittämällä vuorovaikutusta edistäviä järjestelmiä.

Jäljempänä selostettavassa Tästrupgård-projektissa lapset ja nuoret saivat tehtäväkseen kunnostaa porraskäytävät mieleisekseen. Nämä maalasivat seinistä

Vapaa-ajan asunnot

ympäristötäidettä. Sen jälkeen porraskäytävät ovat säilyneet töherryksittä. Lapset ja nuoret sitoutuivat tällä tavoin itse vastaamaan porraskäytävien kunnosta.

Suomessa vapaa-ajan asuntoja on poikkeuksellisen paljon. Niihin kohdistuvat murrot, varkaudet ja vahingonteot ovat tavallisia, joskaan täsmällistä tietoa rikollisuudesta ei ole. Vapaa-ajan asunnot ovat enimmäkseen kesämökkejä, nykyisin myös tunturimajoja, jotka on rakennettu taajamien ulkopuolelle syrjään ympärivuotisesta asutuksesta. Ne voivat muodostaa tiiviitäkin yhdyskuntia, jolloin koko yhdyskunta on suuren osan vuodesta asumaton. Rikokset mökkiyhdyskunnissa tehdään usein murtosarjana useisiin asuntoihin.

Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuvien rikosten ehkäisyssä teknisen murtosuojauksen keinot ovat pääasiassa samat kuin yleensäkin pientaloissa. Hälytysjärjestelmien merkitys kuitenkin korostuu. Hälytysjärjestelmillä, joissa hälytyksen vastaanotto on tarkoituksenmukaisesti organisoitu, voidaan keskeyttää murtosarja (loma-asutusyhdyskunnassa) tai mökin käyttö oikeudettomaan asumiseen (koskee erityisesti syrjäisiä yksittäisiä loma-asumuksia). - Sen sijaan esimerkiksi sisäänkäynneillä ja niiden valvottavuudella ei kesämökeissä ole samaa merkitystä kuin omakotialueella, kun valvovaa naapurua ei ole.

Suojausneuvonnan perusohejiisiin kuuluu välttää arvo-omaisuuden säilytystä vapaa-ajan asunnossa sen käyttökauden ulkopuolella. Ohjeen noudattaminen on käynyt pulmalliseksi, kun ihmiset varustavat vapaa-ajan asuntonsa yhä monipuolisemmin mukavuuksin ja pitävät sitä käyttövalmiina vuoden ympäri.

Asumisen merkkejä ei vapaa-ajan asunnoissa yleensä kyetä ylläpitämään niiden ollessa tyhjillään. Sen sijaan yhdyskunnan asukkaiden organisoituminen keskinäiseen avunantoon tai esimerkiksi sopiminen kesämökkiä lähellä olevan maatilan kanssa silmällä pidosta voisi ehkäistä rikoksia.

Ongelma saattaa tulevaisuudessa pahentua. Edellä sanottu osoittaa, että vapaa-ajan asuntoihin kohdistuvien rikosten ehkäisemistä olisi kehitettävä ottaen huomioon näiden rikosten muista asuntomurroista poikkeavat piirteet. Tarvitaisiin myös tietoa siitä millaisia rakennettuna ympäristönä erilaisten vapaa-ajan asumismuotojen rikosriskit ovat. Kysymyksellä saattaa niin suuri merkitys, että se vaikuttaisi vapaa-ajan asunnon hankintapäätökseenkin (esim. lomaosake vai perinteinen kesämökki). Samoin olisi syytä kehittää ja kokeilla rikoksentorjunnan menetelmiä. Pohjois-Suomen tunturimajojen suojauksen parantamiseksi onkin toteutettu paikallisia ohjelmia. Sodankylässä ohjelma, jossa poliisi mm. otti loma-asuntojen haltijoihin yhteyttä irtaimistojen merkitsemiseksi ja luettelointiseksi, vähensi mökkimurrot lähes puoleen. Oulun lääninhallitus suosittaa mallia muillekin loma-asutusalueille.

Asuinympäristö

Asuinympäristöllä tarkoitetaan tässä asuntojen lähipiiriä, naapurustoa (neighborhood). Sen osia ovat rakennukset, piha-alueet, kadut, tiet, torit, puistot sekä julkisten ja kaupallisten palvelujen tilat. Se on ympäristöä, jota ihminen käyttää päivittäin. Laajimmillaan se on kaupunginosa, jopa koko pikkukaupunki. Se ei ole aivan tarkasti rajattavissa ja sen rajat vaihtelevat esimerkiksi ikäkausittain. Suurkaupungissa asuvalle vanhukselle se voi rajoittua muutamaan kortteliin.

Asuinympäristö muodostuu yksityisestä, puoliyksityisestä (tai puolijulkisesta) ja julkisesta tilasta. Julkinen tila on tarkoitettu kaikille asukkaille. Sellaista ovat kadut ja tiet, torit, puistot jne. Puoliyksityistä (tai puolijulkista) tilaa on oikeutettu käyttämään rajoitettu, sen käyttöön oikeutettu henkilöjoukko. Tällaista ovat esimerkiksi kerrostalojen porraskäytävät ja piha-alueet ja koulujen piha-alueet. Periaatteessa **tilan luonne pitäisi olla selvästi hahmotettavissa**, koska se vaikuttaa asuinympäristön tilojen hallintaan ja valvontaan ja siten turvallisuuteen.

Asuinympäristö on alue, jota ihmisen oletetaan päivittäin käyttävän nimenomaan asukkaana. Hänen suhteensa alueeseen voitaisiin luonnehtia samalla tavoin yleiseksi kuin kansalaisen suhde valtioon. Asuinalueen ulkopuolella hän on jotenkin eriytyneemmässä roolissa, kuten työntekijänä työympäristössään taikka asiakkaana julkisissa tai kaupallisissa palveluissa. Asukkaana hänellä oletetaan olevan kiinnostus asuinalueensa hyvinvoinnista yleisesti. Hänellä oletetaan olevan nk. **territoriaalinen side**. Sillä tarkoitetaan, että hänellä on tunne, että tämä alue on hänen ja muiden siellä asuvien yhteistä, hän on ehkä ylpeä asuessaan siellä, ehkä huolissaan sen ongelmista ja halukas vaikuttamaan niihin. Territoriaaliseen siteeseen kuuluu myös ajatus, että hän on asukkaana etuoikeutettu vaikuttamaan asuinalueeseensa.

Nykyisille ongelmaympäristöille, joilla rikollisuus on runsasta ja joiden asukkaat usein myös tuntevat erityistä turvattomuutta, on tyypillistä, että tällainen territoriaalinen **side puuttuu**. Parhaiten tätä osoittavat lukuisat esimerkit asuinalueista, jotka ovat joutuneet rappion kierteeseen: niillä asutaan väliaikaisesti, koska niitä pidetään huonoina asuinalueina; väliaikaiset asukkaat eivät välitä ympäristöstä, sen kunnosta ja järjestyksestä eivätkä organisoidu vaatimaan asuinalueen parannuksia. Tällaisista, esimerkiksi purku- uhan alaisina rappeutuvista runsaan rikollisuuden kaupunginosista, on suomalaisiakin esimerkkejä. - Vastakkaisia esimerkkejä keskimääräistä vähäisemmistä rikollisuusongelmista sen sijaan löytyy asuinalueilta, jonka väestö aktiivisesti vaatii asuinalueensa parannuksia ja helposti reagoi aluetta koskeviin uudistussuunnitelmiin - usein myös suhteellisen vähäisiin rikollisuus- ja turvattomuusongelmiinkin.

Tässä tarkasteltavissa rikosentorjuntaohjelmissa kohteena on turvallinen asuinympäristö. Asuinaluetta voidaan tarkastella myös ympäristönä, jolla voidaan tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä aktiiviseksi ja vastuunsa tunteviksi asukkaiksi. Ohjelmat voivat tilanteesta riippuen koskea vain yhtä isoa asuinrakennusta, korttelia tai katuosuutta taikka kokonaista kaupunginosaa.

Asuinympäristön rikosriskit koskevat sekä fyysistä turvallisuutta että henkilökohtaista omaisuutta. Kysymykseen tulevat väkivalta (erityisesti pahoinpitelyt, sukupuolinen väkivalta, ryöstöt), anastukset ja vahingonteot (erityisesti autovarkaudet, varkaudet autoista tai pihoilta ja asunnon ulkopuolella säilytetyn omaisuuden vahingoittaminen). Lisäksi alueen yhteiseen tai julkiseen omaisuuteen voi kohdistua rikoksia, jotka mielletään asuinalueen turvallisuutta vähentäviksi. Samoin alueen järjestysohjelmat heikentävät sen turvallisuutta.

6, 7 Kaksi asuinalueita, joilla erilaiset edellytykset synnyttää territoriaalinen side.

Järjestysongelmien keskeisyys tuli korostuneesti ilmi edellä mainitussa 30 amerikkalaista kaupunkialuetta koskevassa Skoganin tutkimuksessa. Paitsi alueen järjestysongelmien voimakasta yhteyttä ryöstöriskiin se osoitti, että väestön eri ikä- ja sosiaaliekonomisten ryhmien käsitykset alueen järjestyksestä ja järjestysongelmista ovat huomattavan samanlaisia. Tutkimuksen mukaan asuinalueen järjestystä koskeva arvio oli voimakkaassa yhteydessä siihen, kuinka tyytyväisiä asuinalueeseen yleensä oltiin ja kuinka pysyväksi asumista siellä suunniteltiin. Samoin se oli yhteydessä valmiuteen auttaa naapureita.

Kerrostalo-, rivitalo- ja omakotiasuminen ovat yhtä mahdollisia turvallisen asuin ympäristön lähtökohtia. Ongelmat ja niihin vaikuttamisen keinot ovat niissä vain erilaisia. Esimerkiksi omakotiasutuksen pulmana voi olla, että erityisesti lapsiperheitä varten rakennettu alue autioituu väestön vanhetessa. Ihanteena voisi olla yhdistää näitä asumismuotoja samalle alueelle, koska silloin edistettäisiin asuinalueen ikärakenteen monipuolisuutta ja ihmisten mahdollisuutta asuinalueelta muuttamatta hakeutua elämäntilanteeseen kulloinkin parhaiten soveltuvaan asumismuotoon.

Nykykäsityksen mukaan **suhteellisen tiivis ja kohtuullisen tehokas** rakentaminen edistävät asuin ympäristön turvallisuutta. Sillä taataan niin monipuolisten vuorovaikutussuhteiden kuin alueen korkean palvelutason edellyttämät väestömäärät. Esimerkiksi tanskalaisilla uusilla asuinalueilla, joiden suunnittelussa on erityisesti kiinnitetty huomiota turvallisuuteen ja rikosten ehkäisyyn, on päädytty tiiviisiin rivitalojen ja pienkerrostalojen asuinalueisiin.

Helsingin Länsi-Käpylä kuvaa vanhan väljän puutarhakaupunki- ihanteen ongelmaa: kahden vuosikymmenen kuluessa sen kuudesta lähikaupasta, jollaisilla on keskeinen merkitys asukkaiden vuorovaikutuksessa, on väestön vähennyttyä ja ostotottumusten muututtua jäljellä vain yksi, senkin kannattavuuden perustuessa alueen kerrostalojen asiakkaisiin. Suunnilleen samassa suhteessa ovat vähentyneet tilanteet, joissa alueen väestö päivittäin tapaa toisiaan. Asukkaiden vuorovaikutuksen samanaikainen vähentyminen näkyy useiden alueella aikaisemmin toimineiden yhdistysten lamaantumisessa.

On runsaasti ohjelmia, joissa rakennuksia on muutettu tai uusia rakennettu asuinympäristön turvallisuuden parantamiseksi.

Yksinkertaisimmillaan kysymys on "kohtaamistilojen" rakentamisesta. Asuinalueen turvallisuus riippuu olennaisesti siitä, että siellä on yhteisiä tiloja, joissa ihmiset voivat kokoontua harrastusten pariin tai pelkään yhdessäoloon. Näiden ei aina tarvitse olla sisätiloja. Niitä voivat olla paitsi kerrostalokohtaiset kerhohuoneistot, myös kerrostalon pihamaan oleskeluryhmä, asuinalueen kerhotila (nuorisotalo), leikkikenttä ja torinlaidan penkit. Kaikki nämä voivat osaltaan edistää sosiaalisten suhteiden muodostumista asuinalueella.

On huomattavan vaikeata osoittaa tutkimuksin näiden kohtaamistilojen merkitystä rikollisuuden ehkäisyssä. Kuitenkin niiden merkitystä ihmisten välisen vuorovaikutuksen synnyn edellytyksenä pidetään niin selvänä, että lähes kaikissa asuinalueen parantamisprojekteissa tai asuinalueita koskevassa nuorisoprojekteissa toiminnan kohteeksi on otettu yhteisten tilojen luominen ja kehittäminen. Kohtaamistilojen rakennushankkeella itsessään on alueen asukkaiden vuorovaikutusta vahvistava merkitys. - Helsingin Pikku Huopalahtea koskevassa selvityksessä havaittiin yhteistilojen merkitys: ne tarjosivat puitteet asukas-toiminnan syntymiselle; asukastoiminta puolestaan luo alueen identiteettiä (Puhakka 1994).

Toisaalta useilla asuinalueilla tiedetään olevan käyttämätöntä kerho- tai vastavaa yhteistä tilaa. Pelkkä kokoontumistilojen osoittaminen ei riitä. Tilat luovat ainoastaan edellytyksen vuorovaikutukselle.

Tällaisten tilojen olemassaolon lisäksi on tärkeätä, että tilan luonne, käyttötarcoitukset ja se, keiden käyttöön se on tarkoitettu ja ketkä vastaavat sen käytöstä, osoitetaan selvästi. Esimerkiksi leikki puisto etäällä asunnoista muodostuu helposti järjestysongelmaksi, kun asukkaat eivät voi ylläpitää "etuoikeuttiaan" siihen. Tanskalaisuosituksessa kerrostalon pihamaan oleskelunurkkauksesta korostetaan, että tällainen on mitoitettava sopivan pieneksi, jotta se säilyy nimenomaan talon asukkaiden yhteisessä käytössä.

Korttelipihan ulkoisen ilmeen merkityksestä ihmisten vuorovaikutukselle, viihtyvyydelle ja turvallisuudentunteelle on suomalainen tutkimusesimerkki.

Vallilan kortteli 555 (Sammatti) ja Etu-Töölön kortteli 431 ovat kummatkin umpikortteleita ja edustavat 1920- ja 1930-luvun vaihteen rakentamista. Vallilan kortteli on siten poikkeuksellinen, että piha on puisto, jonka kautta on kuljettava asuntoihin. Porraskäytävistä ei ole kulkuyhteyttä suoraan kadulle. Sen sijaan Etu-Töölön kortteli on tavallisempi kaupunkikortteli: sisäänkäynnit porraskäytäviin on kadulta ja piha- alue on aidattu ja pengerrytetty erillisiin alueisiin.

Asukkaiden keskuudessa suoritettu kysely osoitti, että Vallilan korttelin piha-piiriratkaisu edisti asukkaiden välistä tuttuutta ja piha koettiin fyysisesti ja sosiaalisesti turvallisemmaksi kuin piha Töölössä.

(Kopomaa 1984)

Pihamaan merkityksestä kerrostalon asukkaiden väliseen vuorovaikutukseen on M.S. Estrellan kiinnostava havainto. Hänen mukaansa vandalismia vähennettiin pihan aitaamisella ja sillä, että alakerroksen asukkaille annettiin yksinomainen käyttöoikeus (osaan) pihasta. Tämän hän selittää johtuneen siitä, että ala-

kerran huoneistoihin liittyvä piha-alueen osan yksityiskäyttö muuttaa huoneistojen arvojärjestyksen (kun normaalisti ylimmät huoneistot ovat arvokkaimpia, ovatkin tällaisessa talossa alimmat huoneistot) ja alakerroksen huoneistojen asukkaat kiinnostuvat valvomaan talon asioita (Estrella 1988).

8 Kerrostalopihaa, joka ei edistä asukkaiden vuorovaikutusta.

Kaupalliset ja muut palvelut asuinalueella ovat samoin tärkeä väline vuorovaikutuksen edistämiseksi. Tanskassa on eräillä turvallisen ympäristön rakentamisen koealueilla käytetty tietoisesti hyväksi sitä, että myös ekologiset toimintamallit kuten kehittynyt jätehuolto ja tavaroiden uusintakäyttö ja kierrätys edellyttävät ihmisten tiivistä vuorovaikutusta. Eräässä kokeilussa on jopa rakennettu esikaupungin yhteinen kanala; mahdollisuus omien kanojen pitoon osoittautui asukkaita yhdistäväksi ja lapsille mieluisaksi harrastukseksi.

Perinteisessä kaupunkikeskustassa kysymys yhteisistä tiloista on paljon erilainen kuin kaupunkikeskustan ulkopuolisilla asuinalueilla. Jacobsin teosklassikon mukaan kaupunkikeskustan turvallisuuden avain on katuelämässä ja sen vilkkauudessa.

Asuinalueiden saneeraus

Ulkomailla on esimerkkejä laajoista asuin ympäristön uudistamis- tai perusparannusprojekteista, joissa sosiaalisesti ongelmalliseen alueeseen on tehty perusteellisia ympäristömuutoksia. Kotimaiset hankkeet ovat olleet verraten vaatimattomia - ongelmatkin lievempiä. Merkittävimpiä ovat olleet Porin Pormestarinluoto, Kuopion Niiralankulma ja Helsingissä ongelma-alueen maineessa ollut Jakomäki. Lahdessa Paavolan alueen uudelleenrakentamiseen saattoi osaltaan vaikuttaa rikollisuutta tutkineen toimikunnan työ, joka osoitti alueelle keskittyneen runsaasti väkivaltaa (Väkivaltarikollisuus Lahdessa 1978).

Yhdysvalloista, Englannista ja Ranskasta tunnetaan pahiten slummiutuneiden alueiden uudistusta siten, että asuinalue puretaan ja tilalle rakennetaan jotakin muuta. Näin on voitu ratkaista rappeutuneen alueen rikollisuusongelmat. Samalla kuitenkin asujaimisto on joutunut muuttamaan muualle. Ainakin eräät tutkimukset ovat osoittaneet, että muuton jälkeen asukkailla on uudella asuinalueellaan saattanut olla entistä pahempia sopeutumis- ja rikollisuusongelmia (Mogey 1956).

Tanskassa ja Norjassa ovat uudistamisen kohteena olleet vanhat betonilähiöt, joita on perusparannettu **siellä asuvia varten**. Norjan rakennustutkimusinstituutti arvioi tämänkaltaisia hankkeita jatkuvasti. Nk. BOM-projekteissa perusparannusten kohteena ovat olleet sodan jälkeisinä vuosina rakennetut asuinalueet. Niille on luotu yhteistiloja, nuorisolle harrastusmahdollisuuksia, kohennettu rakennuskantaa, parannettu palvelutasoa ja alueen viranomaisten yhteistyö-
mintaa. Valtion lähiympäristövaliokunnalla (NSU) on lisäksi ollut käynnissä sarja lähiympäristön kehittämistä koskevia kokeiluja. Sekä BOM- että NSU-projek-

teista on arvioitu saavutetun myönteisiä tuloksia: esimerkiksi päihteiden väärinkäyttö, ilkivalta ja rikokset on eräiden arvioiden mukaan saatu vähentymään olennaisesti (Om bekvjempelse av kriminalitet. St.meld.nr. 23, 1991-92).

Pohjois-Englannissa uudistettiin eräs pahimpina pidetyistä vuokratuloalueista nk. PEP-ohjelman mukaisesti. Alue oli 1960-luvulla rakennettu, puoliaksi kaksikerroksista rakennusta, neljä tornitaloa ja kolme keskikorkuista rakennusta. Muutosohjelma koski sekä rakennettua ympäristöä, hallintoa että väestön koostumusta. Mm. kulkureiteille luotiin puolustettavaa tilaa, rakennettiin aitauksia ja puutarhat talojen edustalle ja muokattiin maisemaa. Oviin asennettiin TV-valvonta. Ohjelman vaikutuksia verrattiin lähes yhtä huonomaineisena pidettyyn alueeseen, jossa muutoksia ei tehty. Arviointi osoitti murtojen vähentyneen, sen sijaan varkauksien autoista jonkin verran lisääntyneen, samoin henkilöihin kohdistuneiden rikosten. Asukkaat tunsivat turvallisuutensa parantuneen eräiden rikosten kasvusta huolimatta. Lisääntyneiden autovarkauksien ja henkilöön kohdistuneiden rikosten (ja rikosten ja epäjärjestyksen tietyn keskittymisen) selitykseksi tutkijat havaitsivat korkeisiin kerrostaloihin muutaneen uuden nuorison. Väestönmuutosten vuoksi alueen kulttuuri muuttui ja rikollinen alakulttuuri laajeni ja voimistui. Tulosten katsotaan osoittavat tällaisten saneerausohjelmien dynamiikan mutkikkautta.

(Hope ja Foster 1992)

Näyttävän ympäristöprojekti lienee Tanskan Tästrugård. Siinä poikkeuksellisen ankea ja sekä sosiaalisesti että rikollisuudeltaan ongelmallinen alue on muutettu monien arvioiden mukaan lähestulkoon idylliseksi.

9, 10 Tästrugård ennen ja jälkeen perusparannuksen.

Tästruggård sijaitsee Kööpenhaminan lähistöllä. Alueella on 36 kolmikerrokista betonitaloa, joissa on kaikkiaan noin 1000 asuntoa. Uudistuksessa betonijulkisivut elävöitettiin värein ja parvekkein. Talojen väliset betonikannet, joiden alla oli paikoitustilat, poistettiin ja pihat viherretettiin puutarhaksi, joissa on alimpien kerrosten yksityistä puutarhaa ja talojen yhteistä puutarha-, leikki- ja oleskelutilaa. Nämä ympäristömuutokset tehtiin asukkaiden toiveiden mukaisesti erityisenä asukkaiden hallitsemana projektina ja paljolti näiden vapaaehtoistyöllä. Samalla kunnostettiin asunnot ja porraskäytävät.

Koko saneerausprojekti maksoi 170 miljoonaa kruunua.

Projektista on ilmestynyt vain rakennustekninen yhteenveto sekä runsaasti muutostöiden aikaista informaatioaineistoa. Ympäristöprojektin sosiaalisista vaikutuksista voidaan tässä vaiheessa todeta ainoastaan eri lähteistä kootujen havaintojen pohjalta seuraavaa:

Asunnot ovat kunnallisia vuokra-asuntoja, joissa asuu huomattavan paljon siirtolaisia, työttömiä, yksinhuoltajia jne. Ennen muutostöitä aluetta pidettiin sosiaalisten ongelmien tiivistymänä. Rakennukset olivat huonokuntoisia ja tärveltyjä. Asukkaat vaihtuivat usein.

Nykyisin alue on ulkonaisesti erinomaisen siisti ja terväämisen kunnostuskustannukset ovat olennaisesti vähäisemmät kuin vastaavan väestön vuokrahuoneistoalueilla. Sitä pidetään hyvänä ympäristönä, jonne pääsyä jonetetaan. Vaikka projekti ja sen toteutusaikainen innostus ovat ohi, useat asukkaiden itsehallintoon perustuvat järjestelmät ja projektin luomat palvelut (esim. päivähoito, sosiaalikirjasto) toimivat alueella arvioiden mukaan esimerkillisesti. Poliisin käsityksen mukaan muutokset näkyvät vähentyneenä rikollisuutenakin, vaikka tätä koskevaa arviotutkimusta ei ole tehty.

(Nørregaard 1990)

Tanskasta löytyy muitakin ympäristön parannusprojekteja, joissa keskeisenä on ollut edistää alueen turvallisuutta. Tällaisia ovat Kööpenhaminan lähellä olevat Sibeliuspark, Albertslund ja Brøndby Strand. Kaikissa niissä on ollut kysymys ulkonaisesti ankean ympäristön elävöittämisestä (esimerkiksi betonirakennusten erkerein, lasiverannoit, ympäristöistutuksin), asumis- ja palvelutason parantamisesta ja asukkaiden yhteistoiminnan kehittämistä. Kaikissa on tukeuduttu Tanskan rikosentorjuntaneuvoston asiantuntemukseen.

Seuraavat esimerkit osoittavat asukkaiden näkemysten huomioon ottamisen tärkeyttä saneerattaessa asuin ympäristöjä.

Englannissa National Association for the Care and Resettlement of Offenders (NACRO) toteutti ympäristöministeriön kanssa kokeiluprojektin 1970-luvun lopulla Widnessissä, Cheshirissä. Rikollisuusongelmien (erityisesti vandalismin) kohteena olevan asuinalueen saneeraus toteutettiin asukkaiden toiveiden ja näiden määrittelemien tärkeysjärjestysten pohjalta. Muutokset koskivat osin fyysistä ympäristöä (kuten valaistusta parannettiin, rakennettiin nuorille oleskelutilaa), osin sellaisia asioita kuin että alueelle saatiin lähipoliisi ja yhdyskuntatyöntekijä. Tutkijat ovat luonnehtineet muutokset itsessään vähäisiksi ja yksinkertaisiksi ja korostaneet niiden olennaisimpana ominaisuutena, että ne perustuivat asukkaiden toiveisiin ja näiden kanssa käytyihin intensiivisiin neuvotteluihin.

Arviointi osoitti, että asuntomurrot vähentyivät, samoin rakennuksiin ja liikkeisiin kohdistunut vahingonteko. Asukkaiden mielestä asuinolot parantuivat. Kokeilun perusteella NACRO on toteuttanut lukuisia asukkaiden osallistumiseen perustuvia asuin ympäristöjen parannusprojekteja Englannissa. (Bottoms ja Wiles 1986).

Hollannissa Bredan kaupungin korkeiden julkisten vuokratulojen alueella toteutettiin viranomaisten suunnittelema perusparannusohjelma, joka ei kuitenkaan vähentänyt rikoksia ja rikoksenpelkoa. Ne jopa pahentuivat. Asukkaiden painostuksesta viranomaiset hyväksyivät uudistuksen, jossa rakennusten hoito ja hallinto siirrettiin kaupungin virastosta "paikan päälle", luotiin asukkaiden ja viranomaisten yhteistyöjärjestelmä ja sovittiin periaatteista, joilla

Uusien alueiden suunnittelu

huoneistoja asutettiin ja toteutettiin joukko palvelutasoa parantavia ja asukkaiden keskinäistä kiinteyttä lisääviä toimia (kuten uusien asukkaiden tutustuttamisjärjestelmä). Hollantilaiset viranomaiset ovat vakuuttuneita, että tämä on tehokkaampi tapa parantaa asuinympäristön turvallisuutta kuin pelkkä fyysisen ympäristön saneeraus.

(Graham 1990)

Uusien "rikoksettomien" asuinalueiden rakentamisesta ääriesimerkit ovat Yhdysvalloista. Siellä on rakennettu useita, laajimmillaan jopa 30 000 asukkaan turvakaupunkeja. Niissä ovat oikeutettuja oleskelemaan ainoastaan asuntojen omistajat. Kaupunkien rajoilla estetään muiden tulo alueelle ilman kutsua tai muuta erityistä oikeutusta. Alueella on oma oikeusjärjestys. Häiriköt menettävät asumisoikeutensa.

Tällaisen mallin yleistyminen muuttaisi kaupungin koko sosiaalista rakennetta. Se loukkaa periaatetta, että hyvä kaupunki on avoin. Lisäksi se vain lisää yhteiskunnan kokonaisrikollisuutta siirtäessään ongelmat muualle.

Suunniteltaessa Tukholman esikaupunkia (jonka rakentamisesta kuitenkin luovuttiin) Ruotsin Brottsoförebyggande rådetilta toivottiin asiantuntija-apua alueen rakentamiseksi vähärikoksisiksi. Sen tutkijan lausunnossa keskeinen sisältö oli, että haluttaessa taata mahdollisimman vähäinen rikollisuus, alue ei olisi enää miellyttävä asua. Hän esimerkiksi kiinnitti huomiota liikenneyhteyksien merkitykseen rikollisuudelle (metroyhteys asuinalueen ja keskustan välillä vaikuttaa nuorten rikosten tapahtumapaikkoihin ja -aikoihin, se luo rikostilaisuuksia) ja tarjosi niiden rajoittamista. - Lausunnolla haluttiin korostaa, että uuden suuren esikaupungin rakentaminen lähes väistämättä johtaa rikollisuusongelmiin (Sarnecki 1986).

Tanskassa on sen sijaan rakennettu ja suunnitteilla vähärikoksisia, turvallisia ja viihtyisiä uusia asuinalueita, joiden suunnittelussa tukeudutaan Tanskan rikoksentorjuntaneuvoston suosituksiin. Näiden suositusten lähtökohta on kaupunkiympäristön avoimuus. Keskeisenä pidetään edistää asuinympäristön viihtyisyyttä ja asukkaiden vuorovaikutusta. Ne nähdään turvallisuuden tunteen kannalta merkittäviksi ja niiden uskotaan osaltaan vaikuttavan rikoksia ehkäisevästi. Lisäksi rakentamisessa edellytetään otettavan huomioon sellaisia näkökohtia, joiden tutkimuksen tai muun tiedon perusteella uskotaan johtavan vähemmän rikoksiin kuin jonkin vaihtoehdoisen ratkaisun.

Tanskan rikoksentorjuntaneuvostossa on erityinen pysyvä ympäristöjaos. Se on kehittänyt periaatteita, jotka rakennettua ympäristöä suunniteltaessa olisi otettava huomioon. Jaoksen ja teknistä rikossuojausta suunnittelevan jaoksen työstä on Tanskassa julkaistu normeina ohjeet murtorikollisuuden tekniseksi ehkäisemiseksi sekä suositukset väkivallan ja vahingon tekemiseksi tekniseksi ehkäisemiseksi (Norm for teknisk forebyggelse af indbrudskriminalitet 1991 ja Anvisning for teknisk forebyggelse af vold og hærværk 1990). Kummatkin ovat Tanskan standardilaitoksen julkaisuja. Normit ovat velvoittavia määräyksiä, suositukset periaatteita, joita hyvän suunnittelu- ja rakentamiskäytännön pitäisi noudattaa.

Normit kattavat

- ovien ja ikkunoiden murtosuojauksen
- kaihdivien ja kaltereiden rakenteen
- rakennusten ja rakennusten osien murtosuojauksen
- ohjeet lukko- ja avainturvallisuudesta
- automaattisen murtohälytyksen
- automaattisen sisääntulokontrollin
- rikollisuutta ehkäisevän valaistuksen

Ne määrittävät näille kolme tasoa ja miten yleisessä rakentamisessa niiden mukaiset vaatimukset on täytettävä.

Suosituksset väkivallan ja vahingontekojen ehkäisemiseksi lähtevät avoimesta yhteiskunnasta, jossa on

- integroitu esikaupunkiympäristö ja liikennejärjestelmät, joita käytetään ympäri vuorokauden
- selvät ja selvästi osoitetut yksityiset, puoliyksityiset, puolijulkiset ja julkiset alueet asuinalueilla ja rakennusten ympäristössä
- yhteiset ja julkiset tilat, jotka tarjoavat hyvät mahdollisuudet sosiaalisiin kontakteihin ja erilaisiin toimintoihin
- rakennusten turvallisuutta edistävät ja rikollisuutta ehkäisevät muodot (esim. sisäänkäyntien valvottavuus), materiaalit ja ylläpidon taso

Suosituksset koskevat uudisrakentamista, mutta niitä voidaan käyttää peruskorjaus- ja lisärakentamisen, kaupunki uudistuksen, liikennesuunnittelun ja vapaa-ajan tilojen muutosten ja rakennelmien suunnittelun yhteydessä.

Tanskan rikosentorjuntaneuvosto on lisäksi julkaissut huomattavasti aineistoa lähiympäristön osallistumismahdollisuuksista ja paikallisesta rikosentorjuntatyöstä. Esimerkiksi SSP- (sosiaaliviranomaisten, koulun ja poliisin) yhteistyö toimii lähes kaikissa Tanskan kunnissa ja sen toimesta on käynnistynyt valtaosa nuorisorikollisuuden ehkäisyprojekteista. Asuinalueille on organisoitu neuvoston suositusten mukainen naapuriapu-toiminta jne. Näin ne kokonaisuutena tarjoavat monipuolisen valikoiman asuinalueen rikollisuuden ehkäisytöimiä.

Esimerkiksi Skejbygård on Århusin lähellä rakenteilla oleva alue, jonka suunnitteluasiakirjoissa on sitouduttu näihin periaatteisiin.

Skejbygårdia koskeva aluesuunnitelma edellyttää, että rakennussuunnitelmaa varten otetaan huomioon "rikosentorjunta rakennetun ympäristön suunnittelussa". Näihin kuuluvat seuraavat näkökohdat:

- alueen luonteen osoittaminen selvästi istutuksin, sisäänkäynnein, pihatiloin ja vastaavin keinoin
- mahdollisuus päästä yhteisiltä kulkualueilta suoraan asuntoihin
- ulkotilojen jako yksityisiin, puoliyksityisiin/puolijulkisiin ja julkisiin vyöhykeisiin
- mahdollisuus siirtymävyöhykkeiden yksilöllisiin muotoiluihin

Ohjeissa täsmennetään, kuinka esimerkiksi rivitaloalue jakautuu yksityiseen, puoliyksityiseen ja julkiseen tilaan.

Ohjeissa määrätään, että niin autojen kuin polkupyörien pysäköintipaikkojen pitää olla nähtävissä ja valvottavissa sekä teiltä ja kulkutieltä että alueen rakennuksista. Teille ja kulkuväylille, joita ihmiset käyttävät päivittäin, pitää olla hyvä näköyhteys rakennusten ikkunoista. Tiet, polut ja pysäköintitilat pitää olla valaistut iltaisin ja öisin. Suuria avoimia pysäköintitiloja rakennusten alla ilman valvontaa ja sulkemismahdollisuutta on vältettävä. Auto- ja pyöräpysäköinti pitää jakaa pieniin yksikköihin.

Rakennukset liikenteestä eristävät istutusvyöhykkeet pitää suunnitella ottaen huomioon, etteivät ne estä valvottavuutta ja luo pimentoja.

Asuntojen sisäänkäyntien pitää olla valvottavissa. Piiloutumisen mahdollistavia kulmauksia pitää välttää. Kerrostalojen porraskäytävien ulko-ovissa tai julkisivuissa tulee olla lasit siten, että niistä voi helposti nähdä, onko asiaan kuulumattomia paikalla.

Suuri rakennusten ja asunomuotojen vaihtelu edistää asujaimiston monipuolista kokoonpanoa.

Rakennusten välisiä alueita pidetään tärkeinä arkkitehtonisina aineksina, jotta vältetään "ei kenenkään maita".

Sisäänkäyntien selvällä osoittamisella, yhteisillä ulkotiloilla ja yksilöllisillä rakennuksilla pyritään edistämään identiteettiä.

(Forebyggelse af kriminalitet i Skejbygård-området 1991)

Tanskassa on useampia asuinalueita, joiden suunnittelussa on yhtä lailla pyritty ottamaan huomioon em. suositukset ja näkökohdat. Tällaisia ovat ainakin Egebjerggård Kööpenhaminan ja Horsens Århusin lähistöllä.

Ballerupin Egebjerggård, noin 750 asunnon kaupunkialue, on pyritty suunnittelemaan rikosentorjuntamielessäkin ihanteelliseksi asuinympäristöksi. Se on rakennettu tehokkaasti ja tiiviisti, kuitenkin vaihtelevasti. Rakennusten ja niiden ikkunoiden sijoittelussa on nimenomaisesti pyritty siihen, että sisäänkäynnit, kadut ja kentät ym. olisivat valvottavissa. Kaksikerroksiset rakennukset ovat tyyllisestä yhtenäisyydestään huolimatta persoonallisen vaihtelevia. Tällä on pyritty siihen, että väestöllä olisi voimakas alueellinen identiteetti. Usein keinoin on pyritty synnyttämään vuorovaikutusjärjestelmiä (riippumatta onko kysymys omistusasunnoista vai yleishyödyllisestä asuntotuotannosta): vapaakunnassa on toteutettu pitkälle viety lähidemokratia; koulu on alueen kulttuurikeskus; alueelle on suunniteltu ulkotilaa ihmisten kokoontua ja kohdata; jätehuollon- ja uudelleenikäytön edellytetään ylläpitävän väestön vuorovaikutusta, samoin organisoidun naapuriaputoiminnan jne. Ei-kenenkään-maa on minimoitu. Autoilu on lähes kaikilla kaduilla sallittua, mutta jalankululle alisteisena.

Kolme vuotta valmistumisensa jälkeen ei alueella ole havaittavissa yhtään ympäristön rapistumismerkkiä. Alueen rikollisuusongelmat arvioidaan, joskin ilman tutkimustukea, lähes olemattomiksi. Egebjerggårdin tapaisessa koikeilussa on mahdotonta sanoa, mikä on itse rakennetun ympäristön osuus, mikä johtuu alueelle muuttaneiden ihmisten valikoitumisesta.

11, 12 Tanskalainen Egebjerggård on uusi asuinalue, jonka suunnittelussa on erityisesti painotettu turvallisuutta.

Tanska kuuluu edelläkävijämaihin tällaisten rakentamista koskevien suositusten kehittämisessä. Suosituksia on lisäksi ainakin Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Hollannissa.

Tähän raporttiin löytyneessä kirjallisuudessa ei ole vakuuttavaa näyttöä, että näiden ohjeistojen noudattaminen olisi johtanut turvallisempiin asuinalueisiin. Tällaisia arvioita on tosin useitakin tekeillä. Sen sijaan on tutkimusta siitä, että jotkin ohjeissa mainitut seikat voivat vaikuttaa. Tällainen on esimerkiksi katuvalaistus. Roy Fleming ja John Burrows ovat katuvalaistuksen merkitystä koskevan aineiston perusteella päätyneet siihen, että **valaistus** on otettava huomioon merkittävänä tekijänä, joka saattaa ehkäistä asuin ympäristön rappeutumista ja muuttamista vaaralliseksi (Fleming ja Burrows 1986) - Tosin eräässä, puolestaan arvostellussa arvioinnissa valaistuksen merkityksestä, ei ole todettu sillä vähennetty rikoksia (ks. Atkins, Husain ja Storey 1991; arvostelussa huomautettiin, että tutkimuksen vertailuasetelma ei ollut korrekki, koska valaistuksen voidaan odottaa vaikuttavan vain pimeän ajan rikollisuuteen).

Materiaalivalinnat saattavat olla hyvin keskeisiä pyrittäessä ylläpitämään ympäristön turvallisuutta. Ympäristön nopea rappeutuminen voi johtua kulutusta kestäättömistä tai heikoista materiaaleista. Rappeutuminen on myös viesti siitä, että ympäristöstä ei huolehdita. Tämä toisaalta lisää turvatomuutta, toisaalta mahdollinen rikoksentekijä käsittää valvonnan tällaisessa ympäristössä puutteelliseksi.

Englannissa lasketaan kouluille aiheutuvan vandalismin 100 miljoonan punnan vahingot. Siellä aloitettiin 1989 laaja kampanja. Siinä ensiksikin kehoitetaan kouluja poistamaan töherrykset ja korjaamaan ilkeiden vahingot välittömästi. Töherryksiä pidetään merkinä ympäristön rappeutumisesta ja siitä, ettei sen kunnossapidosta välitetä. Toiseksi kampanjassa nuoret tutustutetaan rakennetun ympäristön arvoihin. Kolmanneksi graffitia torjutaan suunnittelulla. Töhrityt kohteet eivät ole sattumanvaraisia vaan niissä on havaittu mm. seuraavat säännönmukaisuudet: vaalea seinä töhritään ennen tummaa, yksivärinen ennen värikästä, sileä ennen rosoista. Näin materiaalivalinta vaikuttaa todennäköisyyteen, että jokin kohde tulee töhrityksi. - Kampanjan yhteydessä pyritään kasvattamaan koululaisten tietoisuutta rakennetun ympäristön arvoista. Samaan aikaan Englannissa täsmennettiin mm. kiinteistöjen omistajien vastuuta rakennusten kunnosta.

(Writing on the wall in joint anti-graffiti battle. The Times 18.12.1989)

John A. Jakle ja David Wilson tutkivat teoksessaan *Derelict Landscapes: The Wasting of America's Built Environment* hylättyä julkista tilaa Yhdysvalloissa. Teos analysoi taloudellisia ja muita tekijöitä, jotka vaikuttavat rakennetun maiseman hylkäämiseen. Tällaista hylättyä tilaa ovat esimerkiksi autoituneet kaupunkikeskustat, asukkaista ja liikkeistä tyhjentyneet katuosuudet, tyhjat teollisuusalueet ja joutomaat liikenneväylien ympärillä. Teoksessa tarkastellaan myös hylätyn tilan sosiaalisia vaikutuksia ja yhteyksiä kaupunkirikollisuuteen. Teos on vetoamus rakennetun ympäristön **ylläpidon, kunnostuksen ja toimivana säilyttämisen puolesta** (Jakle ja Wilson 1992).

Kanadan CPTED-ohjelmassa kiinnitetään huomiota siihen, miten ihmiset arkitilanteissaan liikkuvat. Erityisesti nuorten **päivittäiset reitit** kodin, koulun ja vapaa-ajan harrastusten välillä pyritään tilojen ja toimintojen sijoittelussa ottamaan huomioon siten, että vältetään yllykkeitä rikosten tekemiseen. Esimerkiksi (Felson 1994)

- kouluja ja ostoskeskuksia ei sijoiteta lähelle toisiaan, millä pyritään ehkäisemään nuorten oleskelua koulupäivän jälkeen ja ruoka- tai välitunneilla ostoskeskuksessa ja siihen liittyviä rikoksia ja järjestyshäiriöitä
- autojen pysäköintikenttiä ei saisi olla kodin ja koulun välisillä kulkureiteillä

Hollannissa on havaittu sukupuolisen turvattomuudenkin olevan yhteydessä rakennettuun ympäristöön. Siellä on laadittu luettelo seikoista, joihin naisten turvallisuuden lisäämiseksi pitäisi kiinnittää huomiota. Tällaista luetteloa py-

13 Tila ja materiaalit, jotka edistävät töhertelyä.

ritään kokeiluluonteisesti soveltamaan ainakin Utrechtissa (Rohde ja Schuit 1987). Erityisesti asuinalueiden parantamisessa on yhä enemmän tukeuduttu jäljempänä selostettaviin kumppanuusohjelmiin. Vaikka kumppanuusideaan ja osallistuvaan suunnitteluun tukeudutaan laajemminkin kuntasuunnittelussa ja valtakunnallisessa sosiaalipolitiikassakin, omimmillaan se on asuinalueilla, jossa se merkitsee asukkaiden välitöntä osallistumista ja alueen asukkaiden, viranomaisten, järjestöjen ja kaupallisten vaikuttajien yhteistyötä.

Yhdyskunta, kunta

Yhdyskunta on asuinympäristöäkin laajempi ihmisen elämänpiiri. Sen alueella hän asuminen lisäksi käy työssä, opiskelee, kuluttaa, huvittelee. Yhdyskunta on toiminnallinen kokonaisuus. Hallinnollisesti sen vastine on usein kunta. Kunnan merkitys korostuu myös paikallishallinnon ja ns. kaavoitusmonopolin vuoksi. Rikollisuuttakin tarkastellaan usein kunnittain.

Asuinympäristön rikosriskien lisäksi yhdyskunnassa turvattomuutta koetaan ennen kaikkea työympäristössä, kouluympäristössä, julkisessa liikenteessä, ostoskeskuksissa, huvielämässä, kaduilla, puistoissa tai muilla julkisilla paikoilla, joita yhdyskunnan jäsenet käyttävät.

Kouluissa tehdyistä rikoksista (oppilaisiin ja kouluun kohdistuvista varkauksista, kouluväkivallasta ja kiusaamisesta, vahingonteosta jne.) ja niiden ehkäisy mahdollisuuksista on olemassa tutkimuksia, joissa on kiinnitetty huomiota myös koulurakennuksen ja pihan merkitykseen näissä rikoksissa. Enimmäkseen on kysymys siitä, että samat säännönmukaisuudet ja vaikuttamismahdollisuudet, jotka pätevät koulun ulkopuolisissa ympäristöissä, koskevat koulujakin. Esimerkiksi tarkoituksenmukailta materiaalivalinnoilla ja vahinkojen välittömällä korjaamisella voidaan ehkäistä vahingontekoja; oppituntien aikaan autoissa käytävissä ja auloissa olevat naulakot luovat varkaustilaisuuksia, joita voidaan vähentää joko valvonnalla tai järjestämällä tavaroille turvampii säilytys luokissa tai lukituissa kaapeissa. Väki valta ja kiusaaminenkin ovat yhteydessä eräisiin ympäristöihin (esim. kylmälät, metsiköt koulun lähellä). Marcus Felson varoittaa laajoista puistoista koulujen lähellä ja tarjoaa laajahkon luettelon, mitä campus-alueilla voidaan tehdä rikosten ehkäisemiseksi, mm. (Felson 1994):

- pensaiden ja puiden leikkaus siten, etteivät ne tarjoa näkösuojaa
- kuolleiden kulmausten välttäminen ja vähän käytettyjen pysäköintitilojen sulkeminen aitaamalla
- pimeiden nurkkausten valaistus
- turvallisten pyöräsuojien rakentaminen
- lisätty kulunvalvonta sekä teknisin laittein että suunnitelmalla rakennuksiin vastaanotto-tiloja siten, että henkilöstö voi näissä seurata alueella liikkuvia paremmin
- turvallisuusvastaavan nimeäminen kuhunkin rakennukseen tai rakennusryhmään

Felson korostaa, että tällaisten tointen suunnittelussa kuitenkin on lähdettävä juuri nimenomaisen campusen havaituista rikollisuusongelmista.

Työympäristön rikosten vähentämisessä tyydytään viittaamaan rikosentorjunnan neuvottelukunnan raporttiin rahalaitos- ja liikeryöstöjen ehkäisystä (Rahalaitos- ja liikeryöstöt 1993). Siinä esitetään useitakin toimia, joilla näiden rikosten tapahtumaympäristöön vaikuttamalla voitaisiin ehkäistä rikoksia. Mietinnössä esitetyn lisäksi mainittakoon esimerkki amerikkalaisen elintarvikeliikeketjun toimista liikkeiden fyysisen ympäristön muutoksiksi. Niillä vähennettiin ryöstöjä 30 prosenttia.

Suuri elintarvikeliikeketju 7-Eleven kärsi 1970-luvulla ryöstöaallossa. Liike suoritti tutkimuksen mahdollisuuksista ehkäistä ryöstöjä. Tutkimukseen osallistui asiantuntijoina myös ryöstöistä tuomittuja. Ketjun 60 liikkeessä toteutettiin ehdotetut toimet. Vertailuryhmänä oli sama määrä liikkeitä, joissa muutoksia ei tehty. Muutokset käsittivät

Kaupungin koko ja rakenne

- ikkunoita peittävien mainosten poistamisen
- kassakoneiden sijoittamisen siten, että kassoilta oli näköyhteys kadulle
- kassa- ja muun henkilökunnan sijoituksen korokkelle
- kassakoneisiin asennetut aikaviivelaiteistot
- liikerakennusten sisäänkäyntien muuttamisen sellaisiksi, että asiakkaat saatoivat paremmin valvoa toisiaan (mm. takauloskäynnit poistettiin)
- järjestelyyn, jossa liiketilaan muodostettiin pieni kahvio, jossa yöaikaan tarjottiin taksinkuljettajille ilmainen kahvi

Lisäksi henkilökunta koulutettiin katsekontaktiin aina asiakkaan saapuessa. Lähes kolmanneksella vähentyneiden liikeryöstöjen ohella nämä muutokset toteuttaneiden liikkeiden ympäristössään vähentyivät rikokset ja järjestysongelmat. Vertailuryhmän liikkeissä rikoksia tehtiin niin kuin ennenkin.

(Duffala 1976)

Seuraavassa tarkastellaan rikoksen ehkäisymahdollisuuksia nimenomaan yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelun kysymyksinä. Ensiksi esitetään näkökohtia periaatteellisesti laajasta asiakokonaisuudesta: kaupunkikoosta ja kaupunkikulttuurista, yhteisöllisyydestä ja väestörakenteen merkityksestä rikollisuudelle. Ne ovat siten laajempia kysymyksiä, etteivät ne koske yksin rakennettua ympäristöä vaan yleisesti kaupunkisuunnittelua.

Yleissääntö on, että kaupunkikoon kasvaessa väkilukuun suhteutettukin rikollisuus kasvaa. YK:n rikosentorjunnan käsikirjassa mainitaankin ei-vaapamielinen, kaupunkiyhteisöjen kokoa ja väestöä rajoittava kaupunkisuunnittelupolitiikka ja maaltapakoa hillitsevä maaseudun kehittämisspolitiikka rikosentorjunnan mahdollisuudeksi (YK:n rikosentorjuntastrategioiden käsikirja 1992).

Toisaalta kaupunkikoko ei yksin vaikuta siihen, kuinka runsasta rikollisuus sen alueella on. Tutkijoiden huomiota ovatkin kiinnittäneet eräät suurkaupungit, jotka koostaan huolimatta ovat turvallisia. Tällainen on esimerkiksi Tokio. Sen alhaisen rikollisuuden yhdeksi selitykseksi on esitetty kaupunkirakenne, joka laajana asuntojen, kauppojen ja työpajojen labyrinttinä muistuttaisi pikemminkin suunnatonta pikkukaupunkien tiivistymää kuin länsimaista metropolia (Christiansen 1976).

Marshall B. Clinard on tutkimuksessaan "Cities with little crime" (Clinard 1978) tarkastellut Sveitsin kaupunkien rikollisuutta ja verrannut sitä Ruotsin, Saksan Liittotasavallan ja Yhdysvaltojen rikollisuuteen. Clinardin mukaan rikollisuus on Sveitsissä huomattavan vähäistä. Hän selitti tätä voimakkaalla sosiaalisella kontrollilla ja yksilöllistä vastuuta ja alueellista itsehallintoa korostaneella politiikalla. Hän kuitenkin kiinnitti myös huomiota Sveitsin vähäiseen maassamuuttoon (Clinard 1978). - Sittemmin Clinardin käsitys Sveitsin rikollisuuden poikkeuksellisesta alhaisuudesta verrattuna muihin Euroopan maihin on riitautettu. Tällöin kiinnostavaa on nimenomaan eurooppalaisten ja yhdysvaltalaisien kaupunkien ero turvallisuudessa ja eron selitys.

Myös esimerkiksi Mexico City arvioidaan huomattavan turvalliseksi verrattuna vastaavan kokoiisiin latinalaisen tai Pohjois-Amerikan kaupunkeihin.

Tällaiset erot voivat johtua monista syistä. Yhtenä yleisenä selityksenä on esitetty, että keskeistä on, miten kaupunkikulttuuri tunnustaa myös kaupungin köyhimmän väestönsosan ihmisarvon ja kykenee liittämään irrallisimmatkin ihmiset yhteiskuntaan (esim. Takala 1979). Näkökohta koskee kaikkea kaupunkisuunnittelua. Rakennetun ympäristön suunnittelussa se konkretisoituu esimerkiksi tavassa kuinka kunnallisia vuokra-asuntoja rakennetaan: täyttämään asumisen vähimmäisvaatimukset vai vastaamaan hyvän asuinympäristön ihanteita.

Kaupunkien ideaalista rakennetta koskevaan keskusteluun on viime aikoina liittynyt myös rikollisuuden ja turvattomuuden teemoja. Perinteisen, yhteen

vahvaan keskukseen perustuvan, monosentrisen kaupungin etuna on nähty paremmat edellytykset talouden ja sosiaalisen elämän erikoistumiselle ja monipuolisuudelle. Monikeskisen, polysentrisen kaupungin etuna ovat pienet ja monipuoliset, sekä sosiaalisille että taloudellisille suhteille perustuvat paikallisyhteisöt, työmatkoihin käytetyn ajan lyheneminen, miellyttävämpi elinympäristö sekä myös rikollisuuden edellytysten väheneminen ja turvallisuuden paraneminen.

Jälkimmäinen kaupunkirakenteen tyyppi on viime aikoina saanut lisääntyvää kannatusta mm. Englannissa nk. "kaupunkikylää" markkinoivan ryhmän (The Urban Village Group) toimesta. Kaupunkikylät tarkoittavat toiminnallisesti monipuolisia paikallisyhteisöjä, jotka voivat olla joko esikaupunkeja tai sijaita suurkaupungin sisällä. Niille on ominaista inhimillinen mittakaava, joka mahdollistaa jalankulkuetäisyyksille sijoittuvat toiminnot ja toiminnallisen monipuolisuuden siten, että kaupunkikylän sisällä on mahdollisuus työntekoon, ostoksiin ja virkistykseen. Samoin niille on ominaista hyvä tasapaino julkisten rakennusten, asuin- ja liikealueiden välillä.

14 Massiiviset kerrostalot, pitkät etäisyydet ja autio ulkotila.

Kaupunkikyliin perustuvan monikeskisen kaupunkirakenteen on toivottu palauttavan kaupunkiin perinteistä sosiaalista elämää ja kontrollia sekä vähentävän tätä kautta myös rikollisuutta. Tämä lisääntyvää kiinnostusta osakseen saanut suunnitteluperiaate on herättänyt kuitenkin myös epäilyjä ja vastustusta. Kansainvälisen asuntopolitiikan ja suunnittelun järjestön, IFHP:n kongressissa 27.9.1994 professori David Harvey varoitteli siitä, että kaupunkikylät saattavat muodostua homogeenisiksi sosiaalisiksi yhteisöiksi, jotka sulkevat ulkopuolelleen muita väestöryhmiä ja samalla koko kaupungin sosiaalisen todellisuuden. Kehitys vaarantaisi pitkällä tähtäimellä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden turvaamisen kaupungeissa sekä sellaisen avoimuuden perustuvan kaupunkikulttuurin, jossa opitaan hyväksymään erilaisia väestöryhmiä ja elämäntapoja.

Liikennetarkoituksella muokataan voimakkaasti kaupunkirakennetta. Henkilöautoliikenteeseen sekä asumisen, palvelujen ja työpaikkojen alueelliseen eriyttämiseen perustuvat amerikkalaiset autokaupungit ovat viime aikoina saaneet lisääntyvää kritiikkiä osakseen myös turvattomuuden näkökulmasta. Tanskalainen yhdyskuntasuunnittelija Jan Gehl näki (Suomen Arkkitehtiliiton seminaarissa 20.10.1994) henkilöautoliikenteen varaan rakentuvien amerikkalaisten kaupunkiympäristöjen kehityksessä yhä huolestuttavampia piirteitä. Jopa perinteinen jalankulun ja katutasoisten liikkeiden varaan rakentuva kaupunkikeskusta on muuttumassa yhä yksipuolisemmaksi ja samalla turvattommaksi. Liikkeen ja palvelut siirtyvät suurten rakennuskompleksien sisätiloihin, joilla on omat paikoitustilansa. Pienpuodit ja näyteikkunat katoavat katutilasta ja samalla niiden mukana viimeisinkin sosiaalinen kontrolli. Uudet liikerakennukset rakennetaan jo katuvarsiltaan täysin suljettuiksi (ja murtovarmoin) betonimuuriksi. Elävän katutasoisen kaupunkimiljöön vähittäinen kuoleminen lisää ratkai-

Yhteisöllisyys

sevasti jalankulkijoiden turvattomuutta. Tästä syystä autoilla liikkuminen lisääntyy entisestään vähentäen edelleen katutilan sosiaalista kontrollia. Turvattomuus onkin tällaisissa kaupungeissa tuottanut yhä kasvavan mm. poliisiautoilla hoidettavien saattopalvelujen järjestelmän.

Yhteisöllisyys on monimerkityksinen käsite. Yhteisöllisyyden tunnetuin merkitys kytkeytyy käsitteisiin *Gemeinschaft* ja *Gesellschaft*, joita on käytetty kuvaamaan kahta erityyppistä sosiaalista organisaatiota. Usein yhteisöllisyys kytketään sosiaalisen kontrollin luonteeseen, jolloin yhteisöllisyyden tulkitaan ilmenevän ihmisten väliseen vuorovaikutukseen perustuvana nk. epävirallisena sosiaalisena kontrollina. Esimerkiksi Nils Christie kirjassaan "Hvor tett et samfun" puhuu juuri tässä merkityksessä yhteisöllisyydestä. Hänen mukaansa norjalaisen yhteiskunnan väkivalta- ja omaisuusrikollisuuden kasvu toisaalta ja toisaalta kunnianloukkausrikollisuuden vähentyminen tulkitaan osoitukseksi siitä, että ihmiset ovat käyneet vieraksi toisilleen, kadottaneet ylpeytensä ja ihmis-suhteensa ja lähiyhteisön sosiaalisen kontrollin. Christie tarjoakin rikollisuuden ehkäisyn ohjelmaksi paluun lähiyhteisöön (Christie 1975).

Gemeinschaft/Gesellschaft -käsitepari usein samastetaan käsitteisiin *kylä* ja *kaupunki*. Kylälle pidetään tyypillisenä tuttuuteen perustuvaa sosiaalista kontrollia (esim. naapurien harjoittamaa valvontaa ja rikkomusten seuraamuksena paheksuntaa), kaupungille taas virallisvalvontaa (esim. poliisivalvontaa ja rikosoikeudellisia rangaistuksia). Voimakkaankaan virallisvalvonnan ei uskota voivan korvata yhteisön jäsenten harjoittaman kontrollin heikentymistä. Siksi pidetään selvänä, että kaupungille (erityisesti suurkaupungille) on luonteenomaista heikko sosiaalinen kontrolli ja siksi runsas rikollisuus.

Ajatus vanhasta turvallisesta kyläyhteisöstä on ohjannut monia yhdyskuntasuunnittelijoita myös turvallisen kaupunkiympäristön ihanteena. Vanhat puutarha-kaupungit ilmaisivat tätä tavoitetta. Se on ainakin jossakin määrin perustana myös edellä selostetuille tanskalaisille uusien esikaupunkialueiden suunnitteluprojek-teille.

Asuinyhteisöt, joissa ihmiset ovat keskenään vilkkaassa vuorovaikutuksessa ja tuntevat toisensa ja joissa sosiaalinen kontrolli ihmisten välillä toimii, ovat yleensä turvallisia. Tämä pätee sekä yhteisössä esiintyviin rikosriskeihin että - ja ehkä erityisesti - turvallisuuden tunteeseen.

Toisaalta nk. urban village -ihanne on osoittautunut rajoittuneeksi ja ongelmal-liseksikin. Sillä ylipäättänsä voi olla merkitystä vain suurkaupungin keskustan ulkopuolisilla asuinalueilla (esim. esikaupunkialueilla) tai pienehköissä kaupun-geissa. Jane Jacobs on edellä selostetussa tutkimuksessa korostanut, että suur-kaupungin kaupunkikeskustan turvallisuuden on perustuttava katuelämän vilk-kauteen, jolle idea yhteisöllisyydestä ja läheisyydestä on vieras ja tuhoisakin.

Pyrittäessä rakentamaan esikaupunkeja "kylämäisesti" kaupunkirakenteella on taipumus hajota. Mahdollisesti sinänsä viihtyisät ja turvalliset esikaupungit ovat entistä kauempana paitsi kaupunkikeskustasta myös työpaikoista. Tämän vuoksi ihmiset joutuvat liikkumaan kaupungissa jatkuvasti pitempiä matkoja. Samalla liikkumiseen liittyvät rikosriskit kasvavat (esim. julkinen liikenne ja sen asemat ovat merkittävä rikosympäristö). Kaupunkikeskusta puolestaan autioituu työ-ajan jälkeen lukuun ottamatta ravintoloita ja vastaavia huveja (Tukholman katuväkivallasta suuri osa keskittyy ravintoloiden läheisyyteen, Våld och brottsoffer SOU 1990; Paul ja Patricia Brantingham ovat osoittaneet, että nuorten tekemien omaisuusrikosten sijaintipaikkoja kuvaava kartta suurkaupungissa vastaa erään tunnetun hampurilaisketjun ravintoloiden sijaintikarttaa, Brantingham ja Brantingham 1984).

Kylämäiset esikaupungit usein rakennetaan "parempien ihmisten kyliksi". Varsinkin tasokkaasti rakennetuille alueille muuttaa hyvin toimeentulevia ja yhteiskuntaan vankasti kiinnittyneitä ihmisiä. Alue pysyy turvallisena keskimää-räistä ankarampienkin kriteerien mukaan, koska asukkailla on valmiuksia rea-

goida pieniinkin järjestysongelmiin (ks. Janne Kivivuoren kuvaus moraalipa-
niikista Kauniaisissa, Kivivuori 1991).

"Parempien ihmisten kylät" merkitsevät kaupunkikokonaisuudessa, että ongel-
mat keskittyvät kaupungissa toisaalle. Joskus tällaista eriytymistä on pidetty jopa
suotavana: tarkoin valvotulle asuinalueelle sopeutumattomien ihmisten on uskottu
selviävän paremmin lievemmin valvotussa ympäristössä; ongelmia uskotaan
voitavan hallita paremmin, jos ne rajataan maantieteellisesti suppealle alueelle
kaupungin sisään (esimerkkinä eräiden kaupunkien nk. punaisten lyhtyjen kadut).
Toisenlaisen näkemyksen mukaan tällainen segregaatiota suosiva ajattelu joh-
taa kaupungin kokonaisrikollisuuden kasvuun. Sen nähdään tukevan rikollisia
osakulttuureita ja vahvistavan näissä kulttuureissa elävien rikollisuutta.

Jälkimmäistä näkemystä puoltavat sekä rikollisuuden yleisistä syyteorioista
differentiaalisen assosiaation teoria ("tartunta-alueet") ja kontrolliteoria että
esimerkiksi tutkimukset, joissa rikollisuutta on seurattu asuin ympäristön vaih-
doksen jälkeen (runsaan rikollisuuden alueelle muuttaneiden rikollisuus on
lisääntynyt). Kööpenhaminan Christiania tarjoaa näyttävän esimerkin ongelmista,
joita "valvonnan vapaasatamiin" voi liittyä.

"Parempien ihmisten kylät" liittyvät kysymykseen asuinalueiden väestöpohjan
homogeenisuudesta. Väestöpohjan sosiaali-ekonomista homogeenisuutta on
pidetty yhteisöllisyyden edellytyksenä. Ulkomaisista suurkaupungeista on esi-
merkkejä, kuinka joidenkin kansallisten vähemmistöjen asuttamat alueet toimi-
vat tiiviinä yhteisöinä. Väestön arvojen ja asenteiden yhteisyyden katsotaan
edistävän keskinäistä solidaarisuutta ja sosiaalista kontrollia.

Sen vastakohtana puolustetaan näkemystä sosiaali-ekonomisesti mahdollisim-
man heterogeenisen asuinalueen puolesta. Näkemys perustuu lähinnä laajojen
vuokra-asuntoalueiden yhteydessä havaittuihin ongelmiin. - Laajojen vuokra-
asuntoalueiden ongelmat ovat saattaneet johtua yksinkertaisesti siitä, että ne ovat
olleet muiltakin osin huonoja asuntoalueita (joilla asuminen on paljolti tilapäis-
tä).

Kummallakin näkemyksellä on perustelunsa, joiden tueksi voidaan esittää tut-
kimuksia. Väestön sosiaali-ekonominen homogeenisuus ei takaa yhteisöllisyy-
ttä. Käytännön esimerkit osoittavat, että hyvinkin homogeenisilla asuinalueilla
yhteisöllisyyden tarkoittama vuorovaikutus ei toteudu. Vuorovaikutussuhteiden
moninaisuus toteutuu parhaiten kun väestö ei ole ainoastaan sosiaali-ekonomi-
selta asemaltaan vaan esimerkiksi ikärakenteeltaankin vaihtelevaa.

Ehkä parhaiten turvallisten asuinalueiden väestöpohjan heterogeenisuutta puol-
taa näkemys siitä, että sitä kautta edistetään arkielämän toimintojen monipuoli-
sua. Väestön ollessa eri ikäistä, eri elämäntilanteessa, käyttäessä aikaansa
eri tavoin ja harrastaessa eri asioita alue elää monipuolista. Sen kadut ja tiet eivät
autioudu, alueella on monipuolista kysyntää palveluista jne. Oma merkityksensä
on silläkin, että tällaisessa elinympäristössä tutustuu omista poikkeaviin elämän-
tapoihin. Sellainen vähentää ennakkoluuloihin perustuvia pelkoja. Lisäksi
monipuolisuus ylläpitää jatkuvuutta. - Kokemus varoittaa ratkaisusta, jolla
homogeeniselle asuinalueelle tai sen läheisyyteen sijoitetaan sosiaalisesti hyvin
etäällä olevaa väestöä, esimerkiksi iso kunnallinen vuokratalo hienostokaupun-
ginosan yhteyteen. Tämä helposti johtaa ristiriitoihin, rikoksiin ja turvattomuus-
teen.

Tanskan rikoksantorjuntaneuvosto on julkaisussaan, joka käsittelee rakennetun
ympäristön suunnitteluun perustuvan rikoksentorjunnan lähtökohtia, pyrkinyt
sovittamaan väestörakennetta koskevat näkemykset yhteen seuraavasti: Laajoja
yksipuolisen väestörakenteen asuinalueita pidetään ongelmallisina. Ihanteena
pidetään alueita, jotka tarjoavat edellytykset eri väestöryhmien integraatiolle.
Toisaalta pidetään luonnollisena, että samanlaisen elämäntavan ihmisillä on
taipumuksena etsiä yhteen. Tällaista homogeenisuutta ei pidetä rikoksentor-
juntamielessäkään epäsuotavana. Laajemman asuin ympäristön toimivuuden

edellytyksenä puolestaan pidetään 10-30 kotitalouden muodostamia lähiryhmiä. Niiden odotetaan olevan ainakin jossakin määrin homogeenisia (Crime prevention considerations in local planning 1984).

Ray Oldenburg on teoksessaan *The Great Good Place* nostanut esiin kysymyksen "kolmansien paikkojen" tärkeydestä kaupunkielämälle ja ihmisten vuorovai-
kutukselle. Näitä ovat kahvilat, kaupat ja nuorisotilat. Hän tarkastelee esimerkiksi englantilaisia pubeja ja wieniläisiä kahviloita epävirallisena julkisena tilana, joka tarjoaa puitteet vieraiden väliselle säännellylle seurallisuudelle. Oldenburgin mukaan kolmas tila on välttämätöntä kaupunkikulttuurin elinvoimaisuudelle ja väestön integraatiolle (Oldenburg 1991).

Useissa tutkimuksissa on havaittu, että turvallisia ovat alueet, joiden väestö on suhteellisen pysyvää. Rikollisuus- ja järjestysongelmia on usein vastarakenne-
tuilla uusilla alueilla. Ongelmia on myös alueilla, joille ja joilta muutetaan vilkkaasti. Erityisesti niitä on alueilla, jotka odottavat purkoa. Tämä puoltaa näkemystä **yhdyksunnan vakaan kehityksen ja verkkaaisen muutoksen** merkityksestä rikollisuuden ehkäisyssä.

Tämä merkitsee kaavoituksessa ja rakentamisessa sitä, että edistetään rakennus-
kannan monipuolisuutta siten, että samoilla alueilla on omistus- ja vuokra-asuntoja, pien- ja kerrostaloasuntoja, vanhusten palvelutaloja, palvelujen ja asuinympä-
ristöön sopivan tuotannon luomia työpaikkoja jne. mieluiten vielä iältään vaih-
televana rakennuskantana.

Keskustelu kaupunkirakenteen hajoamisesta ja kaupunkikeskustan autioitumi-
sesta on kuitenkin syytä asettaa suomalaisiin mittasuhteisiin. Usea ulkomaiden
suurkaupunkeja koskeva havainto ei päde Suomeen, jossa ainoastaan pääkau-
punkiseutu voidaan laskea suurkaupungiksi.

Lisäksi laajojen esikaupunkien rakentamisen kausi on Suomessa ohitettu. Ra-
kentaminen tulee tulevaisuudessa olemaan yhä enemmän vain täydentävää.

Kuntasuunnitteluohjelmat

Lukuun ottamatta amerikkalaisia turvakaupunkeja on nykyaikaisia uusia kau-
punkeja ainoastaan poikkeuksellisesti rakennettu pyrkien jo suunnitteluvai-
heessa ehkäisemään rikollisuutta. Tällaisesta on esimerkkinä entisen Neuvos-
tolliiton alueelle rakennettu uusi autoteollisuuskaupunki. Sen suunnittelussa
pyrittiin varautumaan siihen, että kaupungissa voi olla rikollisuus- ja turvatto-
muusongelmia, kun alueella kerralla muuttaa koko väestö. Lähinnä pyrittiin
luomaan mahdollisimman hyvät ulkoiset edellytykset, jotta toisilleen vieraat
ihmiset voisivat solmia nopeasti sosiaalisia suhteita. Tällä väitettiin ehkäistyn
odotettuja rikollisuusongelmia (Viktorov 1967).

Normaalitilanne sen sijaan on, että kaupungin kasvaessa tehdään kaavoitus- ja
muuta yhdyskuntarakennetta koskevia ratkaisuja. Yhdyskuntarakenteen suun-
nittelussa vaikutetaan aina fyysisten rakenteiden kuten asuin-, palvelu- ja tuo-
tantorakennusten, näiden välisiä yhteyksiä välittävien liikenne- ja teknisen huollon
verkostojen sekä puistojen ja viheralueiden yms. muodostamaan kokonaisuus-
teen. Suunnitelmissa on periaatteessa mahdollisuus ottaa huomioon vaikutukset
sekä rikollisuuteen että turvallisuuteen. Näin tehdään käytännössä harvemmin.
Yleensä rikollisuus- ja turvattomuusongelmat ajankohtaistavat kaupunkisuun-
nittelun kysymyksiä vasta mietittäessä, miten jotakin ongelmalliseksi osoittau-
nutta aluetta voitaisiin parantaa.

Edellä on mainittu, että Tanskassa on suosituksina voimassa periaatteita, jotka
kaupunkisuunnittelussa pitäisi ottaa huomioon kaupunkialueiden turvallisuuden
edistämiseksi. Samoin on mainittu esimerkkejä, kuinka näitä periaatteita on
konkretisoitu pienehköjen uusien alueiden suunnitteluun. Samoin on mainittu
Kanadan CPTED-järjestelmästä, jossa rikoksentorjunnan asiantuntemus on pyritty
kytkemään kaavoitus- ja rakennussuunnitteluun. Lisäksi ainakin Englannissa ja
Hollannissa on sovellettu kaupunkisuunnittelussa luetteloita kohdista, joihin pitäisi

kiinnittää huomiota pyrittäessä välttämään rikollisuutta edistäviä ja turvattomuutta aiheuttavia ratkaisuja.

Edellä on mainittu tällaisessa suunnittelussa huomioon otettavia näkökohtia ja tutkimuksia, joihin käsitykset perustuvat.

Kaupunkisuunnittelun ja rikollisuuden välisiä yhteyksiä koskeneessa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota lisäksi mm. puistoihin ja toreihin, liikenneverkkoon ja ostoskeskuksiin.

August Heckscher tarkastelee vuonna 1977 ilmestyneessä kirjassaan "Open Spaces, The Life of American Cities" toreja ja puistoja kaupunkiympäristön keskeisinä elementteinä. Kirjassa käsitellään myös vaarallisia ja sellaisiksi koettuja toreja ja puistoja. Kuvaukset lukuisista amerikkalaisista toreista ja puistoista (puolisensataa yksityiskohtaisesti tarkasteltuna), niiden luonteesta, estetiikasta, käytöstä, merkityksestä, toimivuudesta ja toimimattomuudesta sekä sen syistä on nimetty Jacobsin teoksen veroiseksi klassikoksi. Siinä mainitaan myös konkreettisia esimerkkejä, kuinka kunnostamalla rappioituneita tori- ja puistoalueita ja edistämällä autoituneiden torien ja puistojen monikäyttöisyyttä, rikoksia on ehkäisty ja turvallisuutta lisätty (Heckscher 1977).

Julkisen liikenteen ja liikenneasemien turvallisuudesta on tutkimustietoa, joka ei ainoastaan osoita kaupungin liikenteen merkitystä rikosten tapahtuma-aikoihin ja -paikkoihin nähden, vaan myös, kuinka liikenteen ja sen ympäristön järjestelyillä voidaan ehkäistä rikoksia.

Esimerkiksi julkisen liikenteen palveluhenkilökuntaa lisäämällä on ehkäisty rikoksia englantilaisissa kaksikerroksisissa busseissa (Clarke 1978), Hollannin metroasemilla (kioskeja ja oppaita; van Dijk ja Junger-Tas 1988) ja Tanskan junaliikenteessä (siivoushenkilökunta näkyväksi, Jensen 1987). Kaikissa näissä on kysymys palveluun sisältyvän valvontafunktion kytkemisestä tiettyyn tilaan. Töihertelyä New York Cityn metrossa ehkäistiin poistamalla ne välittömästi (Sloan-Howitt ja Kelling 1992). Töihertely on yksi kaupunkipelkoihin keskeisesti vaikuttava signaali siitä, että elinympäristön ei ole hallinnassa. Tukholman metron koristeluun on osallistunut yli 70 taiteilijaa (sitä on mainostettu maailman pisimmäksi taidegalleriaksi) ja sen rakentamisessa on noudatettu viiden rakennusratkaisun ohjelmaa, jolla minimoidaan töihertelyyn soveltuva pinta (Felson 1994). Myös julkisen liikenteen tarkoituksenmukaisella ajoittamisella voidaan ehkäistä rikoksia. Esimerkiksi Englannissa on jalkapalloväkivaltaa ehkäisty siten, että julkiset bussikuljetukset stadionille ajoitetaan vain muutama minuutti aikaisemmaksi ottelun alkua (Felson 1994).

Kauppakeskusten suunnitteluun liittyviä rikollisuuden ehkäisykysymyksiä on tarkasteltava kahdesta näkökulmasta:

- a. kauppakeskukset rikosympäristöinä ja
- b. kauppakeskusten kaupunkirakenteellinen merkitys ja sen tästä johtuva vaikutus rikollisuuteen.

Kauppakeskusten rikollisuusongelmien (muidenkin kuin myymälävarkauksien, joiden ehkäisyn menetelmistä on paljonkin tietoa; yhtenä vaikuttamisen keinona myös myymälätilan "lay out") ehkäisystä on ulkomaisia esimerkkejä Englannista ja Hollannista.

Midlandin kahden ostoskeskuksen muodostaman kompleksin tutkimuksen lähtökohtana olivat sanomalehtiotsikot, joiden mukaan nuorisojengit olivat muuttaneet ostoskeskukset alueiksi, joihin muiden ei ole meneminen, ja rikollisuus uhkasi tyrehtyttää kaupan.

Ostoskeskuksista kerättiin erityisellä rekisterillä neljän viikon ajalta tiedot tapahtumista, joissa oli kysymys turvallisuudesta (esim. tapaturmista, kadonneista lapsista), palveluista (postilähetyksistä, saattamisista), rikoksista ja järjestyshäiriöistä. Rekisteröinti osoitti, että vain kuudessa prosentissa oli kysy-

mys rikoksista, 60 prosentissa sen sijaan järjestyshäiriöistä. Ongelmana oli-kin nuorison levottomuus, eivät vakavammat rikokset. Järjestysongelmat, jotka kauppiaat ja asiakkaat kokivat uhkaksi liittyivät siihen, että aasialainen nuoriso istuskeli erällä kaitella tai nojaili niihin tukkien muiden kulkureitin.

Rikosten ja järjestyshäiriöiden torjuntamahdollisuuksiksi ehdotettiin mm. matalien kaitteiden korvaamista vähemmän nojailuun houkuttelevilla korkeilla muoviseinillä, samoin tiloja jakavien teräskaitteiden korvaamista naruilla, aasialaisen nuorisotyöntekijän palkkaamista alueelle ja nuorison sosiaalisten tarpeiden kartoitusta sekä koulun informoimista siitä, että osa vetelehtivästä nuorisosta oli koulupinnareita.

(Phillips ja Cochrane 1988)

Hollannissa Utrechтин ostoskeskuksen (kaupunkikeskustassa) ongelmana olivat huumausaineiden käyttäjien ofeskelu ostoskeskustiloissa ja näiden tekemät huumausainerikokset ja huumeiden käytön rahoittamiseksi tekemät rikokset. Ostoskeskusta muunnettiin siten, että erilaisia suojaavia kulmauksia poistettiin ja pääsy yksityisiin tiloihin suljettiin. Muutoksilla vähennettiin ainakin rikollisuuden pahimpia ilmentymiä (Felson 1994).

Rikossentorjunnan neuvottelukunta on Helsingin Itäkeskusta koskeneessa selvityksessään tarkastellut kauppakeskusten rikollisuusongelmia. Selvityksessä pidettiin aluetta "vanhanaikaisiin" lähiostoskeskuksiin verrattuna turvallisena ja järjestystä hyvänä. Kuitenkin laskettiin, että tällä pienelle maa-alueelle keskittyy saman verran rikoksia kuin pikkukaupunkiin ja ehdotettiin useita toimia, jolla rikoksia voitaisiin pyrkiä ehkäisemään (Takala 1991). Turussa 1980-luvulla rakennettua kauppakeskusta, Hansa-korttelia, suunniteltaessa otettiin huomioon poliisin toiveet rikosturvallisuudesta. Poliisi on ollut erityisesti valvonnan toteuttamismahdollisuuksiin monilta osin tyytyväinen (Laitinen, Nyqvist ja Paaso 1994).

Ostoskeskuksen liikkeiden etu on huolehtia, että asiakkaiden turvallisuus säilyy hyvänä. Siksi ongelmallisempi asia on erillisten ostoskeskusten vaikutus kaupunkirakenteeseen ja siten rikollisuuteen. Liikkeiden sulkeuduttua eriytynyt ostoskeskus autoituu. Se on tällöin sekä rikoksille ja järjestyshäiriöille altis ympäristö että ympäristö, joka koetaan turvattomaksi. Erilliset ostoskeskukset ja varsinkin kaupunkikeskustan ulkopuoliset automarketit vähentävät asiakaskuntaa kaupunkikeskustan liikkeistä ja asuinalueiden lähikaupoista. Tätä kautta ne tekevät niin kaupunkikeskustaa kuin asuinalueita turvattommiksi.

Merkittävä yksityiskohta on kaupunkikeskustan iltaisin valaistut näyteikkunat. Ne edistävät ihmisten liikkumista kadulla myös liikkeiden sulkeuduttua. Jalankulkija välttää katua, jota reunustavat pimeät viristorakennukset puhumattakaan ikkunattomista muureista. Tanskalaisuuksituksissa korostetaan valaistujen

15 Toimivaa ja turvallista kaupunkikeskustaa Helsingissä.

näyteikkunoiden merkitystä vilkkaan ja siksi turvalliseksi koetun katuelämän ylläpitämisessä. Turun Varissuota koskeneessa tutkimuksessa havaittiin, että vilkkaalla kulkureitillä, jolla myös oli monipuolisesti palveluja, ei tehty juurikaan rikoksia. Sen sijaan toiminnallisesti yksipuolisen kokoojakatulenkin varrelle sijoittui useita rikospaikkoja (Laitinen, Nyqvist ja Paaso 1994).

Tukholman rakentamatta jääneen esikaupungin suunnitelmissa ei edes 4 500 asunnon alueelle olisi kaavoitettu erillistä ostos- ja palvelukeskusta. Kaupalliset ja muut palvelut olisivat olleet kaupunginosan eri kortteleissa. Tällä pyrittiin sekä edistämään elävää kaupunkimiljöötä että ehkäisemään sellaisen keskuksen rakentamista, joka kaikella todennäköisyydellä olisi koonnut ongelmanuorion ja syrjäytyneet (Sarnecki 1986).

Huvialueet kuuluvat ympäristöihin, joissa rikokset ovat yleisiä. Kymmeniä tuhansia ihmisiä kokoaviin kansantapahtumat helposti liittyy paljon sekä omaisuus- että väkivaltarikollisuutta. Mahdollisuuksista huolella suunnitella ympäristö turvalliseksi on parhaita esimerkkejä maailman suurin huvipuisto Disney World. Clifford Shearing ja Phillip Stenning ovat kuvanneet periaatteet, joilla tämän huvipuiston kansoittavien ihmismassojen turvallisuus on järjestetty. Alueella ei ole poliisia eikä siellä tapahdu juuri koskaan rikoksia.

Alue on johdonmukaisesti suunniteltu siten, että se on paitsi viihtyisä myös turvallinen. Tähän kuuluu hyvin kattava valvonta ja tilan suunnittelu sellaiseksi, että vierailijalla ei juuri ole mahdollisuus välttää valvontaa. Valvonta kuitenkin näyttäyty vierailijalle pelkästään palveluksi, jossa hänen viihtyisyydestään huolehditaan. Henkilökunta auttaa pysäköinnissä (samalla valvoen, ettei pysäköintialueella tapahdu rikoksia). Samalla tavoin eri kohteissa on runsaasti palveluhenkilökuntaa. Liikkuminen alueella on organisoitu: esimerkiksi useisiin kohteisiin pääsee vain alueen henkilökunnan kuljettamalla välineellä. Jonoitus on jäsenetty siten, etteivät jonot synnytä konflikteja. Disney World voitaisiin kuvata maailmaksi, jossa yksilölliset valinnat ovat yhtä rajoitettuja kuin alueen Monorailin reitti ja "isoveili" valvoo kaikkialla (valvonnassa käytetään kehittyntä teknologiaakin). Näin ei vierailija kuitenkaan aluetta koe, koska järjestelyt näyttävät vastaavan hänen toiveitaan ja edistävän hänen viihtymistään (Shearing ja Stenning 1992).

Uusia suuntia; monisektorisen kaupunki uudistuksen näkökulma

Rikollisuuden ja turvallisuuden torjunta on viime vuosina noussut esille myös nk. kaupunki uudistusta koskevassa kansainvälisessä keskustelussa. Kaupunkien taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristö ongelmien kärjistyminen on johtanut uusien kehittämissuunnitelmien etsintään mm. OECD:n ja sen jäsenmaiden piirissä. Uudistusohjelmien käynnistäjinä ovat eräissä tapauksissa olleet nimen omaan turvallisuusongelmat, mm. rappeutuvilla asuinalueilla voimakkaasti lisääntyneen väkivallan ja rikollisuuden nouseminen julkisuuteen.

Kaupunki uudistuksen nimikkeen alla käynnistyneillä kaupunkiympäristöjen kehittämistoimilla on Euroopassa pitkä historia; voidaan oikeastaan puhua kaupunki uudistuksen sukupolvista. 1960-luvun kaupunki uudistukselle ("urban renewal") oli usein ominaista voimakkaaseen poistavaan saneeraukseen perustuva kaupunkiympäristöjen parantaminen. Vanhan rakennuskannan ja miljöö arvoja ei oivallettu tai tunnustettu vaan vanha haluttiin korvata uudella. Samalla alueilta poistettiin yleensä myös entiset asukkaat, joiden mukana poistui osia toimivasta kaupunkikulttuurista. Rakennetun ympäristön muuttamiseen keskittyvä rakentaminen sai yksipuolisten tulostensa perusteella pian huonon maineen ja Euroopan neuvoston 1970-luvun lopussa käynnistämä kaupunki uudistuskampanja kantoikin nimeä "urban renaissance". "Parempaan elämään kaupungeissa" - ohjelmassa pyrittiin palauttamalla kunniaan rakennusperinnön ohella myös asukkaat sekä heidän elinympäristönsä laatu. 1990-luvulla Euroopassa on virinnyt jo kolmas kaupunki uudistuksen vaihe, "urban regeneration", jota näyttää leimaavan pyrkimys kokonaisnäkemukseen ja eri vastuutahojen yhteistoimintaan.

Kaupunki uudistuksen viimeisin vaihe on suhtautunut kriittisesti yksipuolisiin kaupunkiympäristöjen kehittämishankkeisiin. Esimerkiksi pelkästään fyysiseen ympäristöön ja rakennuksiin kohdistuneet uudistusohjelmat ovat usein osoittautuneet pettymyksiksi. Alkuperäiset asukkaat ovat joutuneet muuttamaan liian kalliista asunnosta ja/tai kohennettu ympäristö on nopeasti rikottu entiselleen. Sektoroituneen hallinnon mukainen näkemys kaupunki ongelmien ratkaisemisesta ja vastuun korjauskeinojen jakautumisesta suunnittelun eri lohkoille on osoittautunut riittämättömäksi.

Viimeaikainen näkemys korostaa kaupunkien ongelmien moniulotteisuutta ja niiden välistä vuorovaikutusta. Tältä pohjalta on alettu etsiä ja kehittää kokonaisvaltaisia ja monisektorisuutta korostavia kaupunki uudistuksen strategioita. Niiden toteuttaminen edellyttää uudenlaista otetta sekä ongelmien sisällön analysoinnissa että uudistushankkeiden toteutuksen organisoinnissa.

Monisektorinen kaupunki uudistus voi perustua vain eri alojen asiantuntemuksen hyväksikäyttöön ja elinympäristöstä vastuussa olevien lukuisien toimijoiden sitoutumiseen uudistusprosessiin. Menettelyä on alettu kutsua yhteisvastuuseen, kumppanuuteen (partnership) perustuvaksi toimintamalliksi tai osallistuvaksi suunnitteluksi. Laajimmillaan se kokoaa yhteen keskus- ja paikallishallinnon, yksityissektorin sekä erilaisten järjestöjen, paikallisten organisaatioiden ja asukkaiden edustajat.

Englannin keskushallinnon 1985 käynnistämä Estate Action-ohjelma tähtää suuriin fyysisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin vaikeuksiin joutuneiden asuinalueiden kokonaisvaltaisiin kehittämishankkeisiin. Ohjelman käynnistämisen taustalla olivat monien kaupunkien kärjistyneet sosiaaliset ja väkivaltaongelmat. Ohjelman tavoitteena ovat turvalliset, hyvinhoidetut, viihtyisät asuinalueet, joissa ihmiset haluavat asua ja kehittää pysyviä lähiyhteisöjä.

Ohjelman piiriin pyrkivien kuntien on esitettävä tietyt vaatimukset täyttävät alueidensa kehittämissuunnitelmat. Jos vaatimukset täyttyvät, kunnat saavat ottaa suuremman ja ehdoiltaan edullisemman lainan kuin mihin niillä muuten on oikeus. Vuoden 1993 loppuun mennessä ohjelmaan oli hyväksytty yli 1000 kehittämissuunnitelmaa ja niihin käytetty ohjelman varoja yli miljoona puntaa.

Ohjelman tukea kohdistetaan asuinrakennusten ja ympäristöjen fyysisen kunnan parantamiseen, turvallisuuden ja rikollisuuden vähentämiseen, alueellisen kiinteistönhoidon kehittämiseen, vuokralaisten osallistamiseen kehittämisprosessiin ja kiinteistönpitoon, asuntojen omistus- ja hallintamuotojen monipuolistamiseen, yksityisten investointien houkuttelemiseen sekä alueellisen koulutus- ja yritystoiminnan aikaansaamiseen.

Ohjelma on auttanut tunnistamaan niitä toimenpiteitä, joiden avulla asuinalueiden laatua parannetaan ja saadaan niistä suosittuja elinympäristöjä. Vaikka fyysisen elinympäristön parantaminen on keskeistä, se ei kuitenkaan riitä ellei samalla kehitetä esim. kiinteistönpitoa, hallintoa sekä asukkaiden ja asuin-yhteisöjen osallistumista koko prosessiin. Toimenpiteiden on kohdistuttava koko ongelmakokonaisuuteen.

(New Life for Local Authority Estates. Department of the Environment 1993, Ulla-Maija Laiho 1994).

Monisektorinen, yhteisvastuuta korostava kaupunki uudistuksen lähestymistapa on vaikuttanut myös niihin tavoitteiltaan rajoitetumpiin kehittämissuunnitelmiin, jotka tähtäävät rikollisuuden ja turvallisuuden vähentämiseen kaupungeissa. Turvallisten kaupunkien luomisen on nähty edellyttävän sitä, että ehkäisevien toimien on koottava yhteen ne tahot, joilla on vastuu ja valta vaikuttaa rikollisuutta ehkäisevien olosuhteiden aikaansaamiseen. Näitä ovat mm. kaupunkisuunnittelusta, perheistä, terveydestä, työllisyydestä, koulutuksesta, asuntopoliitikasta, sosiaalipalveluista, vapaa-ajan palveluista, poliisista ja oikeusjärjestelmästä vastaavat.

”Turvallisempia kaupunkeja” edistävät ohjelmat ovat yleensä syntyneet paikallisella tasolla, niiden ongelmiin ja organisaatioihin ”räätälöitynä” (esim. englantilaisen SNU:n Safe Neighbourhood Unit, toiminta). Ohjelmat saattavat sisältää erilaisia mm. rakennettuun ympäristöön, lasten ja nuorison koulutukseen, kiinteistöjen hallinnon kehittämiseen ja sosiaalipalveluihin kohdistuvien toimien kombinaatioita. Ohjelmia ohjaavat partnership-tyyppiset, ohjelman sisällöstä vastaavien tahojen yhteistyöorganisaatiot.

Yhdysvaltalainen Seattle mainitaan kaupungiksi, josta kuntapohjainen rikoksentorjunta (ja naapurivalvontajärjestelmä) on peräisin. Kaupunginjohtajan aloitteesta siellä käynnistyi 1970-luvun alussa Seattle Community Crime Prevention Program, jonka osana oli naapurivalvonnan kehittäminen. Tässä ohjelmassa analysoitiin rikollisuusongelma, kehitettiin siihen vaikuttamisen menetelmiä ja arvioitiin saavutetut tulokset. Arvioinnilla voitiin esimerkiksi osoittaa, että naapurivalvonnan koalueilla ihmiset todellakin liittyivät tähän ohjelmaan ja pitivät asunnoissa yllä asumisen merkkejä ja valvoivat naapureiden asuntojen näiden ollessa poissa. Arvioinnissa voitiin osoittaa, että näin vähennettiin asuntomurtoja 50 prosenttia (Waller 1991). - Naapurivalvonta on ollut vain yksi toimintamuoto Seattleissa. Siellä mm. kunnostettiin kaupungin vuokrataloja turvallisiksi asuin-ympäristöiksi. Olennaisinta - ja ilmeisesti samalla selitys siihen, ettei muualla ole naapurivalvonnan ja muiden Seattleissa käytettyjen menetelmien toistamisella saavutettu yhtä hyviä tuloksia - oli kaupungin hallinnon monisektorinen yhteistyö, jolla kaupunkia ryhdyttiin kehittämään turvallisiksi.

Sittemmin monisektorisen kaupunki uudistuksen ajatukselle rakentuvia esimerkkejä on lukuisasti mm. Ranskasta ja Hollannista. Ranskassa on noin 700 kunnallista rikoksentorjunnan neuvostoa kunnallisten päättäjien ja paikallisten viranomaisten ja järjestöjen edustajien yhteistyön eliminä. Yleistavoitteena on kehittää kaupunkeja turvallisiksi ympäristöiksi. Vastuu tästä nähdään yhteiseksi, olkoon kysymys asunnoista, kouluista, sosiaalitoimesta tai poliisi-valvonnasta. Usein toiminnan kohteena ovat ongelmat, jotka ovat yhteydessä nurjiin asuinoloihin, ympäristön puuttuvaan epäviralliseen sosiaaliseen kontrolliin ja

nuorten ja siirtolaisten yhteiskuntaan kiinnittymiseen (näin esim. Waller 1991).

Hollannissa on yli 50 kaupungissa erityinen rikosentorjunnan koordinaattori kehittämässä kumppanuus-ajatuksen mukaisesti paikallisia rikosentorjunnan hankkeita.

Delftin kaupunki Hollannissa on toteuttanut Hollannissa kumppanuus-ajatuksen mukaisen asuinympäristön uudistusohjelman. Ohjelma kehitettiin asukkaiden, rakennusten hallinnon ja kaupungin viranomaisten yhteistyönä. Se käsitti toimina mm.

- *asuinrakennusten kunnostuksen ja rakennetun ympäristön valvonnan parantamisen esim. ottamalla uudelleen käyttöön talokohtaiset talonmiehet*
- *nuorten vapaa-ajan tilojen ja toimintojen kehittämisen ja etsivän nuorisotyön*
- *sosiaalisen asuttamisen periaatteen, jossa vältetään keskittämästä runsaasti lapsia samalle asuinalueelle*

Ohjelma toteutettiin huonomaanisella asuinalueella, jonka rikollisuus oli noin kaksinkertaista muuhun kaupunkiin nähden. Lyhyessä ajassa rikollisuus laski pysyvästi muun kaupungin keskimääräiseen tasoon (100 kotitaloutta kohden tapahtui ennen ohjelman toteuttamista 70 rikosta, kolmen vuoden kuluttua 30). Ohjelman tuloksellisuuden vuoksi Hollannin hallitus päätti osallistaa 150 talonmiehen palkkaamiseen sosiaalisesti ongelmallisille asuinalueille.

(OECD: Project group on housing, social integration and livable environments in cities 1991-94)

Kaupunkien turvallisuuden kehittämisen kansainvälisestä yhteistyöstä on syytä mainita Euroopan Unionin yhteydessä toimiva European Forum for Urban Safety. Noin 50 kaupunkia on liittynyt tähän verkostoon, jonka tarkoituksena on kaupunkien (niiden monisektoristen rikosentorjunnan yhteistyöelinten) välittömän yhteistyön avulla kehittää ohjelmia kaupunkien turvallisuuden parantamiseksi (Vourc'h ja Marcus: Security and Democracy 1993).

Englannin Home Office on julkaissut kumppanuus-ideaan korostavan käsikirjan paikallisen rikosentorjunnan järjestämisestä.

Partnership-käsikirjassa todetaan tehokkaan rikosentorjunnan yleensä olevan paikallista. Se on yleensä pienimittaista ja riippuu yhteisöjen ja yksilöiden innostuksesta, mikä yleensä johtaa mm. lyhytjänteisyyteen. Oikea organisaatio kuitenkin auttaa ylläpitämään ja koordinoimaan toimintaa ja luomaan uusia hankkeita.

Organisaation pitää soveltua paikallisoloihin. Paikallisen rikosentorjunnan pitää olla jonkun tai jonkin organisaation johtajuudessa. Julkaisussa todetaan, että vaikka perinteisesti johto on ollut poliisilla ja tulevaisuudessakin poliisilla säilyy merkittävä osa, korostettaessa hankkeiden luonnetta yhteistyönä, poliisin osuus ei saa dominoida. Englantilaisiesimerkit osoittavat tässäkin vaihtelevia ratkaisuja eikä toista väitetä toista paremmaksi.

Ollakseen tehokasta rikosentorjunnan pitää perustua kunnolliseen ja ajan-kohtaiseen tietoon paikallisesta rikollisuudesta. Julkaisussa varoitetaan hankkeista, jotka perustuvat vain huhuihin ja epämääräisiin oletuksiin. Julkaisu pitää tärkeänä paikallisen rikosentorjuntahankkeen omaleimaisuutta. Annetaan vinkkejä, miten hanke voidaan tehdä tunnetuksi ja korostetaan tiedotusvälineiden osuutta. Samoin annetaan ohjeita siitä, kuinka aloitteiden jatkuvuutta voitaisiin edistää.

Toiminnan rahoituksesta on tärkeä huomiota, että rikosten ehkäisemiseen käytetään huomattavia summia, kun lasketaan yhteen kaikki julkisten ja yksityisten organisaatioiden ja yksityishenkilöiden taloudelliset panokset. Lähtökohdista siten pitäisi olla olemassa olevien voimavarojen tehostettu käyttö. Esimerkkejä kuitenkin mainitaan lisärahoituksesta. Vaarana pidetään hankkeen riippuvuutta yhdestä rahoituslähteestä.

*Käsikirjassa kuvataan 27 menestykseksi luonnehdittua projektia esimerkkinä siitä, mitä voi tai kannattaa tehdä. Osa niistä on tieteellisen arvioinninkin perusteella vähentänyt rikoksia. Muistakin voidaan sanoa, että niiden pitäisi ehkäistä rikollisuutta tai merkitsevän parempaa rikosentorjuntaa.
(Partnership in Crime Prevention 1990)*

Yhteenvedo

Katsaus ja sitä laadittaessa käytetty kirjallisuus ovat korostaneet, että huomattava osa rikollisuus- ja turvallisuusongelmista konkretisoituu eräisiin ympäristöihin, joille usein on ominaisia samat piirteet. Näitä ovat mm. hajoavan kaupunkirakenteen aiheuttamat suurkaupunkien turvallisuusongelmat. Ongelmallisia ovat asuinalueet, joille julkisesti tuettu asuminen on keskittynyt köyhää ja syrjäytynyttä väestöä, erityisesti jos lisäksi alueella on paljon lapsia ja nuoria ja muutto on vilkasta ja asuin ympäristön huolto on laiminlyöty. Ongelmallisia ovat ajoittain autoituvat kaupunkialueet, joilla yksikäyttöisyyden vuoksi vain joinakin vuorokauden aikoina on ihmisvirtojen luomaa luonnollista valvontaa ja turvaa. Useat rikokset tapahtuvat ympäristöissä, joissa epävirallinen sosiaalinen kontrolli on heikko taikka valvonta puutteellista. Voidaan esittää myös esimerkkejä tilatyypeistä, jotka yleisesti koetaan turvatomiksi.

Raportti on osoittanut, että rakennettua ympäristöä koskevat ratkaisut voivat vaikuttaa siihen, kuinka paljon rikoksia ympäristössä tapahtuu ja kuinka turvalliseksi se koetaan. Se ei pyri väittämään, että rikollisuus johtuisi yksin tai edes pääasiassa rakennetun ympäristön piirteistä. Käytettävissä oleva tieto kuitenkin korostaa, että

mahdollisiin vaikutuksiin rikollisuuteen ja turvallisuuteen pitäisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota kaikissa rakentamista koskevissa ratkaisuissa, olkoon kysymys kaupunkisuunnittelusta yleensä, asuinalueiden suunnittelusta taikka yksittäisten rakennusten ja tilojen suunnittelusta.

Erityisen keskeisesti kysymys turvallisuudesta hyvän elinympäristön ominaispiirteenä koskee maassamme lähiöiden odotettavissa olevaa saneerausta. Raportissa on esimerkkejä ulkomaisista hankkeista, joilla pahasti rappeutunut lähiö on voitu uudistaa viihtyisäksi ja turvalliseksi asuinalueeksi. Toisaalta kysymys koskee kaupunkikeskustan elvyttämistä ja yhdyskuntarakennetta tiivistävää uutta rakentamista.

Raportissa on selostettu tutkimuksia, jotka

varoittavat massiivisen rakentamisen ja siihen yhteydessä olevien rajujen väestösiirtojen ja rakennetun ympäristön muutosten tendenssistä johtaa rikollisuus- ja turvallisuusongelmiin.

Esimerkiksi laajat uudet esikaupunkialueet näyttävät yleensä olevan ainakin jonkin kauden rikollisuuden keskittymiä. Massiiviseen rakentamiseen ja nopeisiin muutoksiin liittyy yleensä muuttoliikettä, joka heikentää rikollisuutta ehkäisevien sosiaalisten suhteiden verkostoa. Rikollisuuden ja turvallisuuden ehkäisyn näkökulmasta on monista syistä perusteltua ylläpitää ja kehittää olemassa olevia kaupunkirakenteita niiden purkamisen ja uusien rakentamisen sijasta ja suosia historiallisina kerrostumina karttavia rakennettuja ympäristöjä.

Raportin yksi pääsanoma on

korostaa suunnittelussa monisektorisuutta ja ihmisten osallistumista suunnitteluprosessiin, jotta heidän tarpeensa ja toiveensa otettaisiin huomioon.

Ympäristön turvallisuus edellyttää eri alojen asiantuntemuksen hyväksikäyttöä ja elinympäristöstä vastuussa olevien lukuisien toimijoiden sitoutumista uudistusprosessiin. Suunnittelussa on otettava huomioon asukkaiden ja muiden kaupunkiympäristön käyttäjien toiveet siksikin, että useat kaupunkien ajankohtaiset turvallisuusongelmat voidaan nähdä seurauksiksi ratkaisuista, joissa ihmisten tarpeet ja toiveet on laiminlyöty.

Usea raportissa selostettu tutkimus tai hanke on korostanut ihmisen **territoriaalista sidettä ympäristöönsä**, sitä että hän kokee sen omakseen, on halukas vastaamaan siitä ja vaikuttamaan siihen. Osallistuva suunnittelu edistää tällaisen ihmisen ja ympäristön suhteen ja yhteisöllisyyden syntyä.

On syytä lisäksi korostaa kahta arvovalintaa:

- a. **hyvinvointivaltio**llista, ihmisarvoa kunnioittavaa lähtökohtaa kaikissa ympäristön turvallisuuskysymyksissä
- b. periaatetta **avoimesta yhteiskunnasta**, jossa kunnioitetaan yksilöllisiä vapauksia ja jonka julkinen tila on kaikkien käytössä niin vähäisin rajoituksin kuin mahdollista.

Ensiksi mainittu voidaan tässä yhteydessä täsmentää esimerkiksi siten, että turvallisuuden nähdään haittaavan ihmisen mahdollisuuksia täysipainoiseen elämään asuin- ja muussa ympäristössä ja että tämän oikeuden katsotaan yhtäläisesti kuuluvan kaikille. Elinympäristön tulee olla **turvallinen myös vanhuksille ja lapsille, naisille, jotka kokevat turvattomuutta usein miehiä herkemmin, ja köyhille, jotka joutuvat usein asumaan tai liikkumaan ympäristöissä, joissa rikokset ovat runsaita**. Näkemys, että kaikki ihmisryhmät ovat yhtä oikeutettuja turvalliseen elinympäristöön johtaisi elinympäristöjemme rakentamiseen nykyistä olennaisesti turvallisemmiksi.

Toinen arvovalinta muistuttaa siitä, että rikoksia voitaisiin ehkäistä sulkemalla julkista tilaa, rajoittamalla ihmisten liikkumista, käyttämällä uuden tekniikan luomia henkilöön kohdistuvan valvonnan menetelmiä jne. Näiden menetelmien käyttö voi kuitenkin johtaa vakavaan ristiriitaan tärkeinä pitämiemme muiden arvojen kanssa. Harkittaessa rikoksentorjunnan keinoja on otettava huomioon kaikki mahdolliset kustannukset. Äärimmäinen tekninen suojautuminen rikoksilta ja liikkumisen jyrkkä rajoittaminen voisi johtaa yhteiskuntaan, jota emme hyväksyisi.

Seuraavassa on koottu joukko näkökohtia yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelijoiden ja muiden rakennetusta ympäristöstä päättävien harkintaan ja yleisesti keskusteltaviksi. Ne perustuvat paljolti tanskalaisiin suosituksiin. Ne ovat esimerkkejä asioista, joihin pitäisi kiinnittää huomiota pyrittäessä rakentamaan ympäristöä turvalliseksi. Näkökohdat voivat olla käytännön tilanteissa keskenään ristiriitaisiakin. Suositusten luonne on, että muiden tekijöiden ollessa samat ohjeen noudattaminen johtaisi suurella todennäköisyydellä siihen, että ympäristö olisi turvallisempi tai koettaisiin sellaiseksi.

Kaupunkialueiden suunnittelussa on pyrittävä (Tanskassa omaksuttujen suunnitteluperiaatteiden mukaan)

- ympäristöihin ja liikennejärjestelmiin, joita mahdollisimman paljon käytetään kaikkina vuorokaudenaikoina; **vain yhden käyttötarkoituksen kaupunkialueita ("osapäiväkaupunkeja") on vältettävä,**
- kaupunki- ja asuinalueiden **julkisten, puolijulkisen/puoliyksityisten ja yksityisten tilojen ja rakennusten luonteen selkeään ja tunnistettavaan rajaamiseen**; jokaisen sisä- tai ulkotilan on kuuluttava selvästi yhteen näistä tyypeistä ja rajat pitää osoittaa teknisillä tai symbolisilla järjestelyillä
- keskeisesti sijoitettuihin yhteisiin alueisiin ja tiloihin
- **alueellista identiteettiä tukevaan omaleimaisuuteen**; jokaisella rakennuksella pitää olla omaleimainen ulkonäkö

Asuinalueet ja rakennukset pitää tehdä sellaisiksi, että ne mahdollistavat eri ikäisten, erilaisen sosiaalisen taustan ja etnisten yhteyksien ihmisten välisen yhteenkuuluvuuden ja kontaktit. **Integraation rikoksia ehkäisevä vaikutus** on voimakkaimmillaan suhteellisen pienissä yksiköissä.

Alueen rakennusten ja asuntojen pitää olla siten **vaihtelevia**, että ihmiset eivät joutu muuttamaan uuteen ympäristöön siirtyäkseen eri elämäntilanteiden tar-

peita ja mieltymyksiä vastaavaan asuntoon tai asumismuotoon. Rakemusten ja asuntokannan vaihtelu edistää väestön ikä- ja muun rakenteen monipuolisuutta ja siten ehkäisee asuinalueen autoitumista arkipäiviksi, nuorisokeskittymistä aiheutuvia nuoriso-ongelmia ja ylläpitää monipuolista palvelujen kysyntää. **Jonkin väestöryhmän yksipuolista keskittymistä laajalle asuinalueelle pitää välttää** esimerkiksi jakamalla kaupunginosia ja asuinalueita pienempiin kokonaisuuksiin ja rakentamalla omistusmuodoltaan erilaisia asuntoja.

Rakennusten, kulkuväylien, leikkipuistojen ja pysäköintialueiden sijoittelulla on edistettävä **yhteisten tilojen valvottavuutta**. Ikkunoista pitäisi olla näkymä kulkureiteille, joita ihmiset päivittäin käyttävät. Rakennusten ja kulkuväylien väliset istutukset eivät saa estää näköyhteyttä. Samoin leikkipaikkojen yms. pitäisi olla valvottavissa rakennusten ikkunoista. Esimerkiksi erkkereitä käyttämällä parannetaan talon seinustan valvottavuutta. Pysäköintialueiden pitää olla valvottavissa sekä kulkuväyliltä että läheisistä taloista.

Asuntoihin, palvelutiloihin ja työpaikkoihin pitää olla vähintään yksi **turvallinen yhteys** julkisen liikenteen pysäkiltä. Eri liikennemuodot pitää keskittää vierekkäisille väylille siten, että autoilijat, polkupyöräilijät ja jalankulkijat yhdessä lisäävät kulkutien käyttöä ja voivat olla näköyhteydessä toisiinsa. Jalankulkijoiden käyttämillä väylillä ei saa olla pimeitä nurkkauksia tai paikkoja, joihin mahdollinen rikoksenteijä voisi piiloutua. Jalankulkutunnelien pitää olla suoria, avaria, valoisa/valaistuja ja mahdollisimman lyhyitä. Välttämätöntä liikumista (työ-, koulu- ym. matkoja) ei pitäisi ohjata puistojen virkistyspoluille.

Kaduilta, teiltä ja jalankulteilta saa olla vain muutama **sisäänkäynti** asuinrakennusten sisätiloihin. Kauttakulkua puoliyksityisten tilojen läpi pitää välttää. Sisäänkäyntien tulee olla tunnistettavia ja valvottavissa (esim. naapuritalosta). Niiden yhteydessä on vältettävä piiloutumisen mahdollistavia kulmauksia ja nurkkauksia. Kerrostalojen ulko-ovissa pitää olla lasi tai näköyhteys porraskäytävästä talon edustalle on järjestettävä muuten.

Asuinalueen yhteisten tilojen suunnittelussa pitää ottaa **eri ikäryhmien tarpeet** huomioon. **Asukkaiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja asuinympäristön luonnollisen valvonnan** lisäämiseksi on suunniteltava asukkaiden yhteistä ulkoilmaa. Esimerkiksi rakennuksen pääsisäänkäynnin yhteydessä, paikassa, josta on näköyhteys sekä sisäänkäyntiin että ohikulkijoihin, pitäisi olla mukava istuskelupaikka. Myös rakennusten pihatason viheralueet, jotka liittyvät alimman kerroksen huoneistoihin, ovat keino edistää piha-alueen valvontaa ja asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta. Valvottavuutta ja sosiaalista vuorovaikutusta edistää myös rakennusten ja tilojen jakaminen niiden käyttöön nähden sopiviin kokoihin.

Kaupunkikeskustat pitää suunnitella siten, että niissä on ihmisiä päivittäin ja iltaisin. On pyrittävä **liikkeiden, toimistojen ja asuntojen määrälliseen tasapainoon**. Kaupunkikeskustan on tarjottava vaihtelevia ajanvietemahdollisuuksia eri käyttäjäryhmille myös iltaisin (myös nk. kolmansia paikkoja, jotka tarjoavat puitteet vieraiden seuralliselle kohtaamiselle). Kaupunkikeskustassa on **jalankulun** merkitystä korostettava mahdollisesti liikennemuotoja crottamallaakin. Näyteikkunoiden pitää olla iltaisin valaistuja eikä niitä saa peittää läpinäkyttömyksiä.

Kaupunkikeskustan asuin- ja toimistorakennusten porraskäytävät pitää olla lukittuja ainakin öisin. Liikkeiden lastausalueet tms. pitää voida sulkea.

Kauppakeskuksissa pitää olla tilaa lapsille, nuorille, aikuisille ja vanhuksille. Julkisissa tiloissa pitää olla levähdyspaikoiksi istuimia.

Kaikissa rakenteissa tulee käyttää **esteettisesti miellyttäviä, kulutusta kestäviä ja kauniisti vanhenevia materiaaleja, jotka on helppo puhdistaa ja pitää kunnossa**. Erityisesti julkisten rakennelmien on kestävä kovaa kulutusta. Vandalismin vahingot ja muut vauriot on välittömästi korjattava ja on huolehdittava rakennusten, rakennelmien ja julkisten tilojen hoitovastuusta.

Katujen, teiden, jalankulkuteiden, tunnelien, pysäkkien, pysäköintialueiden ja sisäänkäyntien tulee olla **valaistuja**. Erityisen hyvin on valaistava kaupunkikeskustan kadut.

Rakennusten välinen tila on nähtävä rakennusten veroiseksi arkkitehtoniseksi ainekseksi, jonka suunnitteluun turvalliseksi ja viihtyisäksi, sen käyttöön aktiiviseksi ja ihmisten välistä vuorovaikutusta edistäväksi, on kiinnitettävä erityistä huomiota. Rakennusten ja toimintojen sijoittelussa on pyrittävä minimoimaan nk. ei-kenenkään-maa eli tila, jonka hallinta ja käytöt ovat epäselviä.

Arkkitehtonisissa ratkaisuissa on suosittava **muotokieltä**, joka on ihmisläheistä ja ihmisen mittakaavaista.

Kirjallisuus

- Atkins, S, Husain S ja Storey, A: The Influence of Street Lighting on Crime and Fear of Crime. Home Office Crime Prevention Unit. Paper no. 28. London 1991.
- Bottoms, A ja Wiles, P: Housing Tenure and Residential Community Crime Careers in Britain. Teoksessa Reiss, A. Jr ja Tonry, M (toim.) Communities and Crime. USA 1986.
- Brantingham, P.L ja Brantingham, P.J: Mobility, notoriety and crime: A study in crime patterns of urban nodal points. Journal of Environmental systems. Vol. 11 (1984).
- Brantingham, P.J ja Brantingham, P.L (toim.): Environmental Criminology. Prospect Heights, IL 1990.
- Burgess, E.W: The Growth of the City. Teoksessa Park, R ym: The City. Chicago 1925.
- Christiansen, K.O: Industrialization, urbanization and crime. Teoksessa Crime and Industrialization. Scandinavian Research Council for Criminology. Stockholm 1976.
- Clarke, R.V: Tackling vandalism. London 1978.
- Clarke, R.V: Introduction. Teoksessa Clarke, R.V (toim.): Situational Crime Prevention. New York 1992.
- Clinar., M.B: Cities with little crime. The case of Swizerland. USA 1978.
- Crime prevention considerations in local planning. Det Kriminalpræventive Råd. Copenhagen 1984.
- Duffala, D.C: Convenience stores, armed robbery and physical environmental features. American Behavioral Scientist. Vol. 20 (1976).
- Estrella, M.S: Stemming crime through environmental design. Security management. Vol. 32 (1988).
- Felson, Marcus: Routine Activities and Crime in the Developing Metropolis. Criminology Vol. 25 (1987).
- Felson, Marcus: Crime and Everyday Life. Insights and Implications for Society. USA 1994.
- Fleming, R ja Burrows, J: The case for lighting as a means of preventing crime. Home Office Research and Planning Unit Bulletin, No. 22. 1986.
- Forebyggelse af kriminalitet i Skejbygård-området - retningslinier til brug ved udformning af bebyggelsesplaner, omfattet af lokalplan nr. 366. Stadsarkitektens Kontor. Januar 1991.
- Graham, J: Crime Prevention Strategies in Europe and North America. Heuni No 18. Helsinki 1990.

- Grönholm, Leo: The Ecology of Disorganization in Helsinki. *Acta Sociologica*. Vol. 5 (1960).
- Hawley, A.H: Urban society: An ecological approach. New York 1971.
- Heckscher, A: Open Spaces. The Life of American Cities. USA 1977.
- Horelli, Liisa: Ympäristöpsykologia. Espoo 1982.
- Hope, Timothy ja Foster, Janet: Conflicting forces. Changing the Dynamics of Crime and Community on a 'Problem' Estate. *Brit.J.Criminol*. Vol. 32. (1992).
- Jacobs, Jane: The Death and Life of Great American Cities. New York 1961.
- Jakle, John A. ja Wilson, David: Derelict Landscapes. The Wasting of America's Built Environment. USA 1992.
- Jensen, K: Hærværk mod S-tog. Passagernes oplevelser. Teoksessa Rapport från 29. Nordiska Forskarseminariet. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi 1987.
- Karisto, Antti ja Tuomainen, Martti: Kirjoituksia kaupunkipeloista. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993:8.
- Kivivuori, Janne: Rikoksenvastainen ryhtiliike pikkukaupungissa 1986-1988. Tapaustutkimus spontaanista painostusryhmästä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 111. Helsinki 1991.
- Kopomaa, Timo: Kaupunkipiha - fyysinen ja sosiaalinen tila. Kuvaus kahdesta korttelipihipiiristä Helsingin kantakaupungissa. Sosiaalipoliittikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1984.
- Kämäräinen, Kauko: Kaupunkijärjestelmän alueellinen eriytyminen ja poikkeavuus. Tampere 1966.
- Laiho, Ulla-Maija: Brittihallitus ohjaa rahalla lähiöuudistusta. *Kuntalehti* 11-12 (1994).
- Laitinen, Ahti, Nyqvist, Leo ja Paaso, Jukka: Elinympäristö, elämäntapa ja rikollisuus. Sisäasianministeriön poliisiosaston julkaisu 6/1994.
- Laycock, Gloria: Property Marking: a deterrent to domestic burglary? *Crime Prevention Unit*. Paper 18. Home Office. London 1985.
- Mogey, J.M: Family and Neighbourhood. London 1956.
- Murtosuojatryöryhmän mietintö 14.3.1985. Ympäristöministeriö (moniste).
- Nasar, J.L ja Fisher, B: 'Hot spots' of fear: a multi-method investigation. *Journal of Environmental Psychology*. Vol. 13 (1993).
- New Life for Local Authority Estates. Department of the Environment. London 1993.
- Newman, Oscar: Defensible Space. Crime Prevention Through Urban Design. USA 1973.
- Norm for teknisk forebyggelse af indbrudskriminalitet (Dansk Ingeniørforenings og Ingeniør-sammanslutnings...). Normstyrelsens publikationer NP-206-N. København 1991.

- Nørregaard, Mogens: Miljøprojektet Tåstrupgård. Byggeindustrien. Nov. 1990.
- OECD: Project group on housing, social integration and liviable environments in cities 1991-94.
- Oldenburg, Ray: The Great Good Place. USA 1991.
- Om bekjempelse av kriminalitet. St.meld.nr. 23, 1991-92.
- Partnership in Crime Prevention. Home Office. London 1990.
- Phillips, S ja Cochrane, R: Crime and Nuisance in the Shopping Centre: a case study in crime prevention. Home Office. Crime Prevention Unit 16. London 1988.
- Puhakka, Sauli: Shangri-La. Aravavuokra-asumisen kriisi Pikku Huopalahdessa. Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita 1994:1.
- Rahalaitos- ja liikeryöstöt. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1993.
- Ramsay, Malcolm: Downtown Drinkers: The perceptions and fears of the public in a city centre. Crime Prevention Unit. Paper 19. Home Office. London 1989.
- Riktad polisinsats i Akalla. Ei painopaikkaa eikä -vuotta.
- Rohde, I ja Schuit, S: Underway: Research on safety for women on the street. City of Utrecht, Department of the Environment 1987.
- Rolinski, Klaus: Wohnhausarchitektur und Kriminalität. Wiesbaden 1980.
- Sarnecki, J: Stadsplanering, informell social kontroll och ungdomsbrottligheten. Rapport från 28. Nordiska forskarseminariet. Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi 1986.
- Shearing, C ja Stenning, P: From the Panopticon to Disney World: The development of discipline. Teoksessa Clarke, R (toim.): Situational crime prevention: Successful case studies. New York 1992.
- Skogan, W.G: Disorder and Decline. Crime and the Spiral of Decay in American Neighborhoods. Berkeley ja Los Angeles 1990.
- Sloan-Howitt, M ja Kelling, G.D: Subway graffiti in New York City: "Gettin'up" vs. "meanin'it and cleanin'it". Teoksessa Clarke, R (toim.) Situational crime prevention: Successful case studies. New York 1992.
- Tackling Crime. Home Office. London 1989.
- Takala, Hannu: Kaupunkirikollisuuden selittämisestä ja kunnallisen kriminaalipolitiikan mahdollisuuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 35. Helsinki 1979.
- Takala, Hannu: Itäkeskuksen rikollisuus. Rikoksantorjuntahanke. I osareportti. Rikoksantorjunnan neuvottelukunta 1991 (julkaisematon).
- Taylor, R.B ja Gottfredson, S: Environmental Design, Crime, and Prevention: An Examination of Community Dynamics. Teoksessa Reiss, A.J. Jr ja Tonry, M (toim.): Communities and Crime. Chicago 1986.

- Teknisk forebyggelse af vold og hærværk (Dansk ingeniørforenings anvisning for...). DS-rekommandation DS/R 470. København 1990.
- Tiby, Eva: Kvinnor och brott i stadsmiljö. Teoksessa Wikström, Per-Olof H (toim.): Brott och åtgärder mot brott i stadsmiljön. BRÅ-rapport 1990:5. Stockholm 1990.
- Together We're Making a Difference. Canada Mortgage and Housing Corporation 1993 (video).
- Waller, Irvin: Urban Safety, Drugs and Crime Prevention: Implications of Current Trends. Introductory Report. II International Conference on Urban Safety, Drugs and Crime Prevention. Paris, 18-20 November 1991.
- Van Dijk, L ja Junger-Tas, J: Trends in crime prevention in the Netherlands. Teoksessa Hope, T ja Shaw, M (toim.): Communities and crime reduction. London 1988.
- Wikström, Per-Olof H: Sociala problem, brott och trygghet. En intervjuundersökning med vuxna i åtta förortsområden i Stockholm. BRÅ-rapport 1991:5. Stockholm 1992.
- Viktorov, B: Some aspects of organizational problems in relation to crime prevention and measures taken against criminality in industrially developed regions of the USSR. Teoksessa Crime and Industrialization. Scandinavian Research Council for Criminology. Stockholm 1967.
- Wirth, Louis: Urbanism as a Way of Life. The American Journal of Sociology. Vol. 44 (1938).
- Vourc'h, C ja Marcus, M: Security and Democracy. Saint-Amand 1993.
- Writing on the wall in joint anti-graffiti battle. The Times 18.12.1989.
- Våld och brottsoffer, SOU 1990:92. Stockholm 1990.
- Väkivaltarikollisuus Lahdessa 1978. Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto B9/1980.
- YK:n rikosentorjuntastrategioiden käsikirja. Toimista omaisuus- ja katurikollisuuden torjumiseksi. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1992.

Julkaisu 1 1995

Ympäristöministeriö
Yhdyskuntasuunnittelu- ja
rakennustutkimuksen neuvottelukunta

*Rakennettu ympäristö,
rikollisuus ja
turvattomuus*

*Byggd miljö,
brottslighet och
skyddslöshet*

Ympäristöministeriön julkaisu 1/1995

PAINATUSKESKUS

KUSTANNUSTOIMINTA
PL 516, 00101 Helsinki
vaihe (90) 566 01
POSTIMYYNTI
puh. (90) 566 0266
telekopio (90) 566 0380
teleksi 123458-vapik.fi
VALTIKKA-KIRJAKAUPAT
HELSINGISSÄ
Annankatu 44
puh. (90) 566 0566
Eteläesplanadi 4
puh. (90) 662 801

Painatuskeskus Oy
Helsinki 1995

ISBN 951-37-1671-6
ISSN 1235-239X

9 789513 716714

Ympäristöministeriön julkaisu 1/1995